

Neden Yalnızca Kuran - 2

Selim Çalışkan
gerceginkitabi.wordpress.com
gerceginkitabi.com
Ocak 2026

İçindekiler

Giriş.....	2
1 Ayetler	3
1.1 Başlar Başlamaz.....	3
1.2 “Ve” Bağlacı	3
1.3 Kitap ve Hikmet	7
1.4 Nebi Kuran’dan Başka Bir Şey Öğretmedi	9
1.5 Nebi’nin Kaç Öğüdü Var?	9
1.6 Nebi’yi Konuşturan Kuran’dır	10
1.7 Muhammed’i Eleştiren Ayetler Hadis Çürütmesidir ...	10
1.8 Elçiler Melek Değil	11
1.9 Gayri Matlup Vahiy	13
1.10 “Sor”	14
1.11 Yıldızlı Sözler	14
1.12 Kitap Halkı Gibi Olmayalım	15
1.13 Güneşe Secde Etmeyin	16
2 Hadisleri Çöpe Atınca Neyi Başarıyoruz?	16
3 Hadis Yazımının Ardındaki Güdülenmeler	21
3.1 Politik Rekabet.....	21
3.2 Politik Birliği Sağlama	21
3.3 Yozlaşmayı Önleme	22
3.4 Para ve Saygınlık Kazanma	23
3.5 Kuran’a Direnme.....	24
4 Hadis Savunucularının Bilgiyle Araları Yok	27
5 Hadis Savunucuları Hadisleri İzlemiyorlar	28
6 Tanımını Yapamadığın Şeye “İman” Edebilir Misin?	29
7 Kuran’a Uygun Olan Hadisleri Ayıklamak	29
8 Hadis İnkarı Aslında Otorite İnkarıdır	30
9 Nasıl Oluyor Da Kehanet Hadisleri Gerçekçi Olabiliyor?.....	31
10 “Gayri Matlup” Vahiy İddiası.....	34
11 Elçiyle Vekilin Farkı.....	36
12 Hadis Kuran’a Benzemez	37
13 Hadisler Bağlamsızdır	38
14 Hadisleri Yalanlayan Hadisler	43
15 Diyanetin Sağlam Hadis Seçkisi.....	45
16 Seçim Yanlılığı.....	45
17 Hadis Karşıtlığı Yeni Olamaz	45

18 İsa'nın Hadisleri.....	50
19 İsnat Zinciri Çaresizliği	50
20 Eski Dünyada Bilgi.....	51
21 Hadislerdeki Yokluk.....	52
22 Kuran'ı Öğreten Peygamberin Kuran'dan Yanıt Vermemesi.....	56
23 Söze Saplanmak Eylemi Iskalamaktır	57
24 Sahteliği Gösteren Kocaman Bir İşaret: "Resul"	58
25 Kötü Tefsirlerin Özellikleri	58
26 Türkçeyi İyi Kullanmamanın Maliyeti	59
27 Kuran Ayrıntılıdır	60
28 "Madem Kuran Yeter, Kurancı Yorum Kitapları Niye Var?"	60
29 Tasavvuf ve Hadis Yakınlığı.....	61
30 Hadis Savunucuları İslam'ı İyi Savunamazlar	62
31 Kişileri Tanrılaştırmanın Gözden Kaçan Sonucu	62
32 "Kuran aktarıcılarına nasıl güveniyorsunuz?"	65
33 Hadis "İlminden" Çıkış Yok.....	66
34 Karataş Hadisi.....	66
35 Çoğunluk Olmanın Zehirli Sıcaklığı.....	67
36 "Bunlar Hep İsrail'in Oyunu..." Tam Olarak Neler?	67
37 Daniel W. Brown'dan Notlar	68
38 "Kuran Yeter" Düşüncesi Zaman Geçtikçe Yozlaşacaktır	70
39 Ben de Bir Hadis Yazdım!	72

Giriş

Bu yazı on iki yıl önce yazdığım Neden Yalnızca Kuran yazısının devamıdır. O yazıda değinmediğim noktalarla ilgili notlarım birikmişti. Konuya kafa yoranlara ve onca kanıta rağmen kararsız olanlara yardımı dokunmasını umarak bu yazıyı buraya bırakıyorum. Her zaman olduğu gibi, sıklıkla yapıldığını duymadığım çıkarımları veya yeterince vurgulandığını görmediğim olguları dile getiriyorum. Bu yazı [çoğunluğun ve otoritenin](#) etkisinde kalarak Kuran'ı ve Peygamber Sünneti'ni¹ birbirinden ayrı ve geçerli yargı kaynakları olarak düşünenleri ikna etmek içindir. Çoktan ikna olmuş olanları biraz daha ikna etmek içindir. İkna olmayacaksanız ve hadis savunucusu olarak kalacaksanız bile okumuş olarak kalın. Tolstoy'un Hayat Üzerine Düşünceler kitabında verdiği bir örnek var; bir Budist İslam'ı öğrendikten sonra Budist kalırsa daha iyi bir Budist olur çünkü karar vermek için karşılaştırmak ve Budizm'i daha iyi bilmek zorunda kalmıştır. Siz de böyle yapın ve eleştirel düşünme ilkelerinden, ölçülü kuşkuculuktan ayrılmayın.

Yararını görürseniz lütfen paylaşın ve geribildirimde bulunun.

¹ Yol, uygulama anlamındaki Sünnet'i oğlanların cinsel organlarının sakatlanması anlamındaki sünnetle karışmaması için büyük harfle başlatıyorum. Alıntılardaki yazılış biçimini değiştirmiyorum.

1 Ayetler

Bu bölümde İslam'ı öğreten kaynak olarak hadislerin geçersizliğine doğrudan kanıt olan ayetleri sunacağım. Sonraki bölümlerde doğrudan Kuran'a dayandırılmayan ama tarih ve toplum bilgisine dayanan çıkarımlarımı kanıt olarak sunacağım. On iki yıl önce Kuran'da bulduğum kanıtlar benim için fazlasıyla tatmin ediciydi ama tatmin olamamış, kararını verememiş olanlar için daha fazla kanıt sunmanın bir zararı olmaz. Kafa karışıklığını giderememiş olanları kesinlikle küçümsemiyorum. Allah'ın onu çağıran herkese yardım etmesini ve şükretmeyi nasip etmesini dilerim. Burada doğrudan kanıt olarak sunacağım ayetler [Neden Yalnızca Kuran](#) yazımda sunduğum kanıtların yanında ektir. Dileyen iki yazıyı dilediği gibi birleştirebilir, dilerse yayınlayabilir. Bana haber verilmesinden başka bir şey istemem.

1.1 Başlar Başlamaz...

Allah'ın yardımını çağıranların çağrısı olan Fatiha Suresi'nin hemen ardından Bakara Suresi "İşte Kitap" diye başlıyor. Sure adları Kuran'ın kendisinden değildir, yakıştırmadır. Müslümanlar Fatiha'ya "açılış" demişler. Açılışa, bu açılışın ardından Kitap, "İşte Kitap" diye başlıyor; makul. Koca bir kanıt, daha kitabın ikinci sayfasında gözümüzün içine bakıyor. Eğer Peygamber Sünneti bir otorite olsaydı, Kuran "işte kitap" diye başlamazdı. Belki "İşte Ulak" derdi veya "İşte Muhammed, sizi kendini doğrultan (*müstakim*) yola o çıkaracak". Böyle deseydi, bu kitabın tek doğru yorumunu bize onun öğretebileceğini öne süren hadis savunucuları haklı çıkardı. Ama demiyor. "Ulak ölecek" diyor (3:144, 10:46). "Ardından gelenler **kitabı** terk edecekler" diyor, "**Ulak'ı** (*nebiyi*) terk edecekler" demiyor (25:30). Hatta "**elçiyi** (*resulü*) terk edecekler" bile demiyor bakın, "*El Kuran*" sözcüğünü kullanıyor, çok ilginç. Çünkü bizim *resulümüz*² Kuran'dır. Seçilen sözcüklere ve vurgunun Muhammed'de olmayışına dikkat edin:

Ey kitap halkı! Kitaptan gizlediklerinizin çoğunu size açıklayan ve çoğunu da geçen elçimiz [resul] gelmiştir. Allah'tan, size bir aydınlık ve apaçık bir Kitap gelmiştir. Allah, onun hoşnutluğunu arayanları onunla esenlik yollarına eriştirir. Kendi izniyle onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru yola eriştirir. 5:15-16

Allah'ın hoşnutluğunu arayanlar ne demişlerdi?

"Dosdoğru yola eriştir bizi!" 1:6

Ne yanıt verilmişti?

İşte Kitap! Onda kuşku yoktur. Sorumluluk bilinci taşıyanlar için yol gösterendir. 2:2

Hadisçiler bu ayetlerin gözünün içine bakarak kalkıp diyorlar ki "nebiyi terk etmeyelim", sanki nebi bu kitabın dışında bir yerde!

1.2 "Ve" Bağlacı

"**Ve**" bağlacının görmezden gelinen anlamına Neden Yalnızca Kuran yazımda dikkat çekmiştim. Kuran'da "Allah ve resulü" veya "Allah ve nebi" dendiğinde aradaki ve bağlacı

² *Resul*, gönderilen şey veya gönderi anlamına geliyor.

Türkçedeki “ve” veya “ile” bağlacı gibi farklı terimleri yan yana dizen, ekleyen bir bağlaç olarak değil, bütün Arapça kitaplarında ve sözlüklerinde yer alan, **açıklama** anlamındaki “ve”dir. Bunların Türkçeye “demek ki” veya “yani” biçiminde çevrilmeleri gerekir. Bunlar matematiksel işlem olarak toplamaya değil, eşittire veya denktire karşılık gelir. “Allah’a, demek ki resulüne bağlı kalın.” “Allah’a, yani nebiye güvensinler.” Birkaç örnek görelim.

Allah’ın ayetleri size okunurken ve onun elçisi [resul] aranızdayken nasıl olur da nankörlük edersiniz? Allah’a kim sımsıkı sarılırsa artık dosdoğru yola eriştirilmiştir. 3:101

Ulak (*nebî*) öldü. Ama elçi (*resul*) aramızda. *Resul*ün “gönderi” gibi bir anlamı var; insan da gönderi olabilir kitap da. Muhammed’le kitap gönderildiyse her ikisi de gönderidir. Muhammed ölünce kitap olan gönderi bizimle kalır. Yukarıdaki 5:15-16’ya yeniden bakın. Bu ayet “Allah’a **ve** resule uyun” ayetlerinin Sünnet’e işaret etmediğini kanıtlar:

Allah’a ve onun elçisine inanmanız, onu [tekil özne] desteklemeniz, ona [tekil özne] saygı göstermeniz ve onu [tekil özne] sabah-akşam yüceltmeniz için. Sana bağlılık sözü verenler, Allah’a bağlılık sözü vermişlerdir... 48:9-10

4:80 ayetinde aynı ifade vardır. Demek ki nebiye ayrı, Allah’a ayrı bağlılık sözü verilemez. Hadisçiler Kuran’cılar bu ikisini ayırıp nebiye bağlılığı bırakmakla suçluyorlar. Bu ayete göre yapılması olanaksız bir şeyle suçluyorlar.

Onların arasında karşılıksız yardımlar konusunda sana dil uzatanlar vardır. Kendilerine verilirse hoşnut olurlar; verilmezse öfkelenirler. Allah’ın ve onun elçisinin verdikleriyle hoşnut olsalardı, şöyle derlerdi: “Allah bize yeterlidir. Allah, kendi lütfundan yakında bize elçisiyle verecektir. Aslında, biz yalnızca Allah’tan bekleriz!” 9:58-59

Hoşnut olanlar tekil özneye konuşuyorlar. “Allah ve elçisi bize yeterler” demiyorlar. “Allah ve elçisi vereceklerdir” demiyorlar. Elçi zaten Allah’ın istediğini yapıyor. Böyle olunca elçiden ve Allah’tan iki özneymiş gibi söz edilmez. “Sana dil uzatırlar” da tek özne, “Allah yeter”de yine tek özne olduğuna dikkat edin. Çoktanrıcıların hesabında Allah yok. Teslim olmuş olanların hesabında ise Allah’tan ayrı bir özne anlamında elçi yok.

İkiyüzlüler ve yüreklerinde sayrılık olanlar, şöyle diyorlardı: “Allah ve onun elçisi, bize aldaniştan başka bir şey vermemiş!” 33:12

Arapça dilbilgisine göre iki farklı öznenen söz ederken “vermemiş” (*vaadana*, elifsiz) değil “bu ikisi vermemişler” (*vaadaana*, elifli) denir. “Allah ve elçisi” yine tekil özne sayılıyor.

Karşılaştırmak gerekirse 66:10’da “bu iki kişi ihanet etti” derken yüklem ikili özneye çekilmiştir. Allah ve elçisi derken ikili özne yok çünkü Allah vaadini elçisi aracılığıyla bildiriyor. Benzer biçimde hiç kimse “kral ve elçisi teslim olmamızı istiyorlar” diye konuşmaz. Elçi zaten kendi başına özne değildir, ayrı bir kişi olarak sayılsa ona sözlük anlamıyla “elçi” denmezdi. Karşılaştırmak gerekirse 20:63 ayetinde Musa ve Harun iki ayrı kişi oldukları için onlardan söz eden yüklem ikili özneye çekiliyor. “Allah ve X” formülünde görünen özne sayısı ikiden çoğula çıktığında bile tekil özne kullanılıyor! Bakın:

Sizin dostunuz [veliyyukum] yalnızca Allah ve onun elçisi ve inananlardır... 5:55

Bu dilbilgisi yanlışlığının (!) tek açıklaması, “Allahu ve resuluhu ve ellezine amenu”nun eylediği koruyuculuğun (veliğin) aslında yalnızca Allah’ın eylediği koruyuculuk olmasıdır. Korumayı vaat eden Allah, elçiye ve müminleri bunu sağlamak için **kullanıyor**. Burada *velinin* de çoğulunun kullanılmadığını, yani *evliya* denmediğini ayrıca görün. Bir dipnot olarak, Kuran’da *evliya* çoğunlukla örtücülerin ağzından, *veli* ise müminlerin ağzından duyuluyor.

Güven veya korku haberi geldiğinde onu yayarlar. Oysa elçiye ve kendilerinden olan yetkililere götürselerdi sonuç çıkarabilecek olanlar onu bilirlerdi... 4:83

Müslümanlar kendilerinden olan yargıçlara ve yöneticilere (*ulul emr*) uyarlar (4:59). Müslüman yargıçlar ve yöneticiler Allah’ın indirdiğiyle yargırlar (5:47). Demek ki bilinmeyen bir konu elçiye **ve** yetkililere götürüldüğünde, yetkililer elçiye başvuracaklardır, gönüllerine göre yargılamayacaklardır. Yargıçlara “sen resulü, yani kitabı bizden daha iyi biliyorsun, bu kitaba göre karar ver” denecektir. Yani aslında müracat tek bir yerdedir, iki ayrı yere değil. Buradaki “ve” tıpkı “Allah ve elçisi”nde olduğu gibi aynı şeyi açıklayan “yani” anlamındaki sözcüktür.

Allah ve onun elçisi bir konuda yargı verdiği zaman, inanmış bir erkek ve inanmış bir kadının, kendi isteklerine göre edimlerini belirleme hakkı yoktur. Allah’a ve onun elçisine kim karşı gelirse, apaçık bir sapkınlığa sürüklenir. Allah’ın nimet verdiği ve senin nimet verdiğin kişiye; “Eşini bırakma ve Allah’a yönelik sorumluluk bilinci taşı!” demiştin... 33:36-37

Allah ve onun elçisi ayrı ayrı yargı vermedikleri için “yargı verdikleri zaman” (*kadaya*) denmemiştir, yüklem tekil özneye çekilmiştir (*kada*). Devamında “Allah’a **ve** onun elçisine karşı gelmek” dendiğinde artık bunun tek bir özneye karşı gelmek olduğunu anlamak zorundayız. Devamında Allah’ın nimet vermesinin resulün nimet vermesine denk olduğu bellidir. Burada iki ayrı nimet verme olayı yoktur. Buradaki nimet, söz konusu kişinin vahiyden nasiplenmesidir (karşılaştırın; 1:7, 3:103, 5:7,20, 35:3...).

Allah’a, peygambere ve ona indirilene güvenmiş olsalardı, onları dost edinmezlerdi... 5:81

Burada meal yazarı ilk “ve”yi virgül, ikinci “ve”yi ve olarak çevirmiş. Bu üç terim “*bi Allahi ve el nebiyi ve ma unzile ileyhi*”dir. İki ayrı “ve”nin oluşturduğu anlamın üç ayrı terim olmadığını Sünnet savunucuları da biliyorlar ve kabul ediyorlar. Oysa “Allah ve resulü” dendiğinde bu iki ayrı özneye işaret ediyor olsaydı, 5:81’de üç ayrı özneye işaret ediliyor olması gerekirdi.

<u>İfade</u>	<u>Gerçek anlamı</u>	<u>Hadisçiye göre anlamı</u>
Allah ve resul	Allah = resul	Allah + resul
Allah ve resul ve indirilen	Allah = resul = indirilen	Allah + resul + indirilen Allah + resul = ona indirilen

“Allah ve resulü” ayetlerini incelemeyi sürdürüyoruz:

Sana savaş kazanımları hakkında soruyorlar; şunu söyle: “Savaş kazanımları Allah’ın ve elçinindir!”... 8:1

Eğer “Allah ve resulü” ifadesi iki ayrı özneyi, iki ayrı otorite kaynağını anlatıyor veya tamamlanması gereken iki ayrı görevler dizisini simgeliyor olsaydı savaş ganimeti Allah ve resul arasında ayrı ayrı pay edilmeliydi. Öyle ya, namaz rekatlarını ikisi arasında pay ediyorlar, ganimetleri niye etmiyorlar? Ama Sünnet savunucuları dahil herkes kabul ediyor ki bu surede ve ayette böyle bir şey kast edilmiyor, bilinen tarihte bu öne sürülmemiştir de.

***Allah, şöyle yazmıştır: “Ben ve elçilerim, kesinlikle üstün geleceğim!”
Kuşkusuz, Allah, Kudretlidir; Üstündür. 58:21***

Herkes bilir ki “ben ve elçilerim” çoğul bir öznedir ve “biz” adılını kullanmayı gerektirir. Mealcilerin çoğunun bu ayeti yanlış çevirmesi bizi yanıltmasın. Yükleme “ben” adılının kullanılması, yani eylemin *aglibenne* olması öznenin tekil olduğunu gösterir. Demek ki “ve elçiler” ifadesi Allah’ın iradesinden başka bir şeyi temsil etmiyor. Bunca kanıtın üstüne, kendi kafasından haram helal koyan, zekatı onda bire veya kırkta bire bağlayan, gelecekte haber veren bir peygamberden söz ederken insanın ürpermesi, dehşete kapılması gerekmez mi?

Şimdi hadis ve Sünnet savunucularının Yalnızca Kuran ilkesine bağlı kalanlara yaptıkları “Allah’la peygamberini ayırma” suçlamasının Kuran’da nasıl geçtiğine bakalım!

Aslında Allah’ı ve onun elçilerini inkar ederler. Allah ile O’nun elçilerinin arasını ayırmak isterler. “Bir bölümüne inanırız; bir bölümünü inkar ederiz!” derler. İkisi arasında, işte böyle bir yol tutturmak isterler. 4:150

Bakın birinci “ve” açık seçik olarak Allah’ı elçilere eşitliyor. Birini inkar edip öbürünü kabul edenlerin örneği ne burada ne de Kuran’ın kalanında verilmiyor. Ayetin Arapçasına baktığımızda meallere yansımayan “ve”ler görüyoruz: *İnne ellezine yekfurune bi Allahi ve rusulihî ve yuridune en yuferriku beyne Allahi ve rusulihî ve yekulune numinu bi badin ve nekfurû bi badin ve yuridune en yettehizu beyne zalike sebila*. Bu “ve”lerin de açıklayıcı “ve” olma olasılığı ayetin anlamını bulandırmıyor, berraklaştırıyor. İkinci cümle inkarın ne olduğunu açıklıyor. Allah’ı ve elçileri ayırmak, onların hepsini, yani Allah’ı inkar etmek demekmiş. Üçüncü cümle de bunu açıklıyor. Bunu elçileri birbirinden ayırarak yapıyorlarmış. Kurancıların yaptığı bir şey değil bu. Kuran’da Kurancıları Sünnetçilerin suçladıkları gibi suçlayan bir ayet bulunmuyor. Bu ayet hiç kuşku yok ki “Kuran yeter” veya “Tevrat yeter” veya “*sola scriptura*” diyenlere yönelik değil. Eğer öyle olsaydı öbür bütün elçilerin Sünnetlerinin de yanımızda olması gerekirdi ki hepsini tek tek Allah’tan ayıralım. Ama Sünnet savunucuları bunlardan yalnızca birinin Sünnet’ine uyulması gerektiğini öne sürüyorlar. Oysa ayet başka bir şeyden söz ediyor. Tektanrıcılık öğretisini kamplara ayıranları, Tanrı’nın yanına bir vazgeçilmez ekleyenleri, elçilerin en az birinin **farklı şeyler** öğrettiğini öne sürenleri eleştiriyor (46:9). Kuran’da Yahudilerin Musa’nın Sünneti’ni yok saymalarıyla ilgili en küçük bir işaret yok. Tersine, Tevrat’ı yeterli

bulmayıp ona eklemiş ve ondan çıkarmış olmaları eleştiriliyor. Bu noktada hadislerin Kuran'a eklemekle kalmayıp ondan eksilttiğini de anımsatayım. Çünkü hadisler *nesih* denen bilgiyi içerir. Bu da Kuran'daki kimi ayetin geçerliliğinin kalmadığı iddiasıdır. Metinden çıkarmazlar ama "yürürlükten kalktı" derler veya şüpheyne düşürürler. Yahudiler de mevcut Tevrat'ın metnini silmiyorlar ama ondaki pek çok yasanın yürürlükten kalktığını öne sürüyorlar.

Son olarak 12:100 ayetine bakalım.

Anne-babasını, tahtın üzerine çıkardı; saygıyla ona eğildiler... [haru lehu succeden] 12:100

Bu ayette Yusuf'un babası, anası kimse secde ediyor diye uzun tartışmalar oluyor ve yorumcular anlaşıyorlar. Oysa denklem karmaşık değildir. Birincisi; 12:4'teki duanın gerçekleşiyor olması için Yusuf'a secde etmiş olmaları gerekir. Burada kullandığım secde Arapça secdedir, demek ki boyun eğme anlamındaki secdedir. 12:100'de *haru succeden* denmiştir. Türkçesi "yere kapanarak boyun eğdiler"dir. Bununla birlikte "Yusuf'a" demek yerine *lehu*/"ona" eril adılının kullanılması kasıtlı olsa gerektir. Çünkü eğer Yusuf Allah'ın elçisi ise Allah'ın elçisine boyun eğen Allah'a boyun eğmiş olur. Yukarıda **ve** bağlacı ile ilgili olarak anlatmaya çalıştığım buydu. İkisine ayrı ayrı boyun eğilmez. Allah'a boyun eğerken Yusuf'a boyun eğmezlik de edemezler çünkü o zaman Yusuf elçi olmaz. Yusuf'un ailesi hem kendisine hem Allah'a boyun eğmiş olmalıdır. Böylece eril tekil adıl her iki durumda da doğru olur. Yusuf'un kendisine boyun eğmeleri elbette onun elçilik niteliğinden kaynaklanan yetkesine boyun eğmeleridir. Yoksa bir babanın oğlunun gönül isteklerine boyun eğmesi veya kendi akli ve gücü yerindeyken ailenin yöneticiliğini oğluna devretmesi düşünülemez.

Ve bağlacının farklı konularda ve bağlamlarda da açıklama anlamı aldığı ayetlerin örneklerini şöyle sıralayabilirim: 2:123, 3:50,68,140, 4:146, 7:28,144,161, 9:29, 13:1, 16:100, 20:82, 22:77, 25:70, 26:83, 28:11,87-88, 31:17, 33:1-3,7,37, 38:85, 40:70, 48:5,9, 53:62, 58:8-9, 60:1, 64:8, 98:5. Bunları incellerseniz kimisinde açıklama anlamının zorunlu olduğunu ve bağlacın farklı terimleri anlatmasının çelişkili durumlar yaratacağını görebilirsiniz. Bu anlamın sağlamasını şöyle yapmanızı öneririm: Kuran'ın "A ve B" dediği yerde "A ama B değil" gibi mantıklı bir istisna bulabiliyorsanız, oradaki "ve" denklik veya açıklama anlamına gelmiyor olabilir.

1.3 Kitap ve Hikmet

Kuran'da sözü edilen ve kitabın yanına eklenen "hikmetin" Kuran'dan ayrı ikinci bir kitap olduğunu iddia edenler var. Eğer fikrini hâlâ değiştirmediyse Abdülaziz Bayındır bunlardan biriydi. Bu yorumu çürüten ayeti sunuyorum:

Gerçek şu ki, elçilerimizi açık kanıtlarla gönderdik. İnsanların adaletli davranmaları için, onlarla birlikte, Kitap'ı ve ölçüyü [el kitaba ve el mizana] indirdik. Ve içinde zorlu bir katılık ve insanlar için yararlar bulunan Demiri indirdik... 57:25

Kitabın yanındaki "*el hikmet*"e Sünnet diyenler "*el mizan*"a ne diyecekler? İfade ve kalıp aynı olduğuna göre bunun üçüncü bir kitap veya kaynak olduğunu söylemek zorunda kalacaklar ama söylemiyorlar. Buyrun, bu da dördüncü kitap (!):

Ve Musa'ya, Kitap'ı ve Gerçeği Ayırıştırın'ı [el kitaba ve el furkana] verdik; belki doğru yola erişirsiniz diye. 2:53

Öyleyse Musa'ya da Tevrat'ın yanında ikinci bir kitap daha verilmiş olmalı. Verilmiş mi? Verildiğini söyleyenler var (Karaylar dışındaki Yahudi mezhepleri) ve onları dinlerseniz emin olun çok eğlenceli ve ateş dolu bir dünyaya daleceksiniz. Giriş niteliğinde kısa bilgi [Hadislerin Yahudi ve Hristiyan Kökeni](#) yazımda bulunuyor. Verildiğini öne sürecektir olursak akla gelen başka sorular da var. Mesela, İbrahim'e, İsa'ya neden yalnızca birer kitap verildi?

Bakın, Kuran'daki "kitap ve hikmet" ikilisinin bir benzeri Tevrat'ta şöyle geçiyor:

"Tanrı Musa'ya 'Tevrat'ı ve buyrukları' vereceğini söyledi. (Tevrat, Çıkış 24/12)

Ve hadis-Sünnet savunucularının yaptıkları yorumun **bire bir kopyasını** hahamların Tevrat tefsirinde buluyoruz: "Tanrı neden 'buyrukları' sözcüğünü ekledi? Tevrat'ta yer almayan buyruklar mı var? Bu dize Sözlü Tevrat'a açık bir göndermedir."³ Blogumda yer alan bazı yazıları ve verdiğim kaynakları okuyanlar hahamların "Sözlü Tevrat" dediklerinin saçma sapan efsaneler olduğunu, bunların sürgüne gönderildikleri Babil'in ve öbür yoz kültürlerin öğelerini içerdiğini, bunların Tevrat'ın pek çok yasasını **neshetmek** yani yürürlükten kaldırmak için kullanıldığını, sözde Muhammed'in hadislerinin de bunlardan epey bir kopya içerdiğini biliyorlar. Muhammed'e Kuran dışında bir şeylerin öğretildiği ve Muhammed'in Kuran dışında bir şeyler öğrettiği inancı da Yahudilerin Musa'yla ilgili bu inanışının bire bir kopyasıdır. Böyle olunca, Sünnetçilerin Kuran ayeti için yaptıkları yorumun hahamların Tevrat dizesi için yaptıkları yorumun karbon kopyası olması şaşırtıcı olmuyor. İbranice ve Arapça aynı dil ailesinden gelir. Arapçadaki "ve"nin açıklama bağlacı olduğu gibi yukarıdaki Tevrat cümlesindeki "ve"nin açıklama bağlacı olması gerekir. Nitekim İbranice cümleye baktığımızda Kuran 5:81'deki gibi üç terimin arka arkaya "ve" ile bağlandığını görüyoruz:

...ve ettenah leke: sana vereyim

lukot haeben: taş levhalar

ve hattovrah: ve Tevrat

*ve hammişvah: ve buyruklar...*⁴

Bu "ve"ler toplama işlemi değil denklik işlemi yapan "ve"lerdir. Levhaların üzerinde Tevrat var, buyruklar var. Tevrat'ta buyruklar var. Hepsi tek, aynı şey. Hahamların yorumu doğru olsaydı Tevrat ve "Sözlü Tevrat"ın dışında ayrıca bir de levhalar verilmiş olurdu, üç ayrı şey verilmiş olurdu Musa'ya.⁵

3

https://web.archive.org/web/20191215093420/https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/812102/jewish/What-is-the-Oral-Torah.htm

⁴ <https://www.biblehub.com/exodus/24-12.htm>

⁵ Kitabımukaddes Şirketi'nin çevirisi şöyle: "Burada bekle, halkın öğrenmesi için üzerine yasalarla buyrukları yazdığım taş levhaları sana vereceğim."

1.4 Nebi Kuran'dan Başka Bir Şey Öğretmedi

Senden önce de şöyle bildirdiğimiz elçilerden başkasını göndermedik: "Benden başka tanrı yoktur. Artık bana hizmet edin!" "Bağışlayan, çocuk edindi!" dediler. O, bundan ayırıktır. Hayır! Onlar seçkin kullardır. Ondan önce söz söylemezler. Çünkü onlar, onun buyruğuyla iş yaparlar. Onların yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. Onun hoşnutluğunu kazanmış olanlardan başkasına ara buluculuk yapamazlar. Çünkü onlar, onun korkusuyla titrerler. Onlardan kim, "Aslında, ondan başka ayrıca ben de tanrıyım!" derse, işte o zaman onu cehennemle cezalandırırız. Haksızlık yapanları işte böyle cezalandırırız.21:25-29

Onlara bir mucize getirmedeğinde; "Onu uydursana!" derler. De ki: "Ben, yalnızca, Efendimden bana bildirilene bağlı kalırım. İşte bu, efendinizden aydınlanma kaynağıdır. İnanan bir toplum için de yol gösteren ve rahmettir!" 7:203

Bağışlayan'ın çocuk edindiği iddiasıyla ondan önce söz söyledikleri iddiasının denk tutulduğuna dikkat edin. Surenin "bizim gibi bir insanı" izlemeyi aptallık sayanlarla başladığına dikkat edin (21:3). Elçilerin tanrılık tasladıklarıyla ilgili bir şikayet mi var da 21:25-29 ayetleri iniyor? Elçilerin hangisi Allah'ın sözünden çıkmış da cehenneme atılmış? Ama bu ayetler boş laf olamaz, değil mi? Aslında bu ayetler elçilere tanrılık yakıştıranlara yönelik uyarıdır. Ve 7:203 ayeti bu yakıştırmaların biçimlerinden biriyle tanıştırıyor bizi. Kimisi, bizim gibi olan Ulak'ı, yani doğaüstü ("mucizevi") güçleri bulunmayan, Kuran'ı okuyan ve onda bulduğundan başka bir bilgisi olmayan birini kabul etmiyorlar. "Kuran'da bulunmayan konularda da sen bir şey söyle" diyorlar. Söylemeyince de kabullenemiyorlar, "o zaman sen elçi değilsin" diyorlar. Hadis söylemeyen, hadisi ikinci bir otorite yapmayan elçiye kabullenemiyorlar. Gözünüzün önünde işte; ben demiyorum, Kuran diyor...

Bu ayetlerin bize en yakın bağlamı Musa ve Muhammed'dir. Çünkü bu ikisinin kendilerine öğretilen kitap dışında sözler söyleyip öğrettiğine yaygın olarak inanılıyor.

1.5 Nebi'nin Kaç Öğütü Var?

De ki: "Size, bir tek [bi vahidetin] öğüt veriyorum: Başkalarıyla birlikte veya yalnız olarak, Allah'ın karşısında olun [tekumu], sonra düşünün; arkadaşınız delirmiş değildir. Yaman bir cezanın öncesinde, sizin için yalnızca bir uyarıcıdır!" 34:46

Ulak **tek** bir öğüt veriyor, ikincisini eklemiyor. *Bi vahidetin* ifadesi "tek ile" öğüt vermek olarak da anlaşılabilir. Yanılmayın, *el Vahid* demiyor, yani "tek ile" çevirisini benimsersek buradaki kasıt Allah'ın "vahit" adı değil, Allah'ın **tek** mesajıdır. "Kalkın" olarak da çevrilen *tekumu* buyruğu "*salâta* kalkın" anlamındadır. *Salâta* hadis değil yalnızca Kuran okunur. Demek ki arkadaşımızın delirmiş olmadığının kanıtı Kuran'ın içindedir, dışında değil. Öyleyse Kuran'ın dışındaki biyografileri onun ne veya kim olduğu konusunda bir veri değildir. Ulak artık daha açık nasıl bir öğüt vermeli ki bizi Yalnızca Kuran'a ikna edebilsin?

1.6 Nebi'yi Konuşturan Kuran'dır

Ey inanca çağırılanlar! Peygamberin evlerine yemeğe davet edilmeden girmeyin; yemek daveti de beklemeyin. Davet edildiğinizde girin; yemeği yiince dağılın ve söze dalmayın. İşte bu durum peygamberi üzer; fakat sizden çekinebilir. Oysa Allah gerçeği bildirmekten çekinmez. Onlardan bir şey istediğinizde kapı arkasından isteyin. Sizin yürekleriniz ve onların yürekleri için böylesi daha temizdir. Allah'ın elçisini üzmeniz ve ondan sonra onun eşleriyle evlenmeniz size helal değildir. Kuşkusuz, işte bu Allah'ın katında büyük bir suçtur. 33:53

Demek ki Muhammed'in haklı olduğunu bildiği halde düşünüp de söylemedikleri var. Bu durum hakiki bile olsalar hadislerin güvenilirliğini azaltır. Peygamberin kişisel görüşlerine başvuracak olanların çelişkili sonuçlar çıkarma veya yanıltma olasılıkları var. Ama ayetin açıkça belli ettiği gibi, vahiy peygamberin "eksikliğini" kapatıyor. İyi niyetle de olsa iyi sonuç vermeyecek olan tercihlerini gözden geçirip düzeltmesini sağlıyor. Bu, Peygamber Sünneti'ni çürütür. Sünnetçiler safça Sünnet'le Kuran'ı bir araya getirdiklerinde bu eksiklikten arınacaklarını düşünebilirler. Ancak dikkatli ve soğukkanlı bir değerlendirme bizi tam tersi sonuca ulaştırır. Elçi, kendisine ulaşan ilk esinden (vahiyden) başlayarak sürekli bu esine uymuştur. 33:53 ayeti inmeden önce de yalnızca vahye uymuştur. 33:53 ayeti indiğinde yanındakiler, onun aklından geçen her doğruyu söylemediğine tanık olmuşlardır. Allah ise duyulması gereken her şeyi söylemektedir.

1.7 Muhammed'i Eleştiren Ayetler Hadis Çürütmesidir

Kuran'da Muhammed'in ve öbür elçilerin hatalarının örnekleri var.⁶ Bunun yanı sıra Muhammed'in Kuran'a bir şey ekleyemeyeceği ve çıkaramayacağını bildiren ayetler var (22:52). Bu durum Ulak'tan geriye kalan ve doğruluğundan emin olunan bilginin ancak Kuran'daki bilgi olduğu anlamına gelir. Bu bir mantık çıkarımıdır. Muhammed hata yapabilen birisidir ve yaptığı hataların bir bölümünden Kuran'da söz edilir. Bu demektir ki ulaklık görevini etkileyecek denli önemli olup da, başarısını tehlikeye düşürüp de Kuran'da sözü edilmemiş büyük hatası olmamıştır. Önemli bir hata yaptıysa onu Kuran'da bulacağımızı söyleyebiliriz. Bu da demektir ki Kuran'ın sağladığı bu güvence hadislerde yoktur. Yanlış bir şey söylediye o yanlış hadislerde öylece kalmıştır. Eğer önemli bir yanlış hadislerde söylediye, daha doğrusu "hadis söyleyen" birisiye bu yanlışları "böyle dedin, geri al" diye Kuran'ın düzeltmesi gerekirdi. Veya daha önce söylediğini çürüten bir ayet indiğinde onu kendisi yana yakıla düzeltir, "şöyle bir şey söylemiştim, herkese duyurun, o yanlışmış" derdi. Hadis savunucuları, yanlış söylenmiş bir hadisi **sonradan** düzelten hiçbir ayet göstermiyorlar. Hadis savunucuları, yanlış söylenmiş bir hadisi **sonradan** düzelten hiçbir hadis de göstermiyorlar. Öyleyse iki olasılık vardır: Ya bize aktarılmış hiçbir sözünde önemli bir yanlışlık yapmamıştır (ki bu neredeyse olanaksızdır) ya da bize aktarılan sözler ona ait değildir. Dikkat edin, ikinci olasılık istisnasız bütün hadisleri yanlış yapar, bunda da düzeltilecek bir şey yoktur.

Hadisin elçisi, hadislerinde kendi ağzıyla kendi hatasını itiraf etmez. Cinlenme hadisi gibi hadisler hep başkasının ağzındandır. Oysa Kuran'ı öğreten kendisi olduğuna göre Kuran'da kendi hatasını kendi ağzıyla itiraf etmiştir. Eğer hadisler gerçekse

⁶ 3:44, 7:150-151,154, 8:43,67, 9:43,117, 11:45-46, 19:49, 20:83-85,94, 21:87, 33:37, 38:24,41i 48:2, 80:1-10.

“cinlendiydim, iyileştim” gibi bir itirafı neden bulamıyoruz ve bu öykü yalnızca üçüncü kişinin ağzıyla anlatılıyor? Açık seçik iftiraların başkasının ağzından aktarılmasının nedeni inanılabilirliği artırma düşüncesi olabilir. Hani koskoca peygamberin “ben cinlendim, üç gün boyunca saçmalayarak dolaştım, o zaman söylediğim şu şu sözlerimi geri alıyorum” demesini halk gözünde canlandıramaz diye düşünmüş olabilirler.

Bu kanıt, yukarıdaki Nebi’yi Konuşturan Kuran’dır alt başlığındaki kanıtı pekiştirir.

1.8 Elçiler Melek Değil

Dediler ki: “Nasıl elçi bu? Yemek yiyor; çarşılarda dolaşıyor? Onunla birlikte uyarıcı bir melek indirilmeliydi; öyle değil mi?” 25:7

Bir de şöyle derler: “Ona bir melek indirilmeliydi; öyle değil mi?” Oysa bir melek indirseydik kesinlikle iş bitirilmiş olurdu. Sonra, göz açtırılmazdı. Onu bir melek yapsaydık kesinlikle bir adam biçiminde yapardık. Üstelik onları aynı kuşkulara kesinlikle düşürürdük. 6:8-9

İlahiyatçı Ahmet Akbulut melek göndermekle insan göndermek arasındaki farkı açıklıyor: “Hz. Muhammed’in iki görevi vardı. Birinci görevi, Allah’ın gönderdiği mesajları olduğu gibi insanlara bildirmektir (Tebliğ). İkinci görevi ise her insan için geçerli olan, kendi zaman ve koşullarına göre bu mesajların rehberliği doğrultusunda hareket etmektir. Bu iki görev yalnız peygamberde birleşmekteydi. Bu nokta çok önemlidir. Daha sonraki Müslüman nesiller, bu ayrımı yapamadıkları için, peygamberin ikinci görevini de birinci görev gibi kabul ederek uygulamayı da mesaja dahil etmişler ve Yüce Allah’ın elçisini bizden yani **insanlardan birini seçmesini anlamsız kılmişlardır**. Çünkü beşeri bir alan olan uygulama da mesajın parçası haline gelmiştir.”⁷ Bir başka deyişle insan değil melek elçi olsaydı doğrudan mutlak irade tarafından yönetildiği için onun uygulaması (insanların anlayabildikleri ölçüde) mutlak olurdu. İnsanların anlayabildikleri ölçü burada anahtardır. Çünkü elçi meleğin göstereceği mutlak bilgelik, o eyleme tanık olan insanların anlayabilecekleri bir şey değildir. Meleğin attığı her adımdaki bilgeliği, yani mükemmel kurgulanmış nedenselliği belki on bin sayfalık bir tefsirle veya haftalar sürecektir derslerle açıklamaları gerekirdi. Bu imkansızdır. Bunu Tevrat’ta Yehova’nın bulutta insanlara yol göstermesiyle karşılaştırın.

Bu arada az önceki 25:7 ayetini açmanızı ve 31. ayete kadar dikkatle okumanızı öneririm. Eğer hadislerin ve “Peygamber Sünneti”nin Kuran’a eş koşulmasından söz etmiyorsa neden söz ediyor, bir düşünün.

Ulak’ın Kuran dışı vahiy aldığını öne sürenler Akbulut’un gösterdiği nedensellik dolayısıyla onu bir anlamda melek elçi yerine koymuş oluyorlar. Onu örnek alınabilir olmaktan çıkarmış oluyorlar. Çalışsak bile sahip olamayacağımız olağanüstü yetileri olan bir kişiyi örnek alamayız. Ve fakat kendisine inen Kuran’ı anlamak için geceleri kalkıp çalışan, aynı bizim gibi kafa yoran, bizim gibi kuşkuya düşen, kafası karışan⁸ bir kişi kurguladığımızda işte o örnek alınabilir biri oluyor.

⁷ Ahmet Akbulut, Hz. Muhammed Sonrası İlk Siyasi Krizin Teolojik Yansımaları, Kelam Araştırmaları 4:2 (2006), s.1-10. Vurgu bana ait.

⁸ 2:285 Elçi, efendisinden kendisine indirilene güvendi ve müminler güvendiler... Bu ayet, indirilmeyle güvenmenin eşzamanlı olmadığı anlamına gelebilir. Demek ki güvenmek için onun da bizim gibi metni yoğun olarak incelemesi ve onun içinde ve onunla doğa arasında bir çelişki olmadığını görmesi gerekti.

Örtücülerin peygamberi zengin veya güçlü olmadığı için suçlayan ayetler de bu tezi güçlendirir (43:31, 54:25; ayrıca 6:52-53, 11:27,91-92, 25:41, 26:111, 34:35, 43:52-53, 54:25). Çünkü politik veya parasal güç, peygamberlerin ilettikleri mesajı güçlendiren, o mesajın doğruluğunun güvencesi olan bir şey değildir. O mesaj ahlakidir. Nasıl tarım veya sanayi yapılacağı, bir ömürlük süre içinde nasıl zengin olunacağı gibi bilgileri içermez. Elbette ahlaklı toplum sonunda gönenecektir, bu Allah'ın verdiği sözdür. Ama her şeyi ölçüyle yaratan Allah bu sonucun bir ömürlük süre içinde alınmayacağını söylüyor. *Ahira, baka* ve *sabr* kavramları da burada açıklayıcı oluyor.

Peygamber'in herhangi bir insandan iki farkı, Tanrısal buyruğa boyun eğebilecek ahlaki olgunluğa ermiş olması ve buyruğu taşıyan Kuran sözünü yeterince çalışmış olmasıdır. Bunların ikisi de mutlak değildir, görelidir. Melek ise *meleke*, yani egemenlik kökünden gelen, mutlak iradeyi anlatan sözcüktür. Melek hata yapmadığı için değişmez, olgunlaşmaz. İnsanın olgunluğu, iyiliği, erdemi ise her zaman görelidir, kesinlikle mutlak olmaz. Yani göğe yükselir ama asla göğe değemez. Yaklaşır, dokunamaz. Yolda olur, durağa varamaz. "*Müstakim* (kendini düzelten) yol" denmiştir, "durak" denmemiştir. Peygamberin yoluna çağrılmamız ama onun içtihatlarından veya uygulama biçiminden habersiz kılınmamız bu nedenle bir çelişki değildir. Bu, bir eylemin olanağının koşullara bağlı olarak değişmesidir. Peygamberin eylemlerinin her koşulda örnek alınabilecek olması, Kuran'ı da yalnızca belli koşullarda geçerli bir yönerge durumuna düşürürdü çünkü başka bir uygulama biçimi bulunamazdı. Yeni sorunları çözmek için içtihat yapılamazdı. Diyelim ki Muhammed'in *leasing* denen kiralama biçimiyle ilgili bir bilgisi ve yorumu olmaması, Kuran'ın bu konuda bir fikri olmadığı anlamına gelirdi. Oysa olması gerekir. Nitekim Peygamber'in uygulamasının korunmamış ama Kuran'ın korunmuş olmasının gerekçesi bu olmalıdır. Ve bu gerçekten yola çıkarak kısaca "[tarihselci](#)" dediğimiz okumanın yanlışlığı sonucuna da varabiliriz. Ve diyebiliriz ki tarihselci okuma aslında Peygamber Sünneti'ni Kuran'a eş koşmanın doğal sonucudur. Çünkü tarihsel okuma da hadisçilik de Kuran'ı belli koşulda ve belli bağlamlarda geçerli, sınırlı bir söz düzeyine indirmiştir.

Peygamber Sünneti'ni arayanların durumu, Allah'ın kitapta "şu yolu izleyin" dedikten sonra bir de bulutla o yolu ayrıca göstermesini bekleyenlerin durumu gibidir. Bu iki yol gösterme aslında birbirini yineler; dolayısıyla birbirinin gerekliliğini yalanlar. Biri varsa öbürüne gerek yoktur. Örnek alınacak uygulama varsa metne gerek yoktur. Metnin içine alınmamışsa uygulamaya gerek yoktur. Tevrat'ta İsrailoğullarına sözde yol gösteren bulut insan değildir; Yehova veya onun meleğidir.⁹ Zaten bu Tevrat'ı Musa değil, onun sözünü yanlış anlayan veya kasıtlı olarak çarpıtan rahipler yazmışlardır. Peygamber melek değildir, ölüp gittikten yüzyıllar sonra mecazi bulut içinde yol gösteremez.

⁹ Tevrat, Çıkış 13/21-22 Gece gündüz ilerlemeleri için, rab gündüzün bir bulut sütunu içinde yol göstererek, geceleyin bir ateş sütunu içinde ışık vererek onlara öncülük ediyordu. Gündüz bulut sütunu, gece ateş sütunu halkın önünden eksik olmadı.

Tevrat, Çıkış 14/19-20 İsrail ordusunun önünde yürüyen Tanrı'nın meleği yerini değiştirip arkaya geçti.

Önlerindeki bulut sütunu da yerini değiştirip arkalarına, Mısır ve İsrail ordularının arasına geldi. Gece boyunca bulut bir yanı karartıyor, öbür yanı aydınlatıyordu. Bu yüzden, bütün gece iki taraf birbirine yaklaşmadı.

Tevrat, Çölde Sayım 14/14 Kenan topraklarında yaşayan halka bunu anlatacaklar. Ya rab, bu halkın arasında olduğunu, onlarla yüz yüze görüştüğünü, bulutunun onların üzerinde durduğunu, gündüz bulut sütunu, gece ateş sütunu içinde onlara yol gösterdiğini duymuşlar.

İnsanın bize açıklanan yaratılış amacına uygun olan, yani “sınanacak, zorluk çekecek ve böylece gerçeğe tanık olup olgunlaşacaksınız” programına uygun tutarlı yol gösterme biçimi söz ile aktarılan yol gösterme olmalıdır (Kuran). Çünkü bulut biçiminde bir melekle veya günahsız bir peygamberle yapılan ikinci yol gösterme biçimi (“Sünnet”), izleyenlerin **nedenleri** anlamasını sağlamaz. “İnek kes” buyruğu alınca “Musa nasıl keserdi” diye sormak (2:67-71), “ihtiyaçtan artanı ver” buyruğunu alınca “ne kadarı artar” diye sormak, “Kuran’ı öğren” buyruğu alınca “kaç rekat öğreneyim” diye sormak, “şu yolu izle” buyruğu alınca “biri izlesin, ben de onu izleyeyim” beklentisine girmek yanlıştır. Bu sorular ve talepler boşunadır. İnsanı erdirecek ve ona bahçeyi hak ettirecek olan şey nedenlerin bilgisine ermesidir, o nedenleri bilerek kovalamasıdır (5:35, 17:57). İnsanın hiçbir şey bilmeyen bir tohum olarak başlatılmasının nedeni budur (19:9, 55:2-4, 90:10...). Ona acı çekme kapasitesinin, şaşıp düşme ve ardından tövbe etme kapasitesinin verilmesinin nedeni budur (Adem’in öyküsüne bkz.). Hep sorulan o saçma sorunun, kötülüğün yaratılmasının nedeni budur. İnsan için ancak eliyle yaptığı için karşılığı vardır (30:41, 53:29...). Bulutu izleyen insan eliyle hiçbir şey yapmamış, Allah’a şükretmenin, ona yaklaşmanın, olgunlaşmanın ne demek olduğunu anlamamış olacaktır. Hiç kaybolmadığı için bulduğu yolun gerçek olduğunu anlamamış olacaktır. Dahası, ortada bir yarış olmayacaktır (2:148, 3:133, 38:28...). Hani sorulur ya, kendisine elçi ulaşmayan insanların durumu ne olacak? İşte, kendisine yanılmaz bir peygamberin (aslında melek) Sünnet’i veya izleyeceği bir bulut ulaşan kişiler olsaydı ortada bir haksızlık olduğunu söyleyebilirdik çünkü bulut sonraki kuşaklara görünmeyecekti. Oysa kendisine elçi ulaşan toplumlar doğru sözü bulmak, o sözü dinlemek ve gereğini nasıl yerine getireceğini bulmak konusunda hâlâ sorumludurlar. İşte bu, bahçeyi alnının teriyle hak etmek konusunda herkesi eşitler ve herkese elçi ulaşmamış olmasının neden olduğu öne sürülen haksızlığı ortadan kaldırır.¹⁰

“Fahr-ı Âlem aleyhi’ssalâtü ve’s-se-lâm, Kur’ân’ın yirmi üç senede iniş sürecinde dini güzel algılayış ve yaşayış tarzını da göstererek, tedeyyüne dönüştürerek kemale erdirmiştir. Peygamber-i Zîşan aleyhi’s-salâtü ve’sselâm ve sünnetine ait masumiyet ve kemal sıfatı, ondan sonra ehl-i sünnet ve cemaat deyiminin anlattığı gibi, bir bütün olarak cemaate geçmiştir.”¹¹ İşte bir Sünnet savunucusunun apaçık yanılgısı... Ulak melek değildir, yani masum değildir ve hata yapar. Yoldaşları da masum değillerdi ve hatalar yaptılar çünkü yapmaları gerekiyordu (93:7). Zaten karanlıkta kalmadan ışığı bilmek, kötüyü tatmadan iyiye yönelmek olanaklı değildir. Adem’in rabbine yönelmesi için ağaca yaklaşması ve canının yanması gerekiyordu. Çocuğun yanan sobaya hafifçe dokunup elini yakmasına ve ders almasına izin veren baba zalim değil, merhametlidir.

1.9 Gayri Matlûv Vahiy

“De ki” ve **“sana soruyorlar”** ile başlayan yüzlerce ayet, **“sana vahyedileni oku”** ayeti (45:29), **“bana bildiriliyor”** ayetleri (18:110, 41:6 vb.), **“bildirmezsен görevini yapmamış olursun”** ayeti (5:67), Ulak’a ulaşan vahyin deyim yerindeyse kullanma kılavuzunun da o vahyin içinde geldiğini gösterir. Yani “şunu söyle”, “şu soruya şu yanıtı

¹⁰ Her ne kadar yanlış bir uygulama da olsa kadınların geleneksel olarak Cuma’dan muaf tutulmalarının onlara yönelik bir haksızlık olmayışı da aynı biçimde, yetki ve sorumluluk dengesiyle açıklanabilir.

¹¹ Bedri Gencer’in İslam’da Modernleşme kitabından. Bu arada modernizm ile İslam karşıtlığına kafa yoranlara kitabı tavsiye edebilirim. Çekirdeğini tükürür, meyveyi yer ve şükrederiz.

ver” gibi ifadeler metnin dışında kalabilirdi, kalmamış. Gelenekselci kurgudaki gibi Cibril bir medrese misali Muhammed’in karşısına oturup tekrar yaptırsaydı, ayetleri uzun uzun açıklasaydı bu ifadeler metnin dışında kalırdı. Aslında bütün Kuran’ı “de ki” ortak parantezine alabiliriz çünkü hepsini dedi. Veya “bana bunlar bildirildi” ortak parantezine de alabiliriz çünkü hepsi bildirildi. Ama hayır, bunlar metnin içinde ayrıca bulunuyor, yani bunların ilk bakışta görünmeyen işlevleri var. Yalnızca dikkatli okurlar için. Yalnızca Muhammed gibi dikkatli ve çalışkan Kuran öğrencileri için. Bu demektir Kuran’ın okuma kılavuzu Kuran’ın içine gömülü olarak ona da, bize de aynı şekilde verilmiştir. Bu ayetler kitapla ne yapacağını söyleyen, kitabı anlamasına yardımcı olan ama kitabın dışında kalmış, kağıda yazılmamış bir yönerge, ipucu veya tiyo olmadığını gösterir. “Rabbimizin sözü tamamlanmıştır.”

1.10 “Sor”

Kuran’da Tevrat’a uymak ve İncil’e uymak çağrılarının varlığı (5:46-47) Sünnet’in gereksizliğinin kanıtıdır. Çünkü önceki nebilerin de Sünnetleri vardır ama Kitaplılar hiçbir yerde Musa’nın Sünnet’ine, İsa’nın Sünnet’ine çağrılmıyorlar. Her ikisi için de birer kaynağa çağrılıyorlar. Bu doğruysa Muhammed’i izleyenlerin de tek kaynağa çağrılmaları gerekir.

Senden önce gönderdiğimiz elçilerimizi de soruştur; Bağışlayandan başka bir de ayrıca tapılacak tanrılar yapmış mıyız? 43:45

Senden önce de kendilerine bildirdiğimiz adamlardan başkasını göndermedik. Bilmiyorsanız, öğretiyi anlayanlara sorun. 16:43

Buna benzer “sor” buyrukları okuru önceki peygamberlerin Sünnetlerine göndermez. Ölüp gitmiş elçileri/elçilere sormanın yolu, onların kalıntıları olan kitapları çalışmaktır. Hahamlara, papazlara sormak veya Talmud’u çalışmak veya Pavlus’un yazdıklarını okumak değildir (5:43, 28:48-49). Öyleyse ölüp gitmiş olan Muhammed Peygamber’e/Muhammed Peygamber’i sormanın yolu onun sözde “siyerini”, hadisini okumak değil kendi kalemıyla yazıya geçirip (25:5, 68:1, 80:13-16) emanet bıraktığı kitaba çalışmaktır. Onun hakkında tek güvenilir biyografik bilgi o kitabın içindekilerdir.

1.11 Yıldızlı Sözler

Ve işte böylece, insan ve cin şeytanlarını her peygambere [külli nebiyyin] düşmanlar yaptık. Aldatmak için birbirlerine yıldızlı [zuhurf] sözler fısıldarlar. Oysa efendin dileseydi bunu yapamazlardı. Artık, onlara ve karalamalarına aldırış etme. Sonsuz yaşama inanmayanların yüreklerinin ona aldanması, ondan hoşlanması ve yapacaklarını yapmaları için böyledir. “O, ayrıntılı olarak Kitap’ı size indirmişken, Allah’tan başka yargıcı mı arayacağım?” Kitap verdiklerimiz, onun, efendinden gerçek olarak indirildiğini bilirler. Artık, sakın kuşkuya düşenler arasında olma. Efendinin sözü, doğruluk ve adaletle tamamlanmıştır. Onun sözlerini değiştirebilecek yoktur. Çünkü O, Duyandır; Bilendir. Yeryüzünde bulunanların çoğunluğuna uyacak olursan Allah’ın yolundan seni saptırırlar. Onlar yalnızca yakıştırıyorlar ve yalnızca yalan söylüyorlar. 6:112-116

Şimdi dikkat:

- Nebilere şeytanların musallat olması,
- Bunların süslü yani çekici sözlerle konuşmaları,
- Bu sözlerin aslında nebileri karalıyor olması,
- Kitap yeterince ayrıntılıyken Allah'tan başka yargıçların aranması,
- Allah'ın sözünün tamam olması,
- Çoğunluğun saptırması.

Bunların birbiriyle ne ilgisi var Allah aşkına? Ve bunların hadislerle ne ilgisi var?!? Ciddi soruyorum. Burada bir mesele anlatılıyorsa ve kısacık bir paragrafta konu yedi kez değişmiyorsa eğer, ne anlatılıyor? Ne anlatılıyor burada, ey hadisçiler, Allah aşkına tutarlı bir yorum yapın.

1.12 Kitap Halkı Gibi Olmayalım

Kuran ayrıntılıdır. Neden Yalnızca Kuran – 1 yazımda ayetleri sunmuştum. O yazıyı yazarken dikkate almadığım bir ayrıntı, Tevrat'ın da ayrıntılı olduğunun bildirilmesi:

Sonra, güzel davrananlara tamamlayıcı olarak, her şeyi açıklaması [tafsilen kulli şeyin], doğru yola erdirmesi ve bir rahmet olması için, Musa'ya, Kitap verdik; efendilerine kavuşacaklarına belki inanırlar diye. 6:154

Tafsilen kulli şeyin, her şeyin ayrıntısı vardı demektir.

Her şeyden [min kulli şeyin] bir öğüt ve her şeyin açıklamasını onun için yazıtlara yazdık. "Artık, tüm gücünle onlara sarıl ve toplumuna da söyle; en güzel biçimde sarılsınlar. Yoldan çıkanların ülkesini, yakında size göstereceğim!" 7:145

Yahudiler buna rağmen Musa'ya verildiğini öne sürdükleri kitabı ayrıntıları içermemekle suçladılar ve ayrıntıların Musa'nın hadislerinde olduğunu öne sürdüler. Az önce Kitap ve Hikmet alt başlığı altında göstermişim. Ve tıpkı Kuran'ın Muhammed'in sözde hadislerini apaçık yalanladığı gibi, elimizdeki Tevrat, üzerindeki olanca oynamaya rağmen Musa'nın hadislerini yalanlıyor:

Tevrat, Çıkış 24/4 Musa, rabbın bütün [kal] sözlerini yazdı.¹²

Burada, Kuran'da gördüğümüz *kul* sözcüğünün İbranice eşdeğeri *kal* sözcüğü geçiyor. Rabbın tek bir sözü bile dışarıda kalsaydı ya "çoğu" denir ya da hiçbir belirteç kullanılmazdı.

Tevrat, Yasanın Tekrarı 27/8 Taşlara bu yasanın bütün sözlerini okunaklı bir biçimde yazacaksınız.

Eğer taşlara Musa'nın Tevrat dışındaki sözlerini de yazmışlarsa bunlar neden Tevrat tomarlarına ek bir kitap olarak çoğaltılmadı da Talmud olarak yazıya geçirilmesi neredeyse bin yıl sonraya, İsa'dan sonraki zamanlara kaldı?

Tevrat, Yasanın Tekrarı 31/9 Musa bu yasaı yazıp rabbın Antlaşma Sandığı'nı taşıyan Levili kâhinlere ve bütün İsrail ileri gelenlerine verdi.

¹² Kitabı Mukaddes Şirketi çevirisi: "...bütün buyruklarını yazdı."

Tevrat, Yasanın Tekrarı 31/24-26 Musa yasanın sözlerini eksiksiz [tummam] olarak kitaba yazmayı bitirince, rabbın Antlaşma Sandığı'nı taşıyan Levililer'e şu buyruğu verdi: "Bu Yasa Kitabı'nı alın, Tanrınız Rab'bin Antlaşma Sandığı'nın yanına koyun. Orada size karşı bir tanık olarak kalsın.

Buradaki İbranice *tummam* sözcüğü Kuran'ın yukarıda yazdığım 6:154 ayetinde geçen *tamamen* sözcüğünün dengidir. Musa'nın bu kitabın dışında tek bir yasa bırakmamış olması gerekir ki kitap tanık yapılabilsin. Musa'nın yazdığı bu yasa kitabının Tevrat'tan ayrı bir kitap olabileceğini öne sürmek bir çelişkidir. Demek ki Musa'ya ulaşım da yazmadığı Allah sözü olmamış. Eski Ahit'in Tevrat dışındaki kitapları da Musa'nın sözlü olarak aktardığı öne sürülen hadislerini yalanlıyor:

*Eski Ahit, 2. Krallar 23/3; 2. Tarihler 34/31 [Kral Yoşiya] Sütunun yanında durarak rabbın yolunu izleyeceğine, buyruklarını, öğütlerini, kurallarını candan ve yürekten uygulayacağına, **bu kitapta yazılı** antlaşmanın koşullarını yerine getireceğine ilişkin rabbın huzurunda antlaşma yaptı. Bütün halk bu antlaşmayı onayladı.*

İleri gelenlerden ve halktan tek kişi çıkıp da "yazılısı yetmez, sözlü yasalara da uyacağına söz ver" demedi. Çünkü öyle bir şey hiç var olmadı. Nebi Kuran'dan Başka Bir Şey Öğretmedi alt başlığındaki ayetleri anımsatırım.

Hahamların Tevrat'ın gerekli ayrıntıları içermediğini kanıtlamak için dayandıkları öyküler, kabuller ve kavramlar gibi bu dizeleri açıklamak için kullandıkları uslamlama da Müslüman hadis savunucularınıninkiyle aynı. Bunu fark ettiğimizde Bakara Suresi'nde ve Kuran'ın genelinde uyarının çok kez yinelenmesini çok daha iyi anlıyoruz. Atalarımız Kitap Halkı'nın yaptığı hatayı çoktan yaptılar. Bize bir tövbe çağrısı yapılıyor.

1.13 Güneşe Secde Etmeyin

Gece ve gündüz, güneş ve ay onun kanıtlarındandır [ayatihi]. Güneşe ve aya secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin; eğer yalnızca ona hizmet ediyorsanız. 41:37

İsa Allah'ın kelimesiydi (4:171), Hristiyanların çoğu İsa'ya secde ediyorlar. Muhammed de İsa gibi aydınlatıcı ve yol gösterici bir önderdi. Özellikle tasavvuf çevrelerinde Muhammed için "güneş" yakıştırmasının çok kullanıldığını ilginç bir not olarak ekleyeyim.

2 Hadisleri Çöpe Atınca Neyi Başarıyoruz?

Hadisleri çöpe atmıyoruz elbette. Ama İslam'ın "ikincil kaynağı" olarak kullanmayı bırakıyor, kitaplıkta İslam rafından alıp ait olduğu yere, tarih rafına koyuyoruz. Peki, hadisleri Kuran'ı anlamak için bir başvuru kaynağı olarak kullanmayı bırakarak neyi başarmış oluyoruz? Bu sorunun yanıtını vermeye Kuran'a neyin eklendiğinden başlayayım. Kuran'a sistemli olarak eklenmiş ve eklenmekte olan başlıca öğretileri üçe ayırabiliriz.

1) Kuran'a hadis ve Sünnet'i eklemek. Bunu üç noktada anlayabiliriz.

- a. Hadis kitapları ancak tarih kitaplarıdır. Bir başka deyişle yalnızca yazıldıkları koşul hakkında veri kaynağı olabilirler, Kuran'ın doğru

yorumunu veya Muhammed'in içtihatlarını ve tefekkürünü içermeleri beklenmez. Bu nokta üzerinde uzunca durmaya gerek duymuyorum. Daha fazlasını isteyenlere Ahmet Akbulut'un Nübüvvet Meselesi kitabını tavsiye ederim.

- b. Kuran'a hadisi ve Sünnet'i ekleyerek hadislerdeki Yahudi, Hristiyan ve Mecusi bulaşığı öğretileri de eklemiş oluyoruz. Böylece hadisler Kuran'ı anlamamızın önünde bir engel oluyor. Bu konudaki en özlü Türkçe kaynak Hadislerin Yahudi ve Hristiyan Kökeni yazımdır. Akademisyenler ne yazmış diye sorarsanız ben Toprak'ın Talmud ve Hadis, Hıdır'ın Yahudi Kültürü ve Hadisler ve Zehebi'nin Hadis ve Tefsirde İsrailiyat kitaplarından fazlasını bulamadım.
 - c. Hadisler bağlamı olmayan sözlerdir. Bağlama gerek duymayan, bağlamını kendi oluşturan, 7. Yy ile son gün arası her bağlama uyan bir söz olduğuna güvendiğimiz Kuran'a bağlama muhtaç sözleri eklemek veya denk tutmak her şeyden önce yöntemsel bir çelişki sayılmalıdır. Öğretiyi anlama ve uygulama çabası olabildiğince sağlam bir mantık üzerinde yükselmelidir diye düşünüyorum.
- 2) Kuran'a Kitabımukaddes'i (Eski Ahit ve Yeni Ahit; Tevrat ve İncil) eklemek. Bu konuya Hadislerin Yahudi ve Hristiyan Kökeni yazımda kısa ama yeterli bir giriş yapmıştım. Uzak Tanrı Algısı yazımda da kısaca tartıştım ve örneklerini gösterdim. Kitabımukaddes'i Kuran'la birlikte güvenilir bir kaynak saymak çelişkili bir davranıştır. Tıpkı hadisîşerifler gibi Kitabımukaddes de ancak Kuran'ın ışığıyla, tartışıyla, denetimiyle yorumlanmalıdır. Tıpkı hadisler gibi bunlar da Kuran'ın yanında değil altındadır veya en azından başka bir bilgi kategorisidir, yani tarihsel belgelerdir.
- 3) Kuran'a modernizmi eklemek. Bu sitede Konulara Göre menüsünde "din" başlığı altında sıraladığım yazılarda ve Kurancılık Akımı yazımda bunu kısaca tartıştım. Bu üçüncü madde öbür ikisinden belki daha sinsidir ve Kuran öğrencisinin önünde daha büyük bir engeldir. Çünkü toplum olarak benimseyip yaşadığımız *din*, yani kurulu düzen modernizmdir. Onun dışına yönelmek güçlü irade ister.

Bunlardan yalnızca birinden arınmak bizi diğer ikisiyle baş başa bırakacaktır. Üçünden birden arınmak amaç olmalıdır. Bu yazının amacı, ilk yazıda olduğu gibi yalnızca hadis ve Sünnet denen söylentilerin Kuran'ı anlamak için birer kaynak olarak kullanılamayacağını kanıtlamaktır. Üçüncü madde olan modernist öğretiler Kuran'ı anlamak için sistemli ve tanımlı bir başvuru kaynağı olarak önümüze konmuyor yani tabelası dikilmiyor. Modernist düşünce akımlarının Kuran'ı açıklamak veya İslam'ı öğretmek gibi bir iddiası yok. Dolayısıyla modernist kanattan İslam'a güneşin altında cepheden değil, gölgede sinsi bir saldırı geliyor. Neyin doğru neyin yanlış olduğu aşılması "bu din değildir" aldatmacasıyla yapılıyor.

Hadisleri terk etmek, otomatik olarak Kuran'ın yoluna girmek anlamına girmiyor. Hadisleri terk etmek Kuran'ı, yani Muhammed'in anlattıklarını çelişkisiz ve tutarlı biçimde anlamamızın önündeki en büyük engellerden birini kaldırıyor. Ancak yeryüzünde insanın bulunup da şeytanın bulunmadığı bir boşluk, bir delik yoktur. Bu zamanda ve bu

coğrafyada bu kez karşımıza bir başka büyük engel olarak modernizm dini ve onun dogmaları dikiliyor. Bundan kurtulma çabası da en az hadislerden kurtulma çabası kadar önemlidir. Kurtulmamış olanların örneğini free-minds.org, newageislam.com, mpvusa.org, kurantercumesi.com gibi sitelerde görebilirsiniz. Free-Minds yıllardır “Kurancıların” sitesi olarak bilinir ve ben de makalelerinden, forumlarından yararlanmışımdır. Buna karşılık forumlarda tartışmacıların en temel konularda bile ayrıldıklarını görürsünüz. Adeta **hiçbir konuda uzlaşmamak üzere uzlaşmış** gibidirler ki bu Din Nedir yazımda tartıştığım üzere aslında modernizm paketi içinde gelen “düşünce özgürlüğü” hurafesinin zorunlu sonucu gibi bir şeydir. Ve Kurancıların bu durumda olmalarının nedeni, Kuran’a modernizmi çoğunlukla farkında olmadan ekliyor olmalarıdır.

Kurancılardan biri olarak bilinen Caner Taslaman, Şubat 2016’da Facebook sayfasında paylaştığı “Türkiye’deki Müslümanlar’ın Önlenelemeyen Değişimi: 10 Örnek” başlıklı kısa yazısında son iki örneği şöyle verdi: “9- Kütübü Sitte’deki tek bir hadisi inkar edenin ‘kafir’ olduğunu söyleyenler bu kitaplarda yüzlerce uydurma hadis olduğunu kabul ediyor. 10- İlmihal kitaplarını adeta Kuran gibi büyük bir teslimiyetle okuyanlar bu kitaplarda birçok yanlış olduğunu ifade ediyor.” Tamam ama bu kitapların yerine ne koyduklarını söylemiyor. Bunların, yani hadis ve siyerden hareket alan gelenekçiliğin yerine üçün kalan ikisini, Kitaplıların geleneklerini ve modernizmi/hümanizmi koydular. Bunun en basit ve çocukların bile anlayabileceği örneği Peygamber’in sözde uyuyan kediye uyandırmamak için gömleğinin eteğini yırttığı hadisin yerini “hayvan hakları” söyleminin almasıdır. “Peygamberimiz hayvanları incitmemeye özen gösterirdi” benzeri dinsel tınlı sözlerin yerini “hayvanların hakları vardır” benzeri seküler tınlı sözler almıştır. İkisi de aynı yanlışın farklı giydirilmişidir. Yanlışın eski sürümünün yerine yeni sürümü konmuştur. Yanlış hâlâ yanlıştır ve bu İslam değildir.

Şeytan çok yönlü çalışır. Kuran’ın deyimiyle hem sağda hem solda oturur.¹³ Sağ ve sol arasındaki fikir yelpazesinin her bir diliminde, her bir dilimin her köşesinde eğrilik bulunur. Çünkü eşyanın doğası budur. Kusursuzluk Allah’a özgüdür. Gerçeklik bir tanedir ama gerçekdışı, sayılamayacak kadar türlüdür. Yapılabilecek her türlü yanlışlık kombinasyonu önünde sonunda yapılacaktır. Hadislere sarılmamız gerektiğini söyleyip modernizme savaş açan yarı-ayıklar vardır, bu kombinasyonlardan biridir. Hadislerden kurtulmamızı söyleyip modernizmin tatlı ve zehirli kucağına çağıran yarı-ayıklar da vardır. Yakın gelecekte bu ikinci tür çoğalıp güçlenecek görünüyor. Ben bir Kuran öğrencisi olarak, Kuran öğrencilerini hem hadislerin hem modernizmin dogmalarından kurtulmaya çağırıyorum. Hatta Kuran’ı çalışmaya başladığım günden bugüne geçen sürede modernizmin hurafelerinden, dogmalarından ve putlarından uzaklaşmanın hadisleri terk etmeye göre öncelikli olduğunu anladım. Çünkü modernizmin, yani kavgayı kazanan tarafın ikna gücü, hadisçi ve gelenekselci yorumcularınkinden, yani kavgayı kaybedenlerinkinden çok daha yüksek. Modernist ikna farklı bir kavram düzeyinde çalışıyor, bu yüzden daha sinsî. Her neyse, burada amacım iki yanlış yol arasında uzun uzadıya karşılaştırma yapmak değil. Burada hadislerin boyunduruğundan ilke olarak

¹³ 7:16-17 “Öyleyse beni azdırdığın için, dosdoğru yolunun üzerinde onlara karşı kesinlikle oturacağım! Sonra önlerinden, arkalarından, sağlarından ve soldarından kesinlikle onlara sokulacağım. Onların çoğunu şükredenler arasında bulmayacaksın!”

kurtulduğumuzda aslında küçük şeytanı hallettiğimizi, büyük şeytanın veya öbür iki şeytanın karşımızda öylece durduğunu anlatmak istiyorum. Hadislerin ayak bağından (anlak bağı mı demeli?) bir an önce kurtulun, çünkü bu aşamada kalırsanız daha büyük adımlar atmaya gücünüz kalmayacak.

Yukarıda sıraladığım birinci ve ikinci maddenin şöyle bir kesişimi vardır: Hadislere İslam denen düzenin bir kaynağı olarak güvenmek Kitabımukaddes'e güvenmeyi de gerektirebilir. Hatta Yahudi ve Hristiyan tefsirlerine de inanmayı gerektirebilir. Çünkü Kitabımukaddes ve onun geleneksel yorumu da hadisler gibi kişiden kişiye aktarılacak bugüne ulaşan öykülerdir. Sözgelimi Nuh Peygamber hakkında her hastalığın çaresini bildiği, marangoz olduğu gibi şeyler yazılmıştır. Hadislere güvenen kişinin sözgelimi buna da inanması gerekir. Çünkü bunlar da hadis ravileri gibi "dini bütün" denen kişilerce aktarılmıştır.

Kuran'a sözde Peygamber Sünneti'ni veya falanca öğretiyi ekleyenler, bugün İslam'a yapılan eleştirileri göğüsleme direncine sahip olamazlar. İslam'a yapılan kuramsal saldırılara etkili karşılık veremezler. Oryantalistler "İslam = Kuran + Sünnet + icma + ..." formülünü kabul ettikleri için İslam'ı ve Kuran'ı ona eklenen bozuk öğretilere dayanarak eleştiriyorlar. Eşitliğin sağ yanında neyi buldularsa sol yanı aşağı çekmek için kullanıyorlar ve onlara bu malzemeyi veren terim çoğunlukla Kuran olmuyor. Hadislerde [İsrailiyat](#) örnekleri iyi bilinir. Ve çok bilinen namaz örneği vardır. Namazın Süryani Hristiyanlarında, kimi Yahudi mezhebinde, Budistlerde ve Mecusilerde var olduğunu görürler, bununla İslam'ı yargılar ve Muhammed'in kendisinden önceki dinleri taklit ettiğini veya onlardan esinlendiğini öne sürerler. Hatta Cahiliye Araplarında namazın var olduğu iddiasını hadislerle ve siyere dayandırırılar. Oysa bugün namaz dediğimiz şey bir bozulmadır. Vahiy dersi anlamına gelen *salât*ın anlamsız bir törene dönüştürülmüş, tanınmaz hale gelmiş, deyim yerindeyse sekülerleşmiş kalıntısıdır.¹⁴ Eski Ahit'in Tevrat'tan sonra yazılan kitaplarında ve daha sonra yazılan Dört İncil'de Yahudiler *salâtı* bıraktıkları için eleştirilir. Namaz kılan Yahudilerin var olduğunun bilindiği son bin dört yüz yıldır Kuran onları *salât* etmemekle eleştirmektedir. Öyleyse *salât*ın namaza denk olmadığı açıktır. *Salât*, Kuran'ı öğrenip öğretmek ve onu ayakta tutmaktır. Namaz anlatısının en büyük dayanağı Kuran'ın bugünkü egemen, geleneksel yorumudur ki bu yorum görünüşte hadislerden güç alır. Bu durumda Kuran'ın tekilliğini reddedenlerin İslam'ın önceki dinlerin bir taklidi olduğu iddiasını çürütebilmeleri güçtür. Çünkü refleks olarak ve çaresizce başvuracakları hadis ve geleneksel yorumlar zaten çoğunlukla öbür dinlerin etkisi altındadır, onları örnek alır. İşin doğrusu, önceki dinlerde de bulunduğu söylenen namaz, yani Yahudilerde, Süryanilerde, Budistlerde, Mecusilerde gördükleri namazlar birer bozulmadır. Bu bozulmaya tanı koyup onu iyileştirmek ancak Kuran'ın sözünü anlamakla olanaklı olacaktır. *Salât*ın gerçeğini sahtesinden ayırt etmek ancak Kuran'ın sözünü anlamakla olanaklı olacaktır. *Salât* hakkındaki yanlışların başlıcası soyut olanın somuta, anlamsal/tinsel olanın maddi olana indirgenmesidir.¹⁵ Bu örüntü

¹⁴ Konulara Göre menüsünde *Salât* başlıklı yazılarıma bakınız.

¹⁵ Tevrat'ın şu satırlarındaki mecaz, işaret ettiği şeyle değil, düzanlamıyla anlaşılmalı ve tefilin olarak bilinen deri aksesuar bu buyruğun yerine getirilmesi olarak üretilmiştir: Tevrat, Çıkış 13/9 Bu elinizde bir belirti ve alnınızda bir anma işareti olacak; öyle ki, rabbin yasası hep ağzınızda olsun. (sonraki sayfada devam ediyor)

Kitabımukaddes boyunca karşımıza çıktığı gibi hadislerde de karşımıza çıkar. Hem hadisleri hem de Kitabımukaddes'i yazan kişiler mecazları anlamayan, soyutları somut sanan kişiler gibi görünürler.

Nitekim Kuran'da Müslümanların dinlerini bozmak için canla başla uğraşacak olanlarla, özellikle de Kitaplılarla ilgili yoğun uyarı bulunur.¹⁶ Böylece Kuran'ı ona hiçbir şeyi eş koşmadan öğrenip öğreten Müslüman azınlık, örtücü oryantalistlerin eleştirilerine yanıt verebilecektir. Çünkü onların eleştirisi çoğunlukla sonradan ortaya çıkan gelenek öğretisine yöneliktir, Muhammed'in öğrettiği öze değil. Kuran'ın Kitaplılara yönelttiği eleştirilerin giderek artan bir bölümü ne yazık ki gelenekçi yoruma saplanan Müslümanlar için de geçerli oluyor.

Şablon hep aynıdır. Kuran'da Yusuf'tan, İbrahim'den, Musa'dan söz edildiğini gören kişiler Kuran'ın egemen yorumuna bakacak olurlarsa bu kitabın baştan sona eski kitapların taklidi olduğu sonucuna ulaşmaları olasıdır. Öyle ya, eski kitaplar da aynı kişilerden söz ediyor. Oysa Kuran bunlardan söz ederken Eski Ahit'teki ve Talmud'daki bozulmuş öykülerin doğru sürümlerini sunmakta, onları **düzeltilmektedir**. Eski kitaplarda bulunan sürümlerdeki hatalara işaret etmekte, Kitaplıları elçilere iftira attıkları için eleştirmektedir. Ama bunu görebilmek için Kuran'ı yönlendirmelerden uzak olarak okumak, özellikle de hadis güdümlü yorumların etkisinde kalmadan okumak gerekiyor. Tıpkı biçimde, Kitaplıların namaz veya türevi olarak yasalaştırdıkları ve taşıladıkları törensel, içi boş uygulamanın orijinalini Kuran bize anlatmakta, Kitaplıları bu orijinal *salâtı* bıraktıkları için eleştirmektedir. Kuran'ı Tevrat'ın, Talmud'un, İncil'in ve eşek dolusu kitapların yönlendirmesiyle okumaya bir kez ikna olmuş olanların sözelimi İbrahim'in hiçbir zaman sünnet olmadığını anlayamadıkları gibi *salâtın* ne olduğunu da anlayamamaları, Kuran'ın tek başına yeteceğini anlayamamaları şaşırtıcı gelmiyor. Bunların hepsi aynı koşullanmanın sonucudur. Burada vurgulamamız gereken "İslam'ın kaynakları" listesinden hadisleri değil, Kuran'a iliştilirmeye çalışılmış ve çalışılacak olan her şeyi çıkarmaktır.

Müslümanlarda içtihat bitmiştir. Bunun nedeni Müslüman toplumların en kısa ifadesiyle Müslüman olmaktan veya olmaya çalışmaktan vazgeçmiş olmalarıdır, açık ve net. Bu ortamda hadislerin geçerliliğini tartışmak Olimpos panteonunda kimin elinin kimin cebinde olduğunu tartışmak gibi boş iştir. Evet, ben de şu anda boş bir iş yapıyor gibi görünüyorum. Kısmen de öyle. Ama Müslüman toplumların artık Müslüman olmadıklarını bana söyleten şey sekülerliği benimsemiş olmalarıdır. Sekülerlik, yani İslam'ı camiye veya bireyin hayal dünyasına hapsedip "kamusal alana" çıkmasına izin verilmemesi. Sekülerliğin İslam dışı olduğunu gelenekçi Müslümanın fark etmesini sağlayacaksa hadisleri çürütmeye çalışmak olanca yoruculuğuna rağmen yararlı bir iş olabilir. **Sekülerlik hadislerden çok büyük destek alıyor.** En basitinden *akide* kavramını, yani

Tevrat, Çıkış 13/16 Bu uygulama elinizde bir belirti ve alnınızda bir anma işareti olacak; RAB'bin bizi Mısır'dan güçlü eliyle çıkardığını anımsatacak.

Tevrat, Yasanın Tekrarı 6/8, 11/18 Bir belirti olarak onları ellerinize bağlayın, alın sargısı olarak takın.

Yine Eski Ahit'te Yahudilerin içi boş tapınmaları bolca eleştirilir. Örnek:

Yeremya 6/14, 8/11 Esenlik yokken "eselik, eselik" diyerek halkımın yarasını sözde iyileştirdiler.

¹⁶ Kitaplı = Kitap halkı = *Ehl El Kitab*. Yahudiler ve Hristiyanlar olarak anlaşılrsa da kimi aykırı yorumcu, yanında Kuran'ı bulunduran din sözcülerinin de bu öbekten sayılabileceğini öne sürüyor. Yahudiler ve Hristiyanlar hakkında uyarın bölümlerden bir kaçı: 2:105,109,120,135, 3:69,72,98-106, 4:44,160, 5:64, 9:34.

kuru inancı, eylemden koparılmış inancı Kuran'da değil ama hadislerde buluyoruz. *Akide* ve *amel* ikiliği (ilmihallerde *iman-amel* ikilisi olarak karşımıza çıkabiliyor ama işaret ettikleri aynıdır) bugün inanç ve uygulama ayrımı olarak anlaşılıyor. Bunda *iman* sözcüğünü bireysel “inançtan” söz edercesine kullanan hadislerin payı vardır. Aslında neden-sonuç ilişkisi ters yönlüdür. Yani Kuran'ın kavramlarından uzak olan yoz dinin savunucuları, kendi doğrularını yüzyıllar önce ölmüş olan Muhammed'e söyletmişlerdir. Uyduruk “iman + amel” formülü zamanında Emevilerin ekmeğine yağ sürdüğü gibi Müslümanların sekülerliği sindirmelerine yardımcı olur. “Uygulamamıza izin verilmiyor ama en azından yüreğimizde inanç var” diye avunurlar. Bu kavramsal kısır döngüden kurtulmanın yolu Kuran'ı hadislerle başvurmadan okumaktır.

Bu nedenle benim öznel görüşüm **modernizmle hesaplaşabilecek bir cemaatin/kuşağın hadisçilerden çıkamayacağıdır**. Bizi hadislerle sarılmaya çağırانların hazırladıkları sonuç, içinde bulunduğumuz çöküşün sürmesidir. Hadislerden, “Peygamber Sünneti”nden kurtulduğumuzda bu inişin çıkışa evrilmesi olasılığı doğar.

3 Hadis Yazımının Ardındaki GÜDÜLENMELER

Hadis uydurmanın ardındaki güdülenmenin ne olduğuyla ilgili farklı kuramlar var. Bu kuramlar birbirini çürüten alternatifler değil, bir kaç veya belki hepsi aynı anda doğru olabilen açıklamalardır.

3.1 Politik Rekabet

Hadisler iktidar kavgasının ürünüdür. Üstelik hadisçilerin de doğruluğunu savundukları resmi tarihten, yani kendi savundukları kaynaklardan bu çıkarıma varılabilir.¹⁷ Örneğini Ahmet Akbulut'un Kuran'a Yabancılaşma Süreci kitabında bulabilirsiniz (s. 132, 160). Hadis savunucusu olan Kamil Çakın'ın İlk Hicri Asırlarda Hadis Karşıtlığının Nedenleri makalesinde de hadis uyduranların politik güdülenmeye sahip oldukları itiraf ediliyor.¹⁸

H. A. R. Gibb'in İslam Tarihi Üzerine Araştırmalar kitabının İslam Tarihinin Bir Yorumu adlı ilk bölümünün dördüncü ve beşinci ayrımlarında hadislerin uyduruluş gerekçesi (ki başlıcası politiktir), ardından hadis ve icma kavramlarının kemikleşmesiyle Kuran'ı anlama çabasının ortadan kalkması özetleniyor. Hadisin ve icmanın ortaya çıkışını hazırlayan politik koşulların yetkin bir tartışması için Ahmet Akbulut'un Sahabe Dönemi İktidar Kavgası kitabını tavsiye ederim.

3.2 Politik Birliği Sağlama

Sünnet kavramı, erken dönem Medine toplumunda var olduğu öne sürülen birliği imparatorluk düzeyinde sağlamak için yaratıldı. Herkesin aynı etnik geçmişe sahip olup birbirini tanıdığı, ilişkileri kişisel düzeyde sürdürebildiği ve sahabenin (veya Nebi'nin) uygulaması olarak bildiklerini bir düzen olarak kuran Medine toplumunu geniş bir coğrafyaya genişletmek için. Ki o coğrafyada Kuran'ın yasaları kaçınılmaz olarak giderek farklılaşan yorumlarla uygulanmaya başlamıştı. Böylece, kurulu düzeni tehdit eden farklı

¹⁷ Gibb, Mohammedanism, Tradition of The Prophet (Peygamber'in Hadisleri/Sünneti) bölümü.

¹⁸ İlahiyat Akademi 7-8 (Aralık2018), 55-82.

Kuran yorumlarını “Sünnet’i terk etme” suçlamasıyla önleme olanağı yaratıldı.¹⁹ Öncelikli amaç Kuran’ın muradını gerçekleştirmekten çok birliği sağlamak olduğu için uydurma hadisler bile bu davaya fazla zarar veremiyor. Sünnet’i belirleyip kayda geçirme girişimi çok geç gerçekleştiği için hadis kitapları sözde Muhammed zamanının bilgisini içerdiği kadar Emevi zamanının bilgisini de içeriyor. Konumuzla doğrudan ilgili değil ama Hodgson’a göre icma kavramı da benzer biçimde, çoğunlukla Cahiliye döneminin geleneklerini geniş topluma benimsetmek (ve böylece birliği sağlamak) amacıyla ortaya atılmış. Hodgson oğlanların sünnet edilmesini buna bir örnek olarak veriyor. Cahiliye döneminden geldiği ve kesinlikle İslam’ın yasası olmadığı biliniyor ama iyi veya gerekli olduğuna icmayla karar verildiği için Müslüman kalabalıklara belletilmiş. Her iki kavramın ortaya çıkmasında da politik otoriteyi koruma gereğinin etkili olduğu açıktır çünkü kralın şeriatını eleştirip kendi fıkıhlarını geliştirip kendi şeriatlarını uygulamak yani kralın özerk bağılları olmak isteyen Müslüman halkların varlığı kralın işine gelmez. Üstüne basa basa “kral” diyorum çünkü Muaviye’den başlayarak kendine “halife” diyen krallar devlet başkanı değildirler, şurayla seçilmemişlerdir, yaptıkları “cihat” yalnızca güç kazanma savaşıdır. Bu nedenle halkın Allah’a değil kendilerine boyun eğmesini isterler.

“Peygamber Sünneti” denen kuralların önemli bir bölümü Muhammed öncesi Cahiliye toplumundandır.²⁰ Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Mecusilerden geçen diğer kural ve inanışların başlıcalarını Hadislerin Yahudi ve Hristiyan Kökeni yazımda gösterdim. Cahiliye Araplarının Sünnet’in içindeki kalıntılarına örnekler için bkz: Ignac Goldziher (ed. Stern), Muslim Studies, State University of New York, 1966, 1/46-47, 2/25-28.

3.3 Yozlaşmayı Önleme

Kuran’ın mesajının hızla ünlenmesinin sonucunda doğal olarak ortaya çıkacak Kuran’ın farklı yorumları içinde elbette yanlış yorumlar da olacaktır. Bu yanlış yorumlar pek çok kesimin işine de gelecektir. Sözgelimi Müslüman olma görüntüsü altında cizye vergisinden kurtulmakla birlikte eski şeriatını uygulayıp eski mitolojilerini sürdürmek isteyenler olacaktır. Sikkelerdeki yazıların genişleyen toplumdaki bu eğilimlerle ilgili bir işaret veriyor olabileceğini düşünüyorum. En eski sikkelerde “La ilahe illallah” yazılıdır. Sonraki sikkelerde buna “Muhammed resulullah” eklenmiştir. Muhammed’in elçi olduğunu söylemek, Kuran’ın elçi sözü olduğunu söylemenin, demek ki onun zorunlu yasa olduğunu söylemenin bir başka biçimidir. Müslüman oldum diyen herkesin Kuran’ı işine geldiği gibi yorumlamasını ve sözgelimi İsa’ya tapması veya Mecusi uygulamalarını sürdürmesi gibi durumlar Kuran’ın sözde kabulüne ama uygulamada reddine kadar gidebilir. Bunun örneği Kilise Reformu’nda görülmüştür. Nitekim bugün burada sayamayacağım kadar çok inanç ve uygulama Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Mecusilerden Müslümanlara geçmiş ve kökenleri unutulmuştur (bunlardan keşfedebildiklerimi *Salât* yazı dizisinde tek tek yazacağım). Gerek hükümet gerekse bilginler, fakihler, kadılar aşama aşama ilerleyen bu süreci görececek ve engellemek isteyeceklerdir. İşte buldukları yollardan biri “Allah’tan başka tanrı yok” birleştirici

¹⁹ Hodgson, Venture of Islam, University of Chicago Press, 1974, 1/322-326; Gibb, Studies on Civilization of Islam, Princeton, 1982, 14-17.

²⁰ Benzer biçimde, şu ayet Yahudilerin Musa öncesindeki kötü geleneklerinin bir bölümünü sürdürdükleri anlamına gelebilir:

Tevrat indirilmeden önce, İsrail’in kendisine yasakladıklarının dışında tüm yiyecekler İsrailoğullarına helaldi. De ki: “Tevrat’ı getirip okuyun; eğer doğruyu söylüyorsanız?” 3:93

sloganına “Allah’ın ne olduğu bilgisi yalnızca Kuran’dadır” anlamında “Muhammed onun elçisi”ni eklemek olmuş olabilir. Elbette sikkedeki yazı bu bilincin ve aşılamanın yaratıldığı ortam değil, onun yalnızca bir uzantısıdır.

Hadisin ve Sünnet’in bir bozulma oluşu, onların ille kötü niyetlerle kurumsallaştırılmış olduğu anlamına gelmiyor. Sonradan “Sünnet” diye bir şeyden söz edilmeye başlanmış olması, tıpkı kelime-i şahadetin ortaya çıkmasında olduğu gibi, görünürde hızla Müslüman olan yığınların öğretiyi kendi yoz anlayışları ve kopamadıkları eski gelenekleriyle kirletmelerine karşı bir tepki olabilir, sikkelerde Muhammed adının sonradan belirmesi örneğinde olduğu gibi. Özellikle Müslüman olan kitaplının Kuran’daki kavramları ve öyküleri Tevrat ve İncil’deki karşılıklarına benzeterek yorumlamaları, öğretinin bozulup unutulmasından kaygılananları bu çareye başvurmaya ikna etmiş olabilir. İlk yüzyıllarda hadisleri Kuran’ın yanına ilaştırma refleksi oluşmamışken sonradan “kanon” yapılışı da öğretinin sulanıp seyrelmesine karşı yanlış yönlendirilmiş bir tepkinin parçası olabilir.²¹ Bu elbette doğru önlem değildi. Yozlaşmaya karşı doğru önlem yalnızca Kuran’a sarılmaktı. Sonuçta varılan nokta, gerek Cahiliye Arap kültürü bünyesinde, gerekse Mecusi, Yahudi veya Hristiyan kültürü bünyesinde taşınan eski yoz öğretilerin hadis ve Sünnet kılığında önce halkın İslam anlayışına, ardından medrese İslam’ına yerleşmesi oldu. Yozlaşmanın önüne engel olarak koymak istedikleri Sünnet, o yoz öğretilerin giriş kapısı oldu. Öyle ki, bugün bunları ayıklamaya çalışan biri “bin dört yüz yıldır” itirazıyla karşılaşılıyor. Oysa düşünüldüğü gibi durağan bir on dört yüzyıl hiç olmadı. O aslında her geçen gün Muhammed’in anısının silikleştiği, öğretinin biraz daha aşındığı ve toplumun aklından ve vicdanından uzaklaştığı bir bin dört yüz yıldır. Önceki peygamberlerin izlerinin başına gelen de tam olarak budur. Kuran’ın “öncekilere benzemeyin” (2:286 başta olmak üzere sayısız ayet) uyarısı onun “olmasa da olur” bir parçası değildir. Tersine, Kuran’ın var olma gerekçesi öncekilere. Elçiyi sahiplenmemiş olanlar bir daha elçi gelmesinin müsebbibidirler. Öyleyse Müslüman toplumda öncekilere benzemekten kaçınan kesimlerle birlikte onlara benzemeye çağıran kesimler olacağı daha en baştan, Kuran’ın yazıldığı yıllardan bellidir.

3.4 Para ve Saygınlık Kazanma

Hadisler politik otoriteden olduğu kadar paradan da etkilenmiştir. Zenginler için hadis toplamak veya toplayanlara yani “Ehli Beyt’e yardım etmek dine hizmet sayılıyordu. Sözelimi İmam Şafi tüccarlardan ve ağalardan para almıştır.²² Çok iyi biliyoruz ki işin içine para ve geçim girdi mi bilimsel ve entelektüel dürüstlük zayıflar. Ve çok iyi biliyoruz ki parayı veren düdüğü çalar. Profesyonel hadis toplayıcısı, sponsorunu kızdıracak hadisleri toplamayacaktır. Sponsorun karışmasına gerek kalmadan öz sansürünü kendi uygulayacaktır. Zenginlerin ahlaki bir meselenin çıktısını belirlemesinin bugünkü benzer örneği yerli ve yabancı kodamanlarca, devletlerce ve çok uluslu şirketlerce beslenen

²¹ Hadis savunucusu akademisyen Kamil Çakın belgelere dayanarak Buhari’nin Hicrî 4. Yy.’da biliniyor olduğunu, icma konusu haline gelişinin ise 6. Yy.’ı bulduğunu bildiriyor. Bkz. Kamil Çakın, “Buhârî’nin Otoritesini Kazanma Süreci”, İslamî Araştırmalar, c.X, S.1-2-3, Ankara (1997), 100-109.

²² “It was a pious act for the rich, if they did not collect and transmit hadith themselves, to give alms to “the people of the mosque,” meaning especially those whose life’s work this was. Al-Shafi’i took money from traders and land owners, among others (Shirazi, 151). A trader once sent Ahmad four thousand dirhams, the profit of a trade with Samarkand, but after a night of prayer, Ahmad sent it back.” ibn el cevzi manaqib al imam ahmad ibn hanbal cairo 1979 229 312–13 akt. hanbal -melchert35

dernekler ve vakıflardır. Gençlere yeni doğrular aşlamak ve böylece onları kendi dinlerine katmak için “hibe projeleri” üretiyorlar ve parayla besleyecek uygulayıcılar arıyorlar. “Paralı eylemci” diye bir insan tipi türedi, feminist ve eşcinsellik savunucusu örgütlerde çok yaygındır. Doğu Avrupa’da görülen “Turuncu Devrimler” de aynı şekilde, parayla tutulan sözcülerin, kışkırtıcıların ve yevmiyeli kalabalıkların eseridir. Basın özgürlüğü ve demokrasi bahanesiyle gürültüye teslim olmuş toplumun yeni doğrularını para babalarına köpeklik eden STK’ler belirliyorlar.²³ Köpek demişken, Türkiye’deki sözde hayvan hakları savunucularının bir bölümünü birkaç mama fabrikasının akçaladığı biliniyor ama her nedense (!) bu bilgi kamuya erişmedi. Yasalar meclisten bu birkaç küçük tüccarın ve onların bir avuç piyonunun dilediği gibi çıkıyor, bu durum politikacıların da işine geliyor. Şimdi hadislerin hakikiliğine inanmayı sürdüreceklerseniz eğer, Yeni Türkiye’nin hayvanlar hakkında bilip hissettiklerinin paradan bağımsız olduğunu da söylemeniz gerekir. Hayvanların sözde haklarını kanıtlamak için hadisleri kullanmayacaklarını öne sürmezsiniz sonuçta.

3.5 Kuran’a Direnme

“Pek çok hadis sahtedir ve [miladî] 8. Yy’da Peygamber’in niyetlerine çok yabancı olan eğilimleri ve bidatları doğrulamak için uydurulmuştur.” M. Gaudetroy-Demombynes, Muslim Institutions, 1954, s.65’ten Türkçeye çeviri.

Hadislerin uydurulduğu (veya “toplandığı”) ortamın koşullarını göze almamak pek çok yanlış anlamaya yol açar. Sözgelimi namazda surelerin ezberden okunması gerektiği kuralı tam olarak böyle bir yanlış anlamadır. İlk Müslümanların ezberden okumalarının nedeni çoğu okuryazar olmayan ve çoğu yoksul bu kişilerin kalem kağıtlarının ve lambalarının olmamasıydı. Yazılı olmayan kültürlerde ezber becerisinin çok daha üstün olması bu durumu açıklamaya yeten ikinci etmendir. Bağlam bilgisi gözetilmeyince ezberden okumanın namazın bir kuralı olduğu sanılmıştır. Hadislerin ortaya çıktığı ve/veya yazıya geçirildiği ortamın bağlam bilgisinin göz ardı edilmesi de hadis ve Sünnet savunucularının içinde bulundukları yanlış anlamalar ortamını ortaya çıkarıyor.

Hadislerin uydurulduğu koşullar insanların çoğunun yine okuryazar olmadıkları ve hiç bilmedikleri yeni bir öğretiyle karşı karşıya bulundukları İran’dı. Üyelerinin ayrıcalıklı ve saygın sayıldığı bu yeni şeyi yani İslam’ı bildiğini öne sürüp de anlatmaya yeltenen herkesin çevresinde büyük veya küçük bir kalabalık oluşmuştur. Bilginin sık başvurulana, otorite sayılan kaynakları vardır. Halka yeni bir şey aşlamak isteyenler bu otoriteleri aşmak zorundadırlar. Sözgelimi Ay’a gidilmediği düşüncesini, yani yaygın bilineneye aykırı bir bilgi yaymaya çalıştığınızda ABD Uzay ve Havacılık Dairesi ve üniversiteler gibi otorite sayılan bilgi kaynaklarının direnciyle karşılaşacaksınız. Bir an üniversitelerin, basının, kütüphanelerin ve bugünkü kadar kurumsallaşmış bir okumuş sınıfın olmadığını düşünün. İşte böyle bir koşulda Allah için çalışan adanmışların söylediği **yeni** gerçeklerle kurnaz ve yaratıcı birinin düzdiği **yeni** yalanları halkın ayırt etmesi bugünküne kıyasla ciddi bir emek isteyecektir. Bugünkünden daha zor olacaktır demiyorum ama ayırt etmek için başvurulacak popüler bilgi kaynakları olmayacaktır. Aslında bugünün ve buranın koşullarını o günün ve oranın koşullarıyla karşılaştırmak değil, benzetmek istiyorum.

²³ On, on beş yıl öncesine kadarki somut ve organik örnekleri Mustafa Yıldırım’ın Sivil Örümceğin Ağında kitabında bulunabilir.

Diyelim ki bugün girişilen bu aydınlatma çabasına direnenler desinler ki: “Ay’a mı gidilmedi yoksa aslında Dünya düz ve Ay gidilecek bir yer bile değil mi?” Kafalar karışır. İslam’ın yeni girdiği İran’da hükümet kısmen olanaksızlıktan, kısmen kendi gönlü de olmayışından halka gerçek bilgiyi iletmemiştir. Eski İran’da zaten Mecusi ahlakı herhalde en yoz evresindeydi. Din adamları halka hizmet eden kişilerden onları sömüren kişilere çoktan dönüşmüşlerdi. Böyle bir ortamda uydurmaların ve efsanelerin “halk İslam’ı” olarak yerleşmesi için iki kuşak geçmesi yeterli olabilir. Bu pislik birikimi yazıya geçirildiğinde ise bugün yaşadığımız Kuran’a hadislerle ve gelenekle direnme durumu yavaş yavaş oluşmaya, işlerin orijinaline döndürülmesi artık neredeyse olanaksız olmaya başlar. Artık “bunca alim yanıldı mı” ve “1400 yıldır” kaleleri inşa edilmiştir ve bunların surlarını yıkmak herkesin harcı değildir.

Yukarıda “yeni” sözcüklerini vurgulamıştım. İşte burası da hesaba katmamız gereken bir başka koşul. İnsanlar kolay anlayabildikleri, tanıdık gelen öykülere yönelirler. Mecusi’ye “Ehrimen’in yaratma gücü yoktur, o yalnızca çağırır, ayartır, yanıltır”²⁴ dediğinizde bu bilgi pek sevimli gelmeyebilir. Çünkü her şeyden önce bu onun bildiğinden farklı bir Ehrimen’dir, anlamak için biraz çaba göstermesi gerekir. Amacı gerçeği yaymak değil geçim ve saygınlık kazanmak olan, “tribünlere oynayan” kurnaz uydurukçu ise tanıdık bir sürüm üretir ve insanlara hastalık bulaştıran, karabasan gördüren, durduk yere delirten, boş tüfekleri dolduran, köpek kovalar gibi kovalanabilen bir şeytan/Ehrimen anlatır. İşte bu Mecusi için daha bildik, tanıdık bir Ehrimen’dir. Yalnızca adı değiştirilip nitelikleri aynı bırakılan Ehrimen’i anlatan hadisler böyle ortaya çıkmış olmalıdır.²⁵ Aynısı Müslüman azınlıkça yönetilen Yahudi ve Hristiyan toplum için de geçerlidir. İşte, hadisler “Bunu değiştir veya başka bir okuma getir” (10:15) diyerek tanıdık bir öğreti talep eden direngen çoğunluğun ortaya çıkardığı birikimdir.

Allah’ın elçileri arasında ayırım yapmanın ve taklit kavramını öğretiye sokmanın faturasını Sünnetçi bir gelenekçinin kaleminden okuyalım:

“Bir din görevlisi, 3-4 yaşlarındaki kızına, bir kandil gecesinde dini konularda bilgi vermek ister. En çok her şeyi yaratan Allah’ı; sonra da bize iyi ve güzel davranış şekillerini öğreten Peygamberimiz’i sevmemiz gerektiğini söyleyince çocuk, ‘Ben Peygamber’i Allah’tan daha çok seviyorum’ der. Babası şaşkınlıkla sebebini sorunca: ‘Annem bana, ‘Allah yalan söyleyeni cehennemde yakar’ dedi. Allah’ın cehennemi varmış, Peygamberin cehennemi olmadığı için ben onu daha çok seviyorum’ cevabını verir.” Mehmet Emin Ay, Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım, Timaş, 2012.

Görüldüğü üzere sabotaj başarıya ulaşmıştır. *Salât* - 4/1 yazımda tarihi, hele ki elçilerin tarihini rekabet paradigmasıyla okumamız gerektiğine değinmiştim. Elçiler en nefret edilen kişilerdendir ve onların öğrettikleri her zaman çok güçlü bir dirençle karşılaşmıştır. Muhammed’in kendi yazıp bıraktığı kitap dışındaki anısını bozmak ve yok etmek için düşmanları yarışmıştır. Hadislerin Kuran’ın açıklayıcısı değil rakibi olduğunu

²⁴ Kuran’daki Şeytan’ın yaratma gücü olmadığı ve bu nedenle Yahudi ve Hristiyan şeytanından (ve Mecusi Ehrimen’inden) farklı olduğunu Yahudi ve Hristiyan Kültürü yazımda açıklamıştım. Amerikan Tipi İyi-Kötü Karşıtlığı, Melek, Tasavvuf, Stephen King alt başlıklarında.

²⁵ Hadislerde cinler hayalet gibi, orman cücesi gibi, böcek veya mikrop gibi anlatılıyor; örnekleri Hadislerin Yahudi kökeni yazımda. Benzer bir durum. Bu kez Mecusilikteki, Yahudilikteki ve Hristiyanlıktaki kavram Kuran’ın *cin* sözcüğüne yakıştırılıyor.

bir kez anladığımızda, Kuran'ı hadislerle anlamaya ve açıklamaya çalışanların düştüğü durumu acı bir gülümsemeyle fark ederiz: Kapitalizmin kuramcısı olan Adam Smith'in kitabını komünizmin kuramcısı Karl Marks'ın yazdıklarına bakarak anlamaya çalışmak gibi bir şeydir bunların yaptıkları. İlk yüzyılların ortamını daha iyi anlamak için *Salât* - 4/1 yazımda derlediğim bilgileri dikkate almanızı tavsiye ederim. 4/2 bölümünde arkası gelecek.

Hadislerin derlenip yazıya geçirildiği ortamı hazırlayan koşullar hakkında önemli bir ipucu veren bir öyküyü paylaşayım. On Beşinci Yüzyıl bilgini Suyuti, kıssa anlatıcılarını (*kussas*) ve vaizleri uydurma hadisler anlattıkları için kınamış. Bir fetva yayınlarak öykücünün anlatmadan önce hadisin hakikiliğini kendisi gibi saygın bilginlere sorarak araştırması gerektiğini duyurmuş. Öykücünün birinin yanıtı şu olmuş: "Ben hadisimi bilginlere sorarak mı doğrulayacakmışım? Ben halka doğrulattırım!" Cemaatini kışkırtmış, onlar da Suyuti'yi taşlamakla tehdit etmişler.²⁶ Şimdi, toplanıp yazıya geçirilebilecek kadar ünlü hadislerin ancak böyle bir ortamda diri kalabildiklerini düşünün. Yığınların beğenmediği söylentiler böyle **demokratik** bir ortamda sağ kalamaz. Ve özellikle Suriye ve İran'ın ele geçmesinden sonra Müslüman nüfusta patlama olduğunu da hesaba katalım. Bunun yanına o zamanlar her Müslüman'ın evinde bir Kuran kopyası bulunmadığını, Kuran'ı ancak camide duyduğu kadar öğrenebildiğini, hele çoğunun da bunun üzerine evde fazladan bir çalışma yapmadığı gerçeğini de ekleyin. Toplamda ne buldunuz? Evet, hadislerin toplandığı yer ve zaman, Müslüman denen çoğunluğun eski dinlerini taze bıraktığı, Kuran'dan çok çok az şey bildiği, kulaktan dolma dezenformasyona açık ortamdır. Hadis kitaplarının içeriği bu bilgiyle örtüşür. Yani hadis kitapları, bu bilginin ışığında fikrimizdeki gerçek yerini bulur. Her türlü saçma efsaneyle ve öbür dinlerden geçen öykülerle doludur bunlar.

Evet, beş maddeye ayırmayı seçtiğim güdülenmelerden en uzununu bu oldu çünkü hadislerin elini güçlendiren en büyük etmen bence budur. Şimdi, hadis yazımının ardındaki güdülenmelerden ve olası kötü niyetlerden söz ettim diye Kurancılığın ardındaki güdülenmeleri niye yazmadığımı sormayın. Hem geçmişte yazdım hem de bu yazıda. Eleştirel düşünmeden azıcık da olsa payını almış olanlar akla gelebilecek her fikri ve haberi kötüye kullanan birilerinin hep var olacağını bilirler.

Hadisşerifleri aktarma düşüncesinin başlangıçta bir sabotaj olarak ortaya çıktığını öne sürmek için elbette bir gerekçemiz yok. Yakın çevrede anımsanan bir kişi, anımsanan yaşanmışlıklar varken bu çevredeki biribirlerine bunları anlatmaları kadar doğal bir şey olamaz. Ancak hadislerin aktarılmasıyla sabotajcıların sahiplenmekte gecikmeyecekleri bitek bir tarla keşfedilmiş oldu ve kaçınılmaz olan gerçekleşti. Nice Müslüman, Kuran metnine kafa patlatmak yerine vaktini, dikkatini hadis metinlerine boğularak geçirdi. Üstelik elleri çoğunlukla boş kaldı. Tatmin edici bir sonucu olmayan, kalıcı iyiliğe dönüşemeyen hadis incelemelerine bir örneği Thomas Bauer'ın Müphemlik Kültürü kitabında bulabilirsiniz.²⁷

²⁶ Jonathan Porter Berkey, *The formation of Islam: religion and society in the Near East 600–1800*, Cambridge University Press, 2003, s256. Çeviri benim.

²⁷ İletişim Yayınları, 2019, s. 160 ve sonrası. Hadis yazımının ardındaki güdülenmelerin bir özeti Ahmet Akın'ın *İslama Nasıl Kıydılar* kitabında da bulunabilir.

4 Hadis Savunucularının Bilgiyle Araları Yok

Hadis savunuculuğu yapabilmesi için kişinin kendisini kimi bilgiye kapatması, kimi bilgiyi kendine sansürlemesi gerekir. Hadislerin yüzyıllar sonra yazıya geçirilmesindeki ilginçlik pek az hesaba katılır. İkincisi; başlardaki yazıya geçirme karşıtlığı pek az hesaba katılır.²⁸ Yazıya geçirmede şöyle bir durum olmuştur: Başlarda yüzlerce, belki binlerce küçük küçük derleme yazılmıştır. Kütübü Sitte'deki gibi büyük derlemeler yazılınca bunlar saklanmamış ve kaybolmuştur.²⁹ Bunlar zincirin kayıp halkaları sayılabilir. Bu elbette hakiki bir sözün aktarım zinciri olmak zorunda değil, uyduruk bir sözü aktaran bir zincir de olabilir. Üçüncü olarak, altı Sünni hadis kitabının da, Şii hadis kitaplarının da istisnasız İran'da yazılmış olması pek az hesaba katılır. Bu üç bilgi yan yana geldiğinde Sünnet olarak elimize ulaşan şeyin Muhammed'in yapıp ettikleri olmama olasılığını güçlendiriyor. Bir örnek üzerinden anlatayım. Diyelim bugünkü Türklerin aile değerlerini yazıya geçirmek istedik. Örnek uygun çünkü tıpkı o günlerde Muhammed'in yapıp ettiklerinin bilgisi gibi bugün geleneksel Türk ailesinin neye benzediği bilgisi kaybolmak üzere, hatta kısmen kayboldu. Kaybolmasın diye yazılmak istenir zaten. Ama içimizde bunu yazıya geçirme karşıtı bir kesim olsun diyelim. Arapların hadisleri yazıya geçirme karşıtı oldukları gibi, bunu yazma karşıtı olanlar belli bir yaşam biçimini benimseyen kişiler olsun; diyelim ki muhafazakarlar olsun. Bir de yazıya geçirerek "bu bilgiyi yayma" heveslileri var. Bunlar da o günkü İranlılar benzeri olarak bugünkü modernist ve Batılı değerleri benimseyen Türkler olsun. Bugün zaten iyi eğitim alanlar, mürekkep yalamışlar çoğunlukla Batılı aile ahlakını benimsemiş değil midir? Sonuçta günümüz Türkiye'sinin "Sünnet'ini" yazmayı seçenler onlar olurlarsa bundan yüzyıllar sonra günümüz Türkiye'sinin aile değerleri yalnızca onların anlayıp yazdıkları biçimiyle bilinecektir. Sözelimi günümüzde gelenekçi ailelerde erkeğin aile reisi sayıldığı, "kuşak çatışmasının" yaşlılara saygı ilkesinin önüne geçmediği, bayramlaşmanın tatil yapmaktan önemli sayıldığı gibi bilgiler yazıya geçmeyecektir. Noel Bayramı'nın, Aziz Valentin Günü'nün kutlandığı, hümanist ahlakın egemen olduğu bir yaşam Türklerin "i" olarak yazıya geçecektir. Dolayısıyla gelecek kuşaklar bugünün Türkiye'sini yanlış ve eksik bilecektir. Paragrafın başında saydığım üç etmen hesaba katılınca bunun bir benzerinin ilk Hicri yüzyıllarda gerçekleşmiş olmadığı öne sürülemez. Bir önceki başlıkta sıraladığım güdülenmeler gerçek olduğu için, bunun bir benzerinin gerçekleştiğinden neredeyse emin olabiliriz.

Kendini bilgiye kapatma deyince akla gelen bir sonraki aşama Kitap Halkı'nın kitaplarını okumaktır. Bilgiye açık kişi rakip düşünce dünyasına kendini kapatmaz ki benimsediğinin

²⁸ Mehmet Sait Toprak'ın Talmud ve Hadis kitabında ilgili bölüme bakınız.

²⁹ "I have established in my doctoral thesis Studies in early Hadeeth Literature that even in the first century of the Hijra many hundreds of booklets of hadeeth were in circulation. If we add another hundred years, it would be difficult to enumerate the quantity of booklets and books, which were in circulation. Even by the most conservative estimate they were many thousands. [...] These books were not destroyed nor did they perish, but (they) were absorbed into the work of later authors. When the encyclopedia-type books were produced scholars did not feel the necessity to keep the early books or booklets and so slowly they disappeared." Al Azami, Studies in Hadeeth Methodology and Literature, University of Riyadh, 1977, s. 64.

Ayrıca bkz: İgnaz Goldziher (çev. Cihad Tunç), İslam'da Hadisin Yeri Etrafında Mücadeleler, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19, sy. 1-4 (Temmuz 1973): 223-36.

doğru olduğunu görsün, hesabının sağlamasını yapsın. Hadis savunucusu bunu yapsa hadis mantığının “Sözlü Tevrat” mantığına ne kadar benzediğini, Dört İncil’in aslında İsa’nın hadisleri olduğunu, çok sayıda hadisin doğrudan Kitap Halkı’nın kitaplarından ve efsanelerinden alıntı olduğunu görüp görüşlerini gözden geçirecek. Ama araştırmacıların da ortaya koydukları gibi, düşüncede ve yorumda “birliği” sağlama arayışı hemen her zaman düşüncenin ve yorumun bitmesi talebiyle yan yana koşar. Birlikle tektiplik arasında ince bir fark çizgisi vardır. Hadisleri saymamızı isteyenler, düşünmeyi bırakıp güç ve bilgi iktidarına boyun eğmemizi isteyenler olmuşlar çoğu zaman.

5 Hadis Savunucuları Hadisleri İzlemiyorlar

Eski Diyanet İşleri Başkanı diyor ki: “Muhammedî literatürün en büyük branşı olan hadis, Müslümanların inanç ve amelde kaynağı olduğu gibi, dünyanın her tarafında Müslümanların günlük hayatı bu hadisler tarafından yönetilip, yönlendirilmektedir.”³⁰

Hayır, böyle bir şey kesinlikle olmuyor. Bunlar, söyleyenlerin de yalan olduğunu bildikleri ama kendilerine itiraf edemedikleri sözlerdir. Kuran gibi hadisler de *ribayı* yasaklıyor, üstelik hadisler *riba* ödemeyi de açıkça yasaklıyor³¹ ve Türkiye’nin durumu ortada. Yıl boyunca dükkan kirasına çalışıyoruz. Stokçuluk ve karaborsacılık her an patlayacak gibi, çalışan sınıfı tehdit ediyor. Bankaya haraç ödemediğim adım atamıyor, soluk alamıyoruz. Ürettiğimiz her kuruş katma değerden tefecilere, kalpazanlara bir pay gidiyor. Kısaca boğazımıza kadar ranta ve faize batmış durumdayız. “Biz hadisleri izleriz” demekle en heyecanlı olanlarımız sanki Allah’ın buyruğu buymuş gibi “İslamî” bankalarla, Eminevim’le avunuyorlar. Hadislere göre kadınlar erkeklere “eşit” veya onlardan üstün değildir ama Türkiye’nin durumu ortada. Oğullar müstakbel karılarına borçlu olarak dünyaya geliyorlar. Hadise göre bekar kişi yoksul kişidir ve evlilik dinin yarısıdır. Kuran, çalışan sınıfı evlendirme görevini topluma vermiştir, “evlenin” yerine “evlendirin” demiştir (24:32). Şimdi hadisçiler hem Kuran’a hem hadise bağlı olabileceklerini öne sürüyorlar. Bu ayet-hadis ikilisine göre bireylerini yarımlıktan, yoksunluktan, kafirlikten kurtarma sorumluluğu toplumundur. Hükümet çıkardığı yasalarla evliliği uygulamada yasaklarken, yani toplumun sorumluluğunu yerine getirmesini, Müslüman olmasını engellerken cemaatlerden hiç ses yükseldiğini duyuyor musunuz? Hadis hiç de öyle “en büyük branş” gibi görünmüyor. Hadisler, “biz hadisleri izleriz” diyenlerin umurunda değil. Hadisler oturup kalkmakla ilgili sayısız kural bildiriyor. Bunları doğru düzgün yerine getiren tek kişi bulamazsınız. Hayır, köy kasaba gezip ve yüz milyonu veya bir milyarı gözlemiş değilim ama bunların hepsini yerine getirmek basbayağı olanaksızdır. Hadisi dinleyen erkek kadınla aynı kaldırımdan yürüyemez bile. Altı hadis kitabındaki onlarca hadise göre Ramazan 29 gündür ama 30 gün oruç tutuluyor, kimsenin sesi çıkmıyor. Daha yüzlerce örnek verilebilir. Hadislerin yerine getirilmeyen, zaten getirilmesi de olanaksız olan buyruklarının örnekleri görmek isteyenlere Fereç Hudur’un Kütüb-i Sittenin

³⁰ Mehmet Görmez, Klasik Oryantalizmi Hadis Araştırmalarına Sevk Eden Temel Faktörler Üzerine, İslamiyat III (2000), sayı 1, s.21.

³¹ İbn Mace, Ticaret 58/141 (2277) <https://sunnah.com/ibnmajah:2277>; Müsned Ahmed, Ali İbn Ebi Talib 5/105 (671) <https://sunnah.com/ahmad:671>; Nesai, Ziyet 25/66 (5105) <https://sunnah.com/nasai:5105>

Eleştirisi kitabını ve her ne kadar modernizmi Kuran'a eş koşuyor olsa da Edip Yüksel'in Reform kitabını tavsiye ederim.

6 Tanımını Yapamadığın Şeye “İman” Edebilir Misin?

Meleklerle iman kavramını herkes bilir ama hemen hiç kimse meleğin tanımını yapamaz. Kuran çalışıyorum, meleği anlamaya çalışıyorum, Kitabımukaddes'teki meleklerle karşılaştırıyorum ama yine de tanımlamakta zorlanıyorum. Dolayısıyla meleğe iman etmiyorum veya ettiğimin bilincinde değilim.

Benzer durum hadis savunucuları için hadisler hakkında geçerlidir. Hadislerin sayısını hiçbiri bilmez. Altı ünlü kitap dışında sayısız siyer ve tefsir kitabında hadisler vardır. Günümüze yazılı olarak ulaşmış olan hadislerin hepsini derleyip yayınlayan yoktur. Derlenmediği için de güvenilir hadis seçkisi yoktur. Mantiğin kuralıdır, kurallar tanım yapıldığı ölçüde anlaşılır ve uygulanabilir. Yani kural koymak tanım yapmaktır. “Hadisleri yargı kaynağı olarak kullanıyorum” diyen biri hadislerin tanımını yapmalıdır. Sözüünü ettiğim derleme (ve üstüne değerlendirme) yapılmadığı için bu önermenin anlamı bulanıktır. Diyelim ki sahabenin eylemlerini yargı kaynağı olarak kullandığını öne süren biri var. Sahabenin tanımını yapmadığı sürece boş bir iddiada bulunmuş olur. Örneğin bunlar kaç kişi? On kişinin eylemlerine mi bakıyorsun, yüz bin kişinin mi? Tanımladığınız kümenin sınırlarına göre önermenin anlamı geceyle gündüz gibi değişecektir. Analitik düşünce olmadan, yani eleştirel düşünce olmadan hukuk olmaz, Arapçasıyla söylemek gerekirse fıkıh olmaz. “Hadislere” iman edemezsiniz, onları yargı kaynağı olarak kullanamazsınız. Çünkü tanımını yapmadınız. “Altı hadis kitabındakiler” dersiniz bu bir tanım olur örneğin. “Yalnız Buhari” dersiniz bu da anlamlıdır. Sözelimi “ben yeryüzünde çıkarılmış yasalara uyuyorum” diyemezsiniz. Bunu diyebilmek için nerede, hangi yasa çıkarılmışsa okumanız, okuyabilmek için önce bunları toplamamız gerekir. Bu toplama işi bir an gelir durur ve “tamam, bu kadar” dersiniz. Bu, sizin çizdiğiniz sınır, yani yaptığınız tanımdır. Bunu yapmazsanız boş konuşmuş olursunuz. Yaptıktan sonra birbiriyle çelişen binlerce yasaya nasıl uyabileceğiniz ayrı konudur.

7 Kuran'a Uygun Olan Hadisleri Ayıklamak

Bu çabanın mantıksızlığını bir an için görmezden gelsek bile, zamanla yaratacağı sorunlar çözeceği sorunlardan fazla olabilir. Bu kez Tevrat ve İncil'de Kuran'a uygun olanları ayıklamanın yanında, Hindu ve Uzak Doğu dinlerinin kitaplarında da Kuran'a uygun olanlara kapımız açılabilir. Dawkins'in kitabı Tanrı Yanılgısı'nda Kuran'a uygun olan cümleleri bulmaya kadar gidecektir. “Uygun” bir şeyler bulacağımız kesindir ama bu bir iyilik doğurmayacaktır. Burada kaygan yokuş safsatası yapmıyorum. Hoşgörü, içermecilik, dinler arası diyalog, herkesin gerçeğinin kendine olması gibi kavramlar zamanımızın ruhu oldu. Böyle bir ortamda hadislerin iyilerini seçip yeni kuşağa benimsetmeye kalkarsanız, Allah göstermesin bu benimsenirse başka şeylerin de iyilerini seçme çalışmaları türeyecektir. Çünkü bunun gerçeğe ulaşmanın yolu olduğu düşünülecektir. Farklı kaynaklardan beslenmek bir şey, Allah sözünü insan sözünden ayırmak başka bir şey. Bu tıpkı herkese akıl danışmak ama ana, baba, abi gibi kişilerin

aklını başka bir yere koymak gibi bir şey. Çünkü onlar çoğu zaman güvenilirliklerini ve bizi sevdiklerini kanıtlamış kişilerdir.

Kuran'ın dışında Kuran'a uygun olanları bulup ayıklama çabası, doğal olarak İslam dışındaki dinlerde İslam'a sözde uygun olan uygulamaları bulup ayıklama çabasına yol verecektir. Sözelimi hiç düşünmeden ben Yahudilerin güzel yaptıklarını bildiğim iki şeyi söyleyeyim: Bar Mitzvah ve Ketubot. Bakınca bunlarda Kuran'a aykırılık görmüyorum, üstelik Ketubot uygulaması Kuran'ın evlilik ödencesiyle ilgili öğütlerini hakkıyla uygulamaya yakın görünüyor. Başka ahlak sistemlerine baksak kim bilir ne hazineler bulacağız. Ama bunlar İslam'a eklenecek şeyler olamaz. Her güzelliği İslam'a eklemeye kalkarsak bunun sonu gelmez. Eğer dersiniz ki "hadis savunucularında böyle bir çaba tarih boyunca olmadı, sen hiç olmayacak senaryolar yazıyorsun", iki noktada yanılırsınız: Birincisi; hadis savunucuları bunu çoktan yaptılar ve hadis kitaplarının içinde var. Eskilerin kitaplarından ve efsanelerinden aldıkları şeyi Muhammed öğretmiş gibi yaydılar. Bu hakiki midir, Çin malı mıdır diye araştırmadılar. Tasavvuf dediğimiz şey bunun yapılmışdır. Doğunun gizemciliğini ve eskinin içrek örgütlenme şemasını alıp Müslümanlara İslam diye yedirmişler. İkincisi; bu daha da fazla yapılmadıysa bunun nedeni kimi iddiaya göre on iki ve on beşinci yüzyıllar dolayında içtihat üretiminin durması ve Müslüman toplumların yine bu dolaylarda Batı'ya karşı zayıflamaya başlamasıdır. **İçtihat üretimi sürseydi hadis savunuculuğu ya uzlaşma ile sona erecekti ya da hadisçilik mantığıyla her türlü ahlak sistemindeki "uygunlar" İslam'a eklenmeyi sürdürecekti.** Hadis savunuculuğu sona erecekti dememin nedeni, hadislerin günün yeni sorularına –bu sorular Batı'nın getirdikleri olsun, Müslüman toplumun kendi soruları olsun fark etmez– yanıt vermediğinin anlaşılacak olmasıdır. Bugünün sorunlarını çözmek üzere içtihat yapmak isteyen bir fıkıhçı/hukukçu (aslında ikisi aynı şey), hadislerde kullanabileceği bir malzeme olmadığını fark etmek zorunda kalacaktır. Evet, bu gerçekleşmedi çünkü içtihat durdu. Fıkıh uzun süre önce öldü. Üniversiteli kızların başörtüsünü "insan hakları" diye savunan, uğradığı haksızlığı AİHM'e götüren, "faizsiz bankacılığı" helal eden fetvalar vermeye çalışan, AB üyeliğiyle bir kavgası olmayan (bu örnekler fıkıh konusudur) bir kuşakta fıkıh olmaz, içtihat olmaz; çoktan ölmüştür. Sivri olmak veya kışkırtmak için söylemiyorum; hadislerin savunusu ölü bir dinin savunusudur. Bir hatıranın tapınağın eşliğinden dışarı adım atamayan savunusudur. **Kurancılar ve hadis savunucuları olarak cenazede rahmetliyi iyi mi bilirdik, kötü mü bilirdik kavgası yapıyoruz, başka bir şey değil.** Ve fakat rahmetlinin kim olduğunu bilmenin herkes için bir değeri vardır.

8 Hadis İnkarı Aslında Otorite İnkarıdır

Çünkü hadislerin dayatılması aslında onların İslamî yargı hiyerarşisindeki yerinin, otoritesinin kabul ettirilmesi çabasıdır. Hadislerin otorite kabul edilmesi, onların aktarıcılarının otorite kabul edilmesine denktir. İlk aktarıcılarının sözlü veya yazılı bildirileri şu anda elimizde yok. Bunun yerine hadisleri yüzlerce yıl sonra toplayıp yazanların bildirileri var. Bilinen en eski aktarıcılar bunlar olduğu için hadislerin otorite olması bu kişilerin otorite olması demektir. Daha da kısaltacak olursak Buhari'den başlayarak sayılan altı hadis kitabının yazarlarını otorite kabul etmek zorundayız. Kaldı ki bu kitaplar Buhari örneğinde olduğu gibi adı yazılan kişi tarafından bile değil, onların

öğrencileri tarafından yazılmıştır. Buhari gibi derlemecilerin ne yaptıklarına baktığımızda ilginç bir durum ortaya çıkıyor. Bu aktarıcılar, kendileri hadis aktaran herkesi otorite kabul etmemişler! “Sen, sen otoritesiniz; kalanlar çıksınlar, onları otorite saymıyorum” demişler. Milyon hadis dinleyip yüz binini veya yüz bin dinleyip on binini yazmışlar. Aktarıcıların çoğunluğunu otorite saymamışlar. Eğer bu kişilerin bunu yapmaya hakları varsa bizim de olmalıdır. Ve karşımızda duran aktarıcılardan diyelim ki Buhari’yi otorite saymamak ama Hanbel’i saymak veya bunların aktarıcı olarak andıkları diyelim ki Ayşe’yi saymamak ama İbn El As’ı saymak gibi bir yetkimizin olması gerekir. Bu, tutarsız bir davranış sayılamaz. Üstelik İslam’da ruhban sınıfı yoktur ve bunu hadis savunucuları da kabul ederler. Ama hadis kitaplarının yazarlarını otorite kabul etmek zorunluluğundan söz ettiğimizde onları ruhban yapmış oluruz. Eleştiriden muaf kılmış ve dolayısıyla Allah’la aramıza sokmuş oluruz. Farkındaysanız hadis savunucuları onları ruhbanlaştırmak niyetiyle olmasa da bunu yapıyorlar. İçlerinde görece akli başında olanlar hadislerin tek tek eleştirilip güvenilmez bulunabileceğini kabul ediyorlar. Ama bu kez hepsini birden güvenilmez bulmaya izin vermeyerek kendileriyle çelişiyorlar. Benzetmek gerekirse, satın alınması yasayla zorunlu tutulan ürün veya hizmet seçeneklerinin hiçbirini beğenmeme hakkını yurttaşlarına tanımayan modern devletler gibi davranıyorlar. “Özgürsün, beğendiğini al. Zorlama yok. Ama hiçbirini almayacağım dersin bu yasadışıdır. Kendi ürününü veya hizmetini üretmek istersen bu da yasadışıdır çünkü bunu yapabilmek için yetki belgen olması gerekir, yani otoritenin tescillediği bir ürün veya hizmet üretmen gerekir.” Tırnak içindeki ifade hem hadis savunucularının hem modern devletlerin temsilcilerinin ağzına cuk oturur. Birbirinin tıpkısıdır. İşte bu [gerçek özgürlük](#) değildir. Özgürlükçü değilim, yani bir şeyin doğrusunu yanlışını belirlemek için özgürlük gibi saçma bir ölçüt kullanmıyorum. Ama hadis savunucularının çelişkilerini gösteriyorum. Otoritenin tescil ettiği kitaplardakilerden en az bir hadisi reddedebilme yetkisi, bunların hepsini birden reddedebilme yetkisine denktir, denk olmalıdır. Neden Yalnızca Kuran (birinci) yazımda bunu tartışmışım gerçi. Ama bu mesele aslında kimin otorite olduğu meselesidir. Buhari mi? Buhari’yi otorite yapan kişi veya kurum mu? Yoksa her bir Müslüman cemaatin önderi veya teker teker Müslümanlar mı? Kimin olması gerektiğini burada tartışmıyorum. Yalnızca saptama yapıyorum. Tek bir hadisi değerlendirip reddetmek hakkı verilen kişi otorite sayılmış demektir. “Bu otorite hadislerin hepsine erişmez” diyebilmek için bunun mantıksal gerekçesi ortaya konmalıdır. Buhari otorite kılınmışken benim neden kılınmadığım veya diyelim ki Edip Yüksel’in neden kılınmadığı açıklanmalıdır.

9 Nasıl Oluyor Da Kehanet Hadisleri Gerçekçi Olabiliyor?

“Kıyamet alameti” veya “ahir zaman” konulu olarak bilinen kimi hadisîşerif var ki bin küsur yıl önce yazılmış olmakla birlikte bugünü isabetle öngörebilmiş olması insanları şaşırtıyor. Örnek:

“Bilginleriniz öldükten sonra, hafızlarınızın sayısı arttığında, fıkıhçılarınızın sayısı azalacak ve önderlerinizin sayısı artacak, güvenilir kişiler azalacak, kalıcı (*ahira*) yaşamdan çok bayağı (*dunya*) yaşama yönelecekler. Bilgi, din dışı nedenlerle aranacak.”

Darimî'nin Sünen'inde geçen bu hadis bugünü ne kadar isabetle anlatıyor, değil mi? Bunu söyleyen kişinin sıradan bir kişi olduğuna inanabilir miyiz? Elbette! Çünkü burada sözü edilen bozulma her toplumun yozlaşma sürecinde gerçekleşenlerdir. Roma'nın gerileme ve çöküş döneminde böyle olmuştur, Pers'te böyle olmuştur, Osmanlı'da böyle olmuştur, hep böyledir. Tamam, bu sözü bir çiftçi veya demirci söylemiş olamaz ama bu kadarcık bilgeliğe sahip çok sayıda insan her çağda var olmuştur. Aslında eski çağlarda bugüne oranla daha çok var olmuştur ama şimdi konumuz o değil.

“Mescitleri kiliseymiş ve havraymış gibi süsleyeceksiniz.”³²

Mescitler kilise gibi süslendikten sonra yazılmış bir hadistir. İlk gösterişli cami olarak bilinen Şam Emevi Camisi'nin yerinde bulunduğu kilisenin görkemini bastırmak için, deyim yerindeyse mimari bir sidik yarışını kazanmak için yapıldığı biliniyor. Ve fakat bu çaba, camiye yaptıran iktidarın İslam'la ne kadar ilgisiz olduğunu da belgeliyor. Bunun farkında olan biri bu gerçeği ifade ettiğinde, niyetleri o kadar da saf olmayan birilerinin bunu alıp bir kehanet hadisine dönüştürüvermesi çok zor olmayacaktır. Ve evet, hadisleri savunanların hadisleri kesinlikle izlemediklerinin cam gibi örneklerinden biridir bu konu, hâlâ inatla gösterişli cami yaparak “Resul” dedikleri karakteri yalanlıyorlar. “Vay be, nasıl da bilmiş” dedikleri çöküşün bir parçası oluyorlar.

Tirmizi'nin Fiten bölümünden benzer bir örnek:

“Ümmetim on bir şeyi yapmaya başlayınca ona büyük belanın gelmesi vacip olur: 1- Ganimet dönüp duran bir mal haline gelirse. 2- Emaneti ganimet kıldıkları zaman. 3- Zekatı ceza saydıkları zaman. 4- Kişi annesinin hakkına değil kadınına itaat ettiği zaman. 5- Babasından uzaklaşıp dostuna yaklaştığı zaman. 6- Mescitlerde sesler yükseldiği zaman. [Allah'ı çağırma amacı dışındaki sesler olarak anlamak gerekir. -SÇ] 7- Kavme, onların en alçağı reis olduğu zaman. 8- Zorbaya zararı dokunmasın diye saygı gösterdiği zaman. 9- İpek giyildiği zaman. 10- Şarkıcı kadınlar ve çalgı aletleri edinildiği zaman. 11- Bu ümmetin sonradan gelen kuşakları, önceden gelip geçenlere hakaret ettiği zaman artık kızıl rüzgarı bekleyin.”

Bunu tanıdık bulmayacak olan yoktur değil mi? “Vallahi aynı bugünü, aynı Türkiye'yi anlatmış!” Çünkü burada yine çöküş sürecinde olan hemen her toplumda görülen bozulmalar sıralanmış. Bunu öngörebilmek için peygamber olmaya gerek yok. Bu gibi hadislerin çok basit bir açıklaması var: Bunlar hadisleri uyduranların /yazanların zamanında olan ve aynı zamanda geçmişten hatırlanan bozulmayı anlatıyorlar. Bildiğimiz kadarıyla altı hadis kitabı da İran'da ve en erken olasılıkla miladi 9. Yüzyıl'da yazılmış. Yani bu kişiler Muhammed'in ölümünden çok kısa bir süre sonra Emeviler ve Abbasiler zamanında aydınlıktan karanlığa geçişi görmüşler veya hatırlıyorlar. Sözgelimi “halifelik benden sonra otuz yıl sürecek, ondan sonra krallar gelecek” hadisi son derece şeffaftır,

³² İbn Mace, Mesacid 2/740 <https://sunnah.com/ibnmajah:740>. Tuşerrifun sözcüğü “şereflendireceksiniz”, “yüksek yapacaksınız” veya “özeneceksiniz” diye de çevrilebilir. Ayrıca bkz. Ebu Davut, Salat 161/58 (448) <https://sunnah.com/abudawud:448>.

devlet başkanlığı döneminin otuz yılda bittiğini görmüş ve ondan sonra yazmışlar.³³ Ardından gidişin nereye doğru olduğunu görmüşler ve toplumun bozulmasıyla ilgili öngörülerde bulunmaları zor olmamış. Tıpkı bugün ekolojinin çökeceğini ve insanların onda dokuzunun toplu ölümlerle yok olacaklarını öngördüğümüz gibi. Üçüncü Dünya Savaşı'nı veya küresel ısınma, susuzluk, kıtlık, sahte veya gerçek salgınlar nedeniyle yaşanacak toplu göçleri öngördüğümüz gibi. Biz kahin değiliz; bu hadisleri uyduranlar da kahin değillerdi. Bu söylediklerim benim kişisel görüşlerim değildir. Hatta bu söylediğimi doğrulayacak bir hadis bile anabilirim:

“Sizden öncekilerin yollarını karış karış, arşın arşın izleyeceksiniz, kertenkele deliğine girdilerse siz de girene dek.”³⁴

Çünkü her toplum düşüş döneminde kendisinden önceki kuşakların hatalarını yeniden yapar. Bu her uygarlığın kaçınılmaz yazgısıdır ve bunu bilmek için peygamber olup vahiy almaya gerek yoktur. Kuran'da ise bu kuralın istisnası olmadığına dikkat çekilmiştir (17:58). Muhammed'den hemen sonraki iktidar kavgasını, dağılmayı ve Müslüman toplumun kısa sürede geçirdiği dönüşümü gören olgun biri *fîten* hadislerini yazabilir. Bu yozlaşma o zaman için yeni bir şey de değildir. Öncesinde Yahudiler ve Hristiyanlar, hatta kendisine uyarıcı ulaşan ve ulaşmayan her toplum benzer düşüşleri yaşamıştır. Eski Ahit'in özellikle Yeşaya, Yeremya, Ezra bölümlerine göz atabilirsiniz.

Toplumların yükseliş ve çöküş şablonları Musa'dan ve Eski Ahit'ten önce de biliniyordu. Kadim Hint kitapları yükselişi ve çöküşü dörde ayırır. Krita Yuga ahlaklı yükseliş dönemi, Treta Yuga toplumun zayıflamaya başladığı dönem, Dvapara Yuga hastalık ve ahlaksızlık dönemidir. Dördüncüsü kahır ve çöküş dönemidir. Kali Yuga denen bu dönemi, yani “ahir zamanın” Hint kitaplarındaki dengini anlatan bölümlerden alıntılar yapıyorum:

“Büyük ırmakların, küçük derelerin, dağ pınarlarının suyu yavaş yavaş azalacak. [...] Kali Yuga'da kim kimin karısı, kim kimin kocası belirsiz olacak. Kim kimin tebaası ve kim hangi köyden, malın sahibi kim, emin olunamayacak. [...] Kocalar karılarına boyun eğerek olacaklar, her evde iffetsiz kadınlar olacak. Karılar kocalarını dırdırla ve azarla paylayacaklar. Evlerin efendisi karılar olacak ve kocalar onların önünde el pençe duracaklar.”³⁵

“Kadınlar ağızlarını üreme organı yerine kullanacaklar.”³⁶

Hadisleri de geçen bir isabet söz konusu, değil mi? Bu da İran'ın Muhammed öncesi kutsal kitaplarından:

“Herkes aldatıcı olacak... Saygı, sevgi ve ahlakı gözetiş yeryüzünü terk edecek.”³⁷

Bunlar tam on ikiden vuran ve bugünü en az yukarıdaki hadisler kadar iyi anlatan, hatta belki daha iyi anlatan öngörülerdir. Şimdi bu ilginç isabetlilik nedeniyle Hint kitaplarını

³³ Benzer biçimde, “mescitleri kiliseymiş ve havraymış gibi süsleyeceksiniz” hadisinin bu olayın çoktan gerçekleşmiş olduğunu görenlerce yazılmış olduğu bellidir. Şam Emevi Camisi'ni araştırabilirsiniz, kasıtlı olarak kilisenin üstüne yapılmış ve onunla sidik yarıştıracasına abartılı süslenmiştir.

³⁴ Buhari, İtisam 14 (7320). <https://sunnah.com/bukhari:7320>

³⁵ Srimad Devi Bagavatam, 9/8 <https://www.sacred-texts.com/hin/db/bk09ch08.htm>

³⁶ Mahabarata 3/197 (Markandeya-Samasya Parva) <https://www.sacred-texts.com/hin/m03/m03187.htm>

³⁷ Bahman Yaşt 4 <http://avesta.org/mp/vohuman.html>

Kuran'ın yanına ikinci bir otorite olarak eklemek olmaz. Bu kitapların bir peygamberin sözü olduğunu varsaymak da olmaz. Bu isabetin nedenini araştırırız, o ayrı bir konu. Belki oradan başka bir elçinin kitabının kalıntıları çıkar, o olasılığı yok sayamayız. Ama bu kalıntılar en iyi olasılıkla Tevrat ve İncil gibi **bozuk** kalıntılar olacaktır. Zaten Yeni Ahit'in "Vahiy" kitabındaki ahir zaman kehanetlerinin **fiten hadislerinininkini de aşan** isabeti ünlüdür. Ama bunların elçilerin arı duru sözleri olduğunu varsaymak büyük yanılğı olur. Bu metinlerin devamında birçok tutarsızlık ve Kuran'a açık aykırılık bulduğumuzda bu kararı vermek kolay oluyor. Hint kitapları, Kitabımukaddes, Avesta ve hadis denen sözlerin bazıları (çok çok azı) eski ve unutulmuş bilgeliğin kırıntılarını içeren kalıntılardır. Kuran ise kalıntı değil, bu kalıntıların orijinalidir. Eski kitaplar arkeolojik kalıntı, Kuran ise orijinal projeye göre yapılmış yeni binadır. Kullanılabilir bir bina varken eski ve yeni taşların birbirine karıştığı arkeolojik buluntu yığnında barınılmaz. Barınmak ayrı, arkeoloji yapmak ayrıdır.

10 "Gayri Matluf" Vahiy İddiası

Muhammed'in "gayri matluf" yani Kuran dışı vahiy aldığı iddiası çürütüldüğünde Muhammed bir "Kurancı" olarak karşımıza çıkar. Çünkü yanına ekleyebileceği hiçbir şey yoktur. Bu nedenle bu iddiaların çürütülmesi ve konunun iyi anlaşılması ilk bakışta görüldüğünden daha önemli olabilir.

Görevi Kuran'ı iletme olan Cibril'in "namazın nasıl ve ne zaman kılınacağını" neden Kuran'ın içinde bildirmediği sorusu gelenekçi kaynaklarda asla sorulmaz. Ama kutsi hadislerin varlığının nedenini sormayan kişinin bunu da sormaması beklenir. Cibril bir neden buyruğun yarısını/özetini yazıya geçirip öbür yarısını/ayrıntısını sözlü bildirsin? Aynı soru: Allah neden söyleyeceklerinin bir bölümünü kitabın içinde, kalan bölümünü dışında söylesin? Bunun makul bir yanıtı yoktur.

Şimdi Kuran dışı, yani yazdırılmamış, yani *gayri matluf* vahyin varlığına en çok delil gösterilen bölümü dikkatle okuyalım:

Ey nebi! Allah'ın sana helal yaptığına, eşlerin hoşnut olsun diye neden Yasaklama getiriyorsun? Oysa Allah, Sınırsız Bağışlayandır; Merhametlidir. Allah, yeminlerinizi çözmenin yolunu açmıştır. Çünkü sahibiniz Allah'tır. Ve o, Bilendir; Bilgelik ve Adaletle Yönetendir. Nebi, eşlerinden birisine gizli bir söz söylemişti. Allah, bunu başkasına açıkladığını ona bildirmiş, bunun üzerine, bir bölümünü anlatmış, bir bölümüne de değinmemişti. Eşine söylediği zaman; "Sana, kim haber verdi?" dedi. Dedi ki: "Bilen; Haberli Olan, bana haber verdi!" İkiniz de Allah'a pişmanlığınızı göstermelisiniz! Çünkü yürekleriniz kaymıştır. Ona karşı yardımlaşırsanız, kuşkusuz, onun sahibi Allah'tır. Ve Cibril ve iyileştirici müminler ve melekler onun yardımcısıdır. 66:1-4

Hadis ve Sünnet savunucuları burada Cibril'den söz edilmesini Nebi'ye haber getirenin Cibril olduğuna delil olarak sunuyorlar. Makul bir yorum. Doğru olduğunu varsayarsak, Cibril'in burada söylediği veya esinlediği haber bir ayet midir? Oysa hadislerdeki önermelerin her biri birer ayet olma iddiasındadır. Hadislerde geçmişin bilinmeyenleri

konusunda, geleceğin bilinmeyenleri konusunda konuşan, yaşamın yasasıyla ilgili Kuran'da bulunmayan veriler sunan, kural koyan, yargıda bulunan, "Allah şöyle dedi ama bunu Kuran'da demedi" diye konuşan bir kişi buluyoruz. Bunları Allah'ın elçisi kimliğiyle yaptığında bu bildirimler birer ayet olma iddiasındadır. Oysa Kuran'ın dışında vahiy olmamalıdır. Kuran'ın dışında sözlü bildirim olarak gelen ayetler olmamalıdır. Olursa bu Kuran'ı tutarsız ve eksik bir kitap durumuna düşürür.

Cibril, Muhammed'e ailesiyle ilgili gerçeği iki biçimde bildirmiş olabilir: Doğrudan haber getirmeksizin kuşkulanmasını ve gizlenen şeyi soruşturmasını sağlamış olabilir (haberi "iyileştirici müminler"den almış olabilir) veya doğrudan haber getirmiştir (vahiy).³⁸ Her ikisi de Allah'ın ayeti sayabileceğimiz bir bilgi değildir. Yani Muhammed, Cibril'in ona bildirdiğini "hadis" olarak söylememiş, öğretmemiştir. Bu yorum Muhammed'e "gaybın bilgisinin" ulaştırılmadığı bildirimle uyumludur (11:31 vb.). Karşılaştırmak gerekirse yine aynı Cibril, ona cemaatteki bazı kişilerin ikiyüzlüler, köstebekler, ajanlar oldukları bilgisini de veriyor (63:1, 66:9, 47:26-30 krş. 2:273...). Ama bu kez farklı olarak bu bilgiyi Kuran'ın içinde buluyoruz. İşte bu fark, bu bilgiyi ayet yapan farktır. Muhammed'in karılarının ne yaptıkları bilgisi ise bizden gizlenmiştir; çünkü Muhammed'e gelen istihbaratın içeriği bizim için bir ayet değildir. Tıpkı Musa'nın denizi nasıl yardığının bizim için bir ayet olmaması nedeniyle bilgisinin bizden gizlenmiş olduğu gibi.

Bu, Cibril'in Muhammed'e Kuran'ı bildirmek dışında bir etki yapmış olması olasılığıydı. Ne var ki bu olasılık bile gelenekçilerin kurguladıkları Gayri Matlûv vahyin varlığını desteklemiyor. Ruh hakkında çok az bilgi verilmiştir (17:85) ve Cibril Ruh'tur (16:2,102, 26:192-196, 40:15, 42:52). Bu, Cibril'in nebilere nasıl bir etkide bulunduğunun bilinemeyeceği anlamına gelir. Filmlerde olduğu gibi bir ses onlarla konuşmuş mudur, yoksa sanatçılara gelen esin gibi midir, araştırabileceğimiz bir şey değildir. Bundan ötürü 66:1-4'teki haberi doğrudan Cibril "getirmiş" bile olsa bu, Muhammed'e "Kuran'ın bir mislinin" daha verildiğine delil yapılamaz.

Aslında hadisçilerin usamlamasını benimseyecek olsak 9:113 ayeti de 66:1-4 gibi Kuran dışı vahyin var olduğuna delil yapılabilir:

Yakınları bile olsalar, cehennemden yoldaşları oldukları açıklandıktan sonra, ortaklar koşanlar için bağışlanma dilemek ne peygambere yakışır ne de inananlara. 9:113

Ben hadisçi olsam sorarım: "Bunların kim oldukları ne zaman açıklandı? Kuran'da açıklanmadı, demek ki Kuran dışı vahiy var!" Elbette bu, ayeti yanlış anlayan birinin söyleyeceği sözdür. Aynısı 66:1-4 için geçerlidir. Aynı şekilde 3:124'ü okuyor ve "üç bin melek hangi ayetle müjdelendi" diye soruyorlar. Oysa hemen sonraki ayette melek sayısı beş bine çıkmasını açıklayamıyorlar. Yani açıklamaya çalışsalar, bu sayıların çokluk ve sınırsızlık işaret eden rastgele sayılar olduğunu, matematiksel bir anlamı bulunmadığını

³⁸ "Ve Bağlacı" alt başlığındaki tekillik durumunu anımsayın. Allah, elçisini ve iyi kullarını kullandığında bir anlamda "ben yaptım" diyor. Benzer biçimde, burada salih müminleri kullanarak nebiye bir şey bildirdiğinde "ben bildirdim" dememesi için bir neden olamaz. Benzer biçimde, Meryem "bu rızıkları Allah veriyor" (3:37) dediğinde o "rızkaların" gökten veya gaipten ışılandığı anlamına gelmiyor. Birileri o rızıkları Meryem'e vererek Allah'ın muradını gerçekleştiriyor ise Meryem bu cümleyi haklı olarak kurabilir. Yine "Allah kalemle yazmayı öğretti" (96:4) derken bana yazmayı öğretmenin ilkökul öğretmeni olduğu gerçeğine aykırı bir şey söylemiyor.

anlayacaklar. Muhammed üç bini büyük bir sayı örneği olarak, Allah'ın yardımının bir ekonomisi olmadığı anlamında söylemiş olabilir. Bu sayının ona vahiyle bildirilmiş özel bir sayı olması gerektiğini düşünmesi, kişinin ilgili bölümü anlamamış olduğunu gösterir.

11 Elçiyle Vekilin Farkı

Sünnet'i Kuran'dan ayrı bir başvuru kaynağı olarak gösterenler, Muhammed'in Kuran'ı icat ettiğini, yani kendi aklından yazdığını öne sürmüş olurlar. Böyle söylemezler elbette ama uygulamada ve sonuçta böyle söyleyenlerle aynı noktaya varırlar.

İcattan kastım şudur: Muhammed, Kuran'ın aktarıcısı değil de yazarıymış gibi davranıyorlar. Bir kitap, yazarının anlayışından ve belleğinden varlığa gelir. Kaynak yazar ise kitap o kaynaktan açığa vurulandır. Kitabın arkasındaki gerçeklik ve düşünce birikimi büyük çoğunlukla yazarın kendisinde bulunur. Bu yazara "elçi" denmez. Böyle olunca kitabın doğru yorumu herkesten çok yazarın kendisine ait olur. Kuran'da böyle bir durum yoktur. Muhammed Kuran'ın kendisine bildirilmesine vesile olan acıyı çekmiş, arayışa girmiş ve deneyimleri edinmiştir. Yani bir anlamda ulaklığa hazırlanmış veya ulak (=nebi) olmayı hak etmiştir (10:16, 68:4, 93:6-8). Ama Kuran'ın çıktığı pınar onun zihni değildir. Belki hepimizden daha iyi anlamıştır ama buna rağmen Kuran onun için "başkasının yazdığı kitaptır" ve onu öyle anlamaya çalışır. "Kitabı ona Cibril iletti"nin anlamı budur. Ona özgü olarak gece Kuran çalışmasının gerekçesi **kendi yazmadığı** bu kitabı herkesten iyi öğrenip öğretmesidir. Kendi yazmış olsaydı geceli gündüzlü çalışmasına gerek olmadan en doğru yorumu yapabilirdi. Çünkü gelen soruların yanıtları kitabın kaynağında, yani kendi zihninde hazır bulunurdu. Yani **kaynak bilgi kendi bilgisi, kitap ise ancak onun bir ürünü olurdu**. Oysa Kuran'da tersi vardır. Eğer Muhammed elçiyse, **kaynak bilgi dışarıdadır. Kitaba çalışarak oluşturduğu kavrayış ise kitabın ürünüdür**. Kitap, ürün değildir. Dolayısıyla bu kitabı sanki kendi yazmışçasına konuştuğu, kitapta hakkında en küçük bir ipucu bulunmayan konuları sanki kitabın devamıymış gibi anlattığı sayısız hadis onun sözleri olamaz (kıyamet alametleri gibi kehanetler, sulanmayan tarladan yarım vergi alınması gibi yasalar vb.) Çünkü kitapta bulunmayan bu bilgileri edinmek için gece kalkıp Kuran çalışması anlamsızdır. Hadislerdeki bu bilgileri edinmek için çalışacağı başka bir kitap da yoktur zaten, yani zorunlu olarak Kurancıdır kendisi. *Gayri matlûv* vahiy alabilen birinin Kuran'ı **hiç** çalışmasına gerek yoktur çünkü ona gerek duyduğu anda doğru karar söylenecektir, o da robot gibi yerine getirecektir. Muhammed bir tefsir yazsaydı öbür tefsirlerden daha çok saygıyı hak edeceği kuşkusuzdur. Ama **tefsirlerden biri** olmaktan, demek ki Kuran'ın kendi yaşadığı koşullarla **sınırlı** bir yorumu olmaktan kurtulamazdı. Çünkü Allah'ın bilgeliği ve sözleri sınırsızdır ama insanların kavrayışı sınırlıdır. Bir başka deyişle kendi tefsirinden çokça yararlansaydık bile bu tefsir bugünün sorunlarına yanıt vermekte yine **yetersiz** kalacaktı ve kalmalıdır da. Çünkü tektanrıcılar robot değildirler, taklit etme yetenekleri yoktur. Daha doğrusu şunu söylemek gerekir: Taklit etmek yorumlamayı gerektirir. Bir maymun bile taklit ederken gördüğü şeyi yorumlar. O bir tefsir yazmış olsaydı yine Kuran'ı kendi aklımızla okuyup kendi koşullarımızın bizi zorladığı çözümleri bulmak, demek ki kendi tefsirimizi yapmak zorunda kalacaktık. Taklit edebiliyor olsaydık zaten bilenle bilmeyenin (39:9), çalışanla çalışmayanın (53:39), yarışanla yarışmayanının (2:148, 3:133, 57:21...) farkı olmazdı. Hani "dua" ederek, yani Allah'a sözlü dilekçe

vererek işleri düzeltebileceğini umanlar, yani yarışmadan, yenişmeden kendine özel kayırmacılık isteyenler var ya, taklit edelim beklentisi de onun gibi bir kestirme ve kaçamak arayışıdır. Ama Allah en iyilerimizi seçiyor. Kestirmelerin, kaçamakların, kayırmacılığın olduğu bir evrende en iyilerimiz nasıl seçilirdi veya bu adil bir seçim olur muydu?

Ulak'ın taklit edilecek tek yanı, kendisine esinlendirilen kitaptan anladığını kararlılıkla yapmış olmasıdır. Ona “vekil” değil, “delege” değil, “temsilci” değil, “halife”³⁹ bile değil ama “elçi” denmiş olmasının nedeni ve mantığı budur. Sünnet savunucuları, çok basit bu Türkçe sözcüğü anlamıyor görünüyorlar. Aslında alabildiğine yalındır. Onun taklit edilecek bir kişi olduğu iddiasını kabul edecek olursak onun vekil olmadığını bildiren ayetlerin varlığı açıklanamaz (5:92, 3:20, 13:40, 16:35, 39:54, 29:18...).

12 Hadis Kuran’a Benzemez

Hadislerde Kuran’da olduğu gibi bir bütünlük yoktur. Kuran’da bir sözcük seni öbür sureye götürür. Parça parça okuyup bölmekte diretenleri boş verelim, aslında surenin başıyla sonu arasında bağlantı vardır. Bunlar elbette yalnızca Kuran’ı çalışanların tanık olacakları şeylerdir. Hadislerde böyle bir özellik akla bile gelmez. Onlar özdeyişlerle, tek cümlelik içi boş aforizmalarla tatmin olanlar ve sloganlarla ikna edilebilenler içindir. Ayetler bir araya geldiklerinde anlam kazanır, birbirini güçlendirir ve ışıldarlar. Hadisler bir araya geldiklerinde sürekli uyumsuzluk ve sorun çıkarırlar. Birisi birbirine milimetrik oturan makine parçaları gibidir, öbürü eğilip bükülmüş hurda sac gibi.

Kuran’ı hadislerle karıştıranların, yani ikisi arasındaki benzemezliğin ayırdında olmayanların bir örneğini Fazlurrahman aktarıyor: Hadis elçisi son iki sureyi torunlarına dua olarak sık sık okuduğu ve İbn Mesud bu durumu sık sık gördüğü için bunların Kuran metninden bir parça olmadığı sonucuna varmış.⁴⁰ Yani bu iki “duayı” hadis sanmış. Bu, bu iki sureyi anlamaya çalışmamış, onları Kuran’ın genel bağlamında bir yere oturtmayı denememiş, böylece onları köksüz, kopuk ve bağımsız birer paragraf sanmış birinin uslamasıdır.

Kuran’la hadis arasındaki bir başka fark, hadisin evrensel olamamasıdır. Nebi’nin örnekliği onun yere ve zamana göre değişmek zorunda olan uygulaması olamaz. Bu nedenledir ki gelip geçmiş elçilerin yaptıkları Kuran’da yer ve zaman bilgisinden sıyrılmış ve soyutlanmış olarak anlatılıyor. Her dönemin yasalarını gelip geçmiş bir nebinin vermesine olanak yok. Ama her kuşağın kendi ortamında kendi gereklerine yanıt olarak anlayabileceği bir metnin olanağı daha akla yatkın. O metin her kuşakta farklı bağlam kazanabiliyor olmalı. Eğer Allah’ın niyeti insanların böyle bir metni çalışarak doğru yolu bulmaları ise bu başka türlü olamazdı. Yaklaşık yüz yıl arayla sürekli elçi göndermesi gerekirdi. Hatta yine olmazdı çünkü Müslümanlar bir coğrafyada balıkçılıkla geçinirken bir coğrafyada çobanlıkla geçiniyorlar. Bu ikisi sözgelimi riba, infak, zekat/sadaka gibi kavramları farklı **biçimlerde** yasa konusu yapacaktır. Çünkü bu işlerin fiziği, mekaniği, matematiği farklıdır. Bunlardan birine gelmiş bir ulağın öbürü için ayrıca bir Sünnet

³⁹ *Salât* – 4 yazım, Sikkeler bölümü.

⁴⁰ İslam, Selçuk Yayınları, 1993, s.73.

üretmesi olanaksız olacaktır. İsrailoğullarına arka arkaya ulaklar gelmesi bunların küçük bir coğrafyada yakın bir yaşam tarzı sürmeleriyle olanaklı olmuş olabilir. Aslında hadislerin savunulduğu uslamlamayla şunu bile diyebilirdik: “Sünnet’in her koşulda nasıl uygulanacağını bilemeyiz. Bunu da açıklamak için Allah’ın başka açıklayıcılar göndermesi gerek.” A, durun bir dakika! Denmiş var! Şeyhin bir yardımcı tanrı yerine konduğu pek çok cemaat ve tarikat tam olarak bunu yapıyor zaten. Herkese aptal muamelesi yapıyor ve tek tek ne yapmaları gerektiğini söylüyor. Ama Allah aptallar olmamızı isteseydi bir metin göndermezdi, öyle değil mi? Metin gönderiyor ki düşünce kaslarımızı o metin aygıtlarını kullanarak çalıştıralım, çelik gibi bir düşünsel bedene sahip olalım, öyle ki hiç kimse bizi düşüncesiyle dövemesin, öldüremesin (17:31).

Sözde Veda Hutbesi’nin “Size Kuran’ı bırakıyorum”, “... Kuran ve Sünnet’i bırakıyorum” ve “... Kuran ve Ehlibeyt’i bırakıyorum” biçiminde üç sürümü vardır. Üç sürüm arasındaki fark birer sözcükten ibaret gibi görünmektedir ama bu birer sözcüklük fark hadisin anlamını akla kara gibi değiştirir.⁴¹ Bazen bir sözcük değil, bir harf bile dünyaları değiştirir. Bu farkı nicel olanla nitel olanı ayırmayandan başkası küçümsemez. Fazladan bir sözcüğün neye mal olduğunun bir örneğini vereyim. Yaklaşılması gereken ağacın Kuran’da adı yoktur. Tevrat’ta ise bu “bilgi ağacıdır”. Bu tek sözcüklük fark bütün öyküyü tepetaklak eder. Bu sözcüğü öykünün iki sürümü arasındaki küçük bir fark sayamayız çünkü bu mürekkep lekesi kağıtta kapladığı yerin kat kat fazlası bir kafa karışıklığına neden olur ve mesajı bütünüyle değiştirir. Bu birkaç harf üç bin yıldır kuyudan çıkarılamayan bir taş olmuştur. Bugün bazı Müslüman Türkler bu ağacın bilgi ağacı olmadığını farkında değiller çünkü Tevrat’taki sürüme gönderme yapan kaynakları aynı öykünün anlatıldığını varsayarak okudular. Zamanın insanının, özellikle de şiirseven Arabın ezberi kuvvetliymiş. Ama bir sözcük hatasını şiirde, destanda yapınca sonucu başka, Ulak’ın sözünde yapınca başkadır. Böyle bir hata Kuran’da yapıldığında onarma şansı vardır çünkü bu *muhkem* kitap kendi içinde binlerce gönderme yapar. Kitabı iyi çalışan bir toplum hatayı onarabilir.⁴² Hadislere ne kadar çalışırsak çalışalım veda hutbesinin doğru sürümünü (!) bulamayacağız.

13 Hadisler Bağlamsızdır

Hadislerde bağlam olmamasının yarattığı sorunu anlamak için bir örnek vereyim. Şimdi İslam üzerine yazılan bir kitaptan bağlamından kopararak bir parça aktarıyorum, deyim yerindeyse yazarın hadisini rivayet ediyorum:

“Modernistlere göre, toplumun düşüncesi ve değerleri, çevresel ve tarihsel ortamla yakınca ilgilidir. Bundan ötürü dini zamanın gerekliliklerine göre

⁴¹ X’i Kuran’da bulmak çok kolaydır.

Elçi şöyle der: “Ey Efendim! Aslında benim toplumum bu Kuran’ı terk edilmiş olarak bıraktı! 25:30

Kuran’ı ve X’i terk etmemişler, yalnızca Kuran’ı terk etmişler. Doğru yanıt “sıfır”dır. Üçünden biri doğru olacak olsaydı kesinlikle birinci sürüm doğru olurdu. Öyleyse bu hadisi kendini ve bütün hadisleri yalanlayan hadisler listesine alabiliriz. Peygamber yalnızca Kuran’ı bıraktıysa Sünnet, ahlaki bir başvuru kaynağı değildir.

⁴² Onarma düzeyine gelmemiş ama elimizdeki yazmalardaki, daha doğrusu okumalardaki olası bir noktalama hatasını yakalamış bir çalışma: <https://www.kuranincelemesi.org/bulgu/ey-ortusune-burunen-muddessir-ne-demek/>

ayarlamak gerekir. Eskimiş yorum ve anlayış yeni koşullara uyum sağlamak için değiştirilmelidir.”⁴³

Şimdi bu hadisi uygulamaya çalışan iki toplum düşünün. Birincisi, yeni koşullara uyum sağlamak için dinin *riba* yasağını kaldırıyor. İkinci toplum ise *riba* yasağını finansal kiralamaya, taşınmaz kiralamaya, borsaya, türev işlemlere ve her türlü emtia spekülasyonuna genişletiyor ve bunları da yasak kapsamına alıyor, yani nebinin uygulamasında bulunmayanları yasağın kapsamına sokuyor. Birbirinin tam tersi iki uygulama bu yazarın hadisinin gereğini yapıyor. Çünkü yazarın sözünün bağlamı yok. Vardı ama ben aktarmadım, unutuldu. Hadislerin arasında Kuran’ın kendini açıklama özelliğiyle karşılaştırılabilecek bir bağlantı ve örgü de yok. Kuran kendi içinde bir bütündür. Sözelimi bir özdeyişler derlemesi değildir. Ondaki her bir cümlenin bağlamı o bütündür ama hadislerden oluşan bir bütün asla yazılmamıştır.

Kurancılara karşı hadisleri savunan bir kaynakta hadislerin bağlam bilgisinden yoksun olduğu şöyle itiraf ediliyor: “Hadis anlatıcılarının Ulak’ın dakik sözlerini aktarmış ama açıklamasını aktarmamış oldukları İmam Şafi’nin El Risale’sinde şöyle açıklanıyor: ‘Aktarıcı hadisi tam olarak duyduğu gibi aktaran kişi olmalıdır. Bu aktarım anlama değil sözcüklere dayanmalıdır. Çünkü anlam temelli bir anlatım yaparsa ve kelimelere dayanmazsa olası yorumların bilgisine sahip olamaz. Helal olanı istemeden harama çevirebilir. Ama dakik olarak anlatırsa değiştirmekten kaygılanması gerekmez.’”⁴⁴ Bu özgün bir düşünce değil, pek çok hadis kaynağında söyleniyor. Sözün anlamını değil harflerini aktarması istenen aktarıcı aslında sözü anlamamış olmaya zorlanıyor. Çünkü duyduğu sesi en iyi ezberleyecek olan kişi sözü anlamamış olandır. Bu, ezberle anlama arasındaki, yani papağanla insan arasındaki farktır. Duyduğumuz sözü anladığımız anda o sözün söylenişindeki vurgu inceliklerini unutmaya başlarız. Çünkü mesajı aldığımızı düşünürüz, o kaynakta artık araştırılacak, düşünülecek bir şey yoktur. Anlamadığımızda ise “hangimize bakarak söylemişti, hangi sözcüğe vurgu yapmıştı, öncesinde ne söylemişti, bunu söyledikten sonra dışarı mı çıktı yoksa telefon mu etti” gibi sorular sorar ve hatırlamaya, çözmeye çalışırız. Çoğumuz özellikle duygusal olarak bağlandığı kişilerin ona ne söylendiğinden çok nasıl söylediğini hatırlar. Bu nedenle harfi harfine aynı söz daha sevecen bir tutumla söylendiğinde daha iyi tepki veririz. Radyo tiyatrosu dinlerken veya röportaj okurken kişilerin jest ve mimiklerini kafamızda ister istemez canlandırırız yani bağlamı kafamızda tamamlamaya çalışırız. Anlama işlemi bağlamdan kopuk olamaz.

⁴³ Doktora öğrencisi İbrahim Özler, “Camilerin Zihniyet Değişimindeki Rolü (Erzurum Örneği)” adlı tez (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, 2007) için yaptığı ankette yukarıdakine benzer şekilde “Kur’an-ı Kerim’in bazı konuları günümüz şartlarına göre yeniden yorumlanabilir mi?” gibi her yere çekilebilecek esnek bir soruyu başka hiçbir açıklama olmadan deneklere sorarken bilimsel bir çalışma yürüttüğünü düşünüyor. Analitik düşünme ve dil konusunda doktora düzeyinde bile bu denli yetersiz olan üniversitelerimizden hadis ve İslam tarihi konularına eleştirel yaklaşabilmelerini beklemek gerçekçi değil galiba.

⁴⁴ The Hadeeth narrators transmit the exact words of the Messenger not its explanation as Imam Shafa’ee explained in al-Risaalah (370-371), “...he (the narrator of the hadeeth) should be one of those who can narrate the hadeeth exactly as he heard it, not based on the meaning but with the exact wording, because if he narrated on the basis of meaning and not with the exact wording, and he does not have knowledge of possible interpretations, he may inadvertently change what is halaal into haraam. But if he narrates it exactly, there is no fear that it may be changed. Sajid A.Kayum, A Critical Analysis of the Modernists and Hadeeth Rejecters, Quran Sunnah Educational Programs, qsep.com, s.112.

Bir sözün yer ve zaman olarak çevresinde gerçekleşen her şey o sözün bağlamı olabilir. Bu bağlamı aramak ve mesajı şifresini bağlam bilgisiyle çözmek hepimizde otomatikleşmiş bir davranıştır. Duyu sinirlerindeki iletimin çoğunun beyinden duyu organına doğru olması olgusu bunu açıklar. Zihnin kesintisiz şifre çözme işlevi yerine gelmediği sürece duyu organının beyne akıttığı verinin bir değeri yoktur. Bu veri ancak şifre çözüldüğü sürece işleme alınabilir. “Ba” sesini çıkaran kişinin videosunu “ma” sesi eşliğinde izlediğimizde görüntüdeki kişinin “ma” dediğini sanıyoruz çünkü şifre çözme işlemi olmadığında salt verinin tek başına bir değeri yok. Eleştirel düşünürlerin sistemli olarak sakınması gereken onaylama yanlılığı bu şekilde ortaya çıkar. Bu nedenledir ki Kuran’daki *salât*ın namaz diye bildikleri şey olmadığını, *ruhun* ruh, *cinin* cin, *dinin* din olmadığını anlatmak zor oluyor. Veriye önceden bildiğimiz anlamları yükleme eğilimindeyiz. Bu, hepimizde var olan bir tasarımdır. Hadis aktarıcısının bağlam bilgisinden yoksun kalmasını özellikle talep ettiğimizde, bunu makbul saydığımızda elimizde uzay boşluğunda bir kütlenin çekim alanına girmeyi bekleyen serseri gök taşları gibi kopuk maddeler kalır. Bu serseri taşların herhangi bir kütlenin çekim alanına girip düşmesi an meselesidir ve çok kolaydır. Bağlamsız sözleri “burada aslında şundan söz ediyor, bana ilham geldi oradan biliyorum” veya “falancadan el aldım ben bu işleri biliyorum” diye yorumlamak çok kolaydır. Ama hiç kimse Kuran ayetlerine böyle muamele edemez, ederse inandırıcılığı çok zayıf olur çünkü büyük bir kütlenin parçası olan taşları söküp başka bir kütlenin çekim alanına sokmak olanaksızdır. Bu olanaksızlığın kavranışı, kişinin ve toplumun Kuran çalıştığı kadardır.

Çok basit bir örnek vereceğim; kavramı anladığımızda örneğin basit veya karmaşık olmasının bir önemi olmaz. “Bize benzemeyen bizden değildir” hadisinin bağlam bilgisi yok. Ben şimdi bir bağlam üreteceğim. Diyelim ki Muhammed ve arkadaşları bir haberci arkadaşlarını bekleyerek yola bakıyorlar. Uzakta bir atlı beliriyor ve içlerinden biri “Hristiyan başlığı var, bizim beklediğimiz kişi olabilir mi?” diyor. Ötekisi “Habeşî gibi giyinmiş” diyor. Muhammed bunun üzerine “bu beklediğimiz adam değil” anlamında “bize benzemeyen bizden değildir” diyor. Bağlam bilgisi yittiğinde buradan “Müslüman, Müslüman kılığında olmalı” gibi bir ahlaki çıkarım yapılabilir. Oysa metinde böyle bir bilgi yoktur çünkü bağlam yoktur. Bir başka örnekte Ayşe, kendisine aybaşıyken kılmadığımız namazları kaza edilmesi gerekip gerekmediğini soran kadına “Nebi bize bunu buyurmadı” veya “yapmadık” der.⁴⁵ Neyi buyurmadığı veya neyi yapmadıkları ise belli değildir: Namazı bırakmayı mı yoksa sonradan tamamlamayı mı? Bunu belirlemek için bağlam gerekir, alıntının daha uzun olması gerekir.

Bağlam bilgisi bulunmayınca veya buna önem verilmeyince oluşan bir başka tehlike, hadisîşerifin nebilik görevinden önce söylenmiş olması olasılığıdır. Bu, sözü söyleyen kişinin kişiliğinin oluşturduğu genel bağlamdır. Sahabenin nebiliğin öncesini sonradan kesin biçimde ayırt edebileceğini öne sürüyorsanız, yine gelenekçi biyografilerde Muhammed’in erdemli ve saygın bir topluluk (*Hilful Fudul*) içinde bulunduğunu, dolayısıyla sözü önemsenen bir kişi olduğunu anımsatayım.

Mevlana’dan veya her kim günün modası ise ondan alıntılanan sayısız özdeyişin bağlamı yoktur. Bağlam bilinmeyince anlam bilinmez. Anlam bilinmeyince alıntı yapılan sözcükler

⁴⁵ Buhari, Hayız 20 (312) <https://sunnah.com/bukhari:321>, benzeri Nesai, Savm 64 (2318) <https://sunnah.com/nasai:2318>.

bile değişmeye başlar, atasözlerinde ve deyimlerde görüyoruz. “Yanlış söylenen atasözleri” diye aratın, onlarcasını bulursunuz. Yani hadis savunucusunun iddia ettiğinin tam tersine, aktarıcı sözün anlamını, bağlamını aktarmadığında sözün içeriği değişiyor! Çünkü atasözünü veya deyimini söyleyen kişi kullandığı ifadedeki sözcüklerin ve ifadenin olayla ilgisinin bilindiği varsayımıyla açıklmıyor. Bilmeyen ise ya soruyor ya da sormayıp sözcüklere kendi kurguladığı anlamları yakıştırdığı için apaçık duyduğu seslerdeki birer ikişer harfi değiştiriyor. Yani maruz kaldığı uyarana ancak bağlam içinde anlam katabiliyor. Bağlam eksik olunca şifreyi yanlış çözüyor. Yanlış anlaşılmış geleneksel uygulamaların her biri, sözlü birer aktarım olmamasına rağmen aynı şekilde, bağlam bilgisi olmadığı için ortaya çıkan yanlış anlamalardır. Bunlara örnekleri Yahudi ve Hristiyan Kültürü ve *Salât-4* yazılarımda verdim. İşte bu nedenle “sormak bilmenin yarısıdır” ve “yanlış soruları sormanızı sağladığı sürece şeytanın kaygılanacağı bir şey yoktur”.

şimdi burada karınca kararınca bir şeyler yazıp çiziyorum ya, öğrenme hevesinde olan kimi gencin bazen benim “hadislerimi” aktarmaya çalıştığını birkaç kez fark ettim. Konuşma sırasında doğaçlama söyledığım veya yorumlarda yazdığım bir cümle onun için bütünüyle yeni bir bilgi içeriyor veya başka bir nedenle ilginç geliyor, akılda tutmak veya yazmak istiyor. Oysa yazacak bir şey yok. Eğer varsa slogan gibi tek ve kopuk bir cümle olarak değil, ona daha önce söylediklerimle, yani bağlamıyla birlikte var. “şu şöyledir, bu böyle olmalıdır” gibi bir cümleyi yazsa, zaten bağlamı bilmeyen biri ondan bir şey anlamayacak. Kendisi bile yıllar sonra o notu bulsa bağlamı hatırlamayacağı için anlamayacak. Veya diyelim elinde o cümle, kütüphanenin yolunu tutsa onu anlamak, araştırmak için nereye bakması gerektiğini bilmeyecek. Lise öğretmenlerimin ders konusu dışında söyledikleri bazı şeyleri yazardım. Gençken radyo ve televizyon röportajlarında veya belgesellerde bilirkişilerin söyledikleri bazı ilginç şeyleri yazdığım oldu. Yıllar sonra o notları bulup okuduğumda ya bağlamı unuttuğum için anlamadım ya da yazılmayacak kadar önemsiz geldi. Ya da o işin aslını çoktan öğrendiğim için o konunun can alıcı noktasını değil, belki bir yan ögesini hatta gereksiz bir ayrıntısını not almış olduğumu fark ettim. Bir ara rüyalarımı yazmak için başucumda not defteri vardı. Olur da sabah olmadan uyanırsam, sabah hatırlayayım diye iki cümle yazıp yeniden uykuya daldardım. Uyanınca rüyadaki olayın tam ortasından, en ilginç yerinden yazdığımı emin olduğum o iki cümleyi bile anlamazdım çünkü gördüğüm şeyleri, yani önünü, arkasını unutmuş olurdum. Sonunda vazgeçtim. Bağlamı olmayan şeyleri kayda geçirmekten vazgeçtim.

Yıllar içinde okumalarım sürdükçe şöyle bir değişim oldu: Araştırdığım konularda aldığım kısa notlar git gide uzuyor. Çünkü bağlam bilgisini artırmaya çalışıyorum. Bunu kuramsal bir ilke olarak bellediğim için değil, farkında olmadan yapar oldum. Önce alıntıyı yazmakla yetindim, sonra kaynağını yazdım, sonra kaynağın sayfa numarasını veya dakika ve saniyesini yazdım, sonra o kaynağa gönderme yapan kaynaklar, o kaynağa nereden ve ne zaman ulaştığım, hangi araştırma bağlamında onu okuduğum gibi bilgileri de eklemeye başladım. şimdi ise “şununla çelişiyor mu”, “yeterli değil”, “arkadaş bununla ilgili falanca ismi söylemişti” gibi şerhler koymaya başladım. Geriye dönüp baktığımda yeterli bağlam bilgisi olmadığı için işime yaramayan bir sürü not var bilgisayarımda. İşte bunun için Ulak’ın cümlelerini not alan olduysa bu kayıtları ona en uzak olanlar, konudan en habersizler, en çömezler, en yetkin olmayanlar yapmıştır diyorum gönül rahatlığıyla.

Üstelik bu en iyi olasılıktır. Kötü ve yüksek olasılığı zaten biliyoruz: Yüzyıllar sonra uydurup uydurup yakıştırdılar. Ulak'ın yakınındaki gerçek Müslümanlar "onu şöyle yaparken gördüm" diye sanki önemli bir haber veriyormuş gibi anlatmamıştır, ezberlememiştir, yazmamıştır, bu anıyı sonraki kuşaklara aktarmak için (kafalarını karıştırmak için) bir hadise dönüştürmemiştir. Hadisler gerçek bir tanıklık içeriyorsa bile tıpkı ünlü bir film oyuncusuyla çarşıda, otelde, yolculukta karşılaşanların onunla yaşadıklarını tekil bir haber, bir anı olarak anlatmaları gibidir. Bu anılar o ünlü kişi hakkında hemen hiç bilgi vermez, onların meslekleriyle, yani tanınmalarını sağlayan yetenekleriyle ilgili ise asla bilgi vermez. Onları bu konuda en iyi bilenler çalışma arkadaşlarıdır. Bu çalışma arkadaşları biyografik bir kitabı başından sonuna yazmadıkları sürece o ünlü kişiyi tanımamız olanaklı olmaz. Bu anıların bir örneği şudur: "Allah'ın Resulü sol ayağı yatık, sağ ayağının üstü kıbleye dönük biçimde otururdu."⁴⁶ *Salâtın* amacından bütünüyle habersiz birinin, yani o yörede insanların neyi niye yaptığından bütünüyle habersiz bir turistin tanıklığıdır bu.

Aktarıcıların gerçek tanıklıklarını aktardıkları varsayımıyla Müslüman olmama olasılıklarını ve duydukları sözü yanlış anlamış olma olasılıklarını Mevdudi üstü kapalı olarak şöyle ortaya koyuyor: "Bir rivayeti yargılarken incelenen ilk şey ravilerin konumudur. Bu amaçla her bir ravinin türlü tutumu, yalancı olup olmadığı, rivayetinde dikkatsiz olup olmadığı, günahkar veya sapkın olup olmadığı, belleğinin güçlü olup olmadığı, bilinip bilinmediği incelenir. Bu koşullarla muhaddislerce incelenirler, böylece Esmâ Er Rical (ravilerin adları) hakkında kuşkusuz çok değerli, görkemli bir derleme ortaya çıkmıştır. Ama bunda hata yok mudur? Birincisi; ravilerin yaşam öyküsünü, belleklerini öbür içsel niteliklerini kesin olarak bilmek zordur. İkincisi; bu kişiler hakkında görüş bildiren kişilerin kendileri insan zayıflıklarından muaf değildirler. Nefs herkeste vardır ve kişisel görüşlerin kişiler hakkında iyi veya kötü yargılar oluşmasına yol açması epey olasıdır."⁴⁷ "Günahkar veya sapkın" olması ravinin Müslüman olmamasına denktir. Böyle bir kişinin Muhammed'e ne kadar yakın olabileceği bellidir. Bu kişiyi araştırıp onu bize anlatan muhaddisin ne kadar Müslüman olduğu ise bizim için ikinci bir kuşku konusudur. Mevdudi'nin "muhaddisin zayıflığı" dediği şeyin basbayağı art niyet olabileceğini biliyoruz. Hele ki kitapların hemen her zaman iktidarın izniyle çoğaltıldığını, onun izniyle medresede okutulduğunu, hatta bazen doğrudan kralın buyruğuyla

⁴⁶ Tirmizi, Salat 103/145 (293). <https://sunnah.com/tirmidhi:293> Ayrıca bkz. Tirmizi, Salat 102-103 (292-293); Ebu Davut, Salat 331 (958); İbn Mace, İkame 72 (1062); Nesai, Sehih 32 (1266), Tatbik 95-97 (1157-1159).

⁴⁷ "The first thing that is examined in judging a narration is the status of the narrators. In this regard, each and every narrator is examined through various manners, whether he is a liar, careless in narrating narrations, sinner or heretic, dubious or weak in his memory, whether his condition is unknown or his condition is known. By all these conditions the status of the narrators were examined by the Muhadditheen, and they thus presented a glorious collection on Asmaa' ar-Rijaal (the study of the narrators) which are beyond doubt invaluable. But what amongst this is not prone to mistakes? Firstly, it is difficult to accurately know the biography of the narrators, their memory and their other inner qualities. Secondly, those people themselves who formed an opinion about them were not free from human weaknesses. Nafs (desires) accompany everyone and there is a strong possibility that personal opinions interfered in forming an opinion, good or bad, about individuals..." Tafhimaat (vol.1, p.359-362 / Islamic Publications Limited, Lahore 2000 CE). Under the heading, Maslak-e-Eitidaal (The Moderate Position) akt. Jonathan P. Berkey, Popular Preaching and Religious Authority in the Medieval Islamic Near East, University of Washington Press, 2001, s.76. s356

yazıldığını göz önünde tutunca bunları peşin olarak masum girişimler varsaymamıza bir neden yoktur.

Gözünüzde daha rahat canlandırmak için şunu düşünün: Mustafa Kemal'in çevresinde hadis aktarıcıları olsaydı? Onun söylediği her şeyi bağlamını gözetmeden, anlamaya çalışmadan ezberlemeye çalışan, birbirlerine aktararak kopyalayanlar olduğunu düşünün. Öldükten yıllar sonra da biri çıkıyor, onun söylediği her şeyi sora sora öğrenmek ve kitap olarak yazmak gibi abuk subuk bir çabaya giriyor. Gerçi buna yakın tipler var, değil mi? Bağlamı bilinen sözleri bile bağlamından koparıp duvarlara kazıyan, anlamadan etmeden alıntılar yapanlar, bağlamı çoktan ortadan kalkmış sözlerle değişmez ayetlermişçesine davrananlar gülünç değiller mi?

"ATATÜRK'ÜN ANZAK ANALARINA MESAJI" UYDURMACASI	
ANITLARA KAZINAN UYDURMA METİN	HAKİMİYETİ MİLLİYE'DE YAYIMLANAN GERÇEK METİN
"Bu memlekette kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur içinde uyununuz. <i>Bizim için Johnny'ler ile Mehmetler arasında fark yoktur.</i> (*) Sizler Mehmetçikle yan yana koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınızı siliniz. Evlatlarınız bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır. K. Atatürk, 1934 (*)." (Uyduran: Şükrü Kaya, 10.11.1953, Dünya g., + * Ekleleyen: Alan J. Campbell ve Uluğ İğdemir, "Atatürk ve Anzıklar", TTK y., 1978. Anıtaştırın: Avustralya (1985) ve Türkiye (1985).	«Vatanın müdafaası için burada aziz kanlarını döken Türk çocuklarına ebedî minnetler.» Bu büyük kahramanlar için henüz bir abide dikilmediğini görüyorum. Bundan fazla müteessir olmak istemem. Biliyoruz ki, bu aziz kahramanların kurdukları ve korudukları yıkılmaz Türk vatanı onların hatıralarını daima taziz ettirecek ifade ve manzarası cihan şümül, en yüksek bir abidedir. Karşıda da bizimle harp etmiş insanların mezarlarını ve abidelerini görüyoruz. Orada yatanları da takdir ederiz. Medeniyet tarihi yarın karşı karşıya yatanlardan hangisinin fedakârlığını daha haklı ve daha insanî bulacak ve daha ziyade takdir edecektir. Tecavüz etmiş olan onların abidelerini mi, yoksa vatanını müdafa eden kahramanların halâ el uzatılmamış mukaddes taş ve toprak halinde bırakılmış olan bu izleri, bu kahraman izlerini mi? Kati hükümü medenî beşeriyetin insanî takdirine emniyetle bırakabiliriz. Yalnız şunu tespit etmek isterim ki biz Türkler mazinin her türlü manasız, mantıksız girift eziyetlerini unutarak yeni bir hayat yarattığımızı kaniiz. Bu hayat Türk'ün ilk ve medenî hayatının alemşümül manasını ihtiva eden bu kanaatimiz, filiyatımızla da sabit olmuştur. Karşımızda mezarlar bırakan milletler bizim bu samîmi ve çok yeni mahiyette noktaî nazarımızı eyi telakki ederlerse bu karşılıklı mezarlar aramızda kin, husumet ve ölmez mübareze hisleri yerine muhabbet, dostluk temin eder. Ben, mensup olduğum Türk içtimaî heyetinin kurduğu Cumhuriyet hükümetinin mesul bir adamı olarak arzederim ki, Türk milleti bu karşılıklı abidelere hürmetle bakar ve iki tarafın ölülerini rahmetle yadederken dimağında ve vicdanında yaşayan samîmi temenni: Bu ölü abidelerin bir daha rekz olunmaması, bilakis bunları kuranlar arasında insanlık münasebetlerinin, insanlık bağlarının yükselmesidir. (Hakimiyeti Milliye, 26 Ağustos 1931.)

Bağlamından koparılmış bir sözün alıp başını başka diyarlara gitmesi günümüzde bile kolaydır. kaynak: Cengiz Özakıncı, Bütün Dünya dergisi.

14 Hadisleri Yalanlayan Hadisler

"Benden bir şey yazmayın. Benden Kuran dışında bir şey yazan yok etmeli..." Müslim, Zühd 16/92 (3004). <https://sunnah.com/muslim:3004>

"Allah'ın Resulü'nden yazmak için izin istedik ama bize izin vermedi." Tirmizi, İlim 11/21 (2665). <https://sunnah.com/tirmidhi:2665> Tirmizi'nin kitabında bundan hemen sonraki hadiste hadis yazmaya izin verir!

"Zeyd, 'Allah'ın Resulü onun hadislerini yazmamamızı buyurdu' dedi." Ebu Davut, İlim 3/7 (3647). <https://sunnah.com/abudawud:3647>

“Allah’ın kitabında helal kıldığı helaldir, Allah’ın kitabında haram kıldığı haramdır.” İbn Mace, Etime 60/117 (3367). <https://sunnah.com/ibnmajah:3367>; Tirmizi, Libas 6/7 (1726). <https://sunnah.com/tirmidhi:1726>

Ebu Hureyre: “Allah’ın Resulü’nden iki tür bilgi belledim. Birini yaydım ve öbürünü yaysaydım beni boğazlardı.” Buhari, İlim 42/62 (120). <https://sunnah.com/bukhari:120>

Abdullah İbn Amr İbn El As: “Allah’ın Resulü’nden her duyduğumu yazar ve ezberlemeye çalışırdım. Kureyş bana bunu yasakladı ve dedi: ‘Allah’n Resulü bir insanken, öfkeyle ve keyifle konuşurken mi yazıyorsun ondan her duyduğunu?’ Böylece yazmayı bıraktım ve bunu Allah’ın Resulü’ne bildirdim. İşaret ederek söyledi: ‘Elinde canımı tutanla yaz, ondan yalnızca doğruluk gelir.’” Ebu Davut, İlim 3/6 (3646). <https://sunnah.com/abudawud:3646>

Ebu Said El Kudri: “Teşehhüd ve Kuran dışında hiçbir şey yazmazdık.” Ebu Davut, İlim 3/9 (3648). <https://sunnah.com/abudawud:3648>

“Yalan olduğundan şüphelendiği hadisi aktaran da yalancılardandır.” Suyuti, Tahzir El Havas Min Akazib El Kussas’tan aktaran Jonathan P. Berkey, Popular Preaching and Religious Authority in the Medieval Islamic Near East, University of Washington Press, 2001, s.76.

“En güzel hadis Allah’ın kitabıdır ve en güzel yol gösterici Muhammed’dir...” Nesai, İydeyn 22 (1578). <https://sunnah.com/nasai:1578> Evet, farkındayım, yanına Muhammed’i eklemişler ama bu birinci önermeyi, yani hadis kitaplarındaki hadislerin yanlış olduğunu çürütmüyor. Biliyorsunuz, “Allah’tan başka tanrı yoktur”un yanına “Muhammed onun elçisidir”in eklenmesi de tuhaf, açıklaması zor ve çok büyük olasılıkla geçici koşullara tepki olarak ortaya çıkmış bir bidattı. “*Salât* oturumunu Kuran’ı en iyi bileniniz yönetsin” (“namaz kıldırın” diye çevrilir), eğer bunda eşitlerse Sünnet’i en iyi bilen yönetsin” hadisinde de aynı şekilde, makul ve mantıklı bir sözün sonuna ekleme yapıldığı açıktır. İkinci cümle sırtıtmaktadır. Kuran bilgisinde hangi iki kişi eşittir ki sıra başka bir şeye gelsin? Yukarıdaki hadisin yanına “Allah hadisin en güzelini indirdi” biçiminde çevirebileceğimiz 39:23 ayetini de koyduğumuzda içinden çıkılmaz bir çelişki bizi bekliyor. Hadisin elçisi, kendi hadislerini yalanlıyor ve onları bırakmamızı istiyor. Bu, onun açısından bakınca bir çelişki olmak zorunda değil. Herhangi bir Kuran öğretmenin “benim açıklamalarım bir yere kadar, Kuran’dan iyisini bulamazsınız” demesi bir çelişki olmaz. Ama öğrencilerinin bu öğüdü çiğnemesi bir çelişkidir.

Yukarıda sıraladığım, altı veya daha fazla hadis derlemesini baştan sona çalışmadığım için belki hepsini keşfedemediğim hadislerin her biri çözülmeyi bekleyen birer çelişkidir. Bunların birini, ikisini açıklayabiliyor olmak sorunu çözmez, hepsi de açıklanabiliyor olmalıdır. Açıklanamayan sahih olmayan örnekler varsa yine aynı noktaya geliyoruz: Güvenilmediği, insanları yanıltmaktan başka bir işe yaramadığı kesin olan hadislerden arındırılmış bir seçki neden hâlâ yok? Çelişki üstüne çelişki...

15 Diyanetin Sağlam Hadis Seçkisi

<https://yayin.diyanet.gov.tr/Product/Index?search=hadis>

Bu adreste gördüğünüz liste bile Diyanet'in sağlam kabul ettiği hadislerin ne kadar çürük olduğunu görmeye yeter. Diyanet'in hadis rafında şöyle bir gezinmek bile yeter. Daha kitapların kapağını açmaya gerek kalmadan, hadislerin nasıl sınıflandırıldığı incelendiğinde Kuran öğrencisinin gözünde ilk izlenimler olumsuz olacaktır. Açıp okumaya başladığında ise bu seçkinin yeni bir şey sunmadığı, bildik çelişkilerin ve kopukluğun sürdüğü görülecektir.

"Kutsi Hadis" konusu belki hadislerden ayrı tutulmalıdır. Çünkü "Peygamber şunu dedi/yaptı" demek bir şey, "Allah şunu dedi" demek çok başka bir şeydir. Bu ikisi arasındaki derin ve niteliksel farkı anlamayanın Kuran'ı azıcık bile olsa okuduğuna inanmam.

16 Seçim Yanlılığı

Hadis kitaplarında bir örüntü dikkat çeker. Aktarıcılar fıkra anlatıcılar gibidirler, yani hadisi serbest olarak anlatırlar. Kimse raviye yaklaşp da soru sormaz, ravi anlattığı şeyi soruya yanıt olarak veya bir soruna çözüm önerisi olarak sunmaz. Ravinin anlattığı hadisin bağlamından kopuk gariban bir söz olması bir sorun, ravinin anlattığı öyküsünün bağlamsız olması ayrı bir sorundur. Söylentiye göre Buhari kent kent gezmiş ve anlatıcılara "bana bildiğin hadisleri söyle" demiştir. Fıkra kitabı yazarlar da bu yöntemi uyguluyorlar! Bu yöntemin sorunu şudur: Anlatıcı yalnızca anlatmak istediği şeyi anlatır. "Bir fıkra daha biliyorum ama komik değil" veya "çok ayıp kaçır, utanırım" diye aklından geçiren kişi onu fıkra derleyicisine anlatmaz ve o fıkra derlemenin dışında kalır. Ravinin "bir hadis daha biliyorum ama anlatmak işime gelmez" veya "beni öldürürler" diye içinden geçirip anlatmamış olma olasılığını ne yapacağız? Veya onun içten bir Müslüman bile olmama, bu nedenle tanıklığının yalnızca kendi gizli gündemini doğrulayan, yani işine gelen bölümünü anlatıp gerisini gizlemiş olma olasılığını yok mu sayacağız? Sonuçta bunlar medrese bilgini değil, kamu hizmeti konumunda değil, yeminli ifadeleri alınmıyor veya işkence altında ifade veriyor değil. Neyi anlatıp neyi kendilerine saklayacakları, neyi içtenlikle unutacakları konusunda bütünüyle özgürler. Eleştirel Düşün blogumda yazdım, basın da aynı serbestiyle çalışır. Bir basın şirketi yalnızca üretmek istediğini üretir. Yayınlamak istemediği haberleri yırtıp atarak veya zamanı geldiğinde değerlendirmek üzere çekmeceye koyarak okuyucunun algısını kendi istediği gibi biçimlendirir. Modern devletler onlara bunu yapma yetkisi vermiştir. Ama modern devletler Müslüman değildir. Peki, Müslümanlar bu yetkiyi ahlaki buluyorlar mı? Bulmuyorlarsa bu yetkiyi hadis ravilerine neden verdiler? Verdilerse bu sorunu çözmek için hangi yöntemleri geliştirdiler?

17 Hadis Karşıtlığı Yeni Olamaz

Okurlardan biri tarihte "Yalnızca Kuran" düşüncesini savunanların olup olmadığını sormuştu. Ben bu soruya şimdiye dek hep şöyle yanıt verdim: Bu kişilerin izlerini bugün süremiyor oluşumuz bu düşüncenin hiç var olmadığını göstermez. Eğer sürebiliyorsa isek

bu düşüncelerin bugünkü gibi, bugünkü sözcüklerle, bugünkü göndermelerle, bugünkü gibi görünen savlarla savunulmadığını göreceğiz. Bu yanıtın hâlâ arkasındayım. Muhammed'in kendisinin bir "Kurancı" ve zorunlu olarak hadis karşıtı olduğunu ayrıca kanıtlamaya çalışmaya gerek olmadığını düşünüyorum (bu yazıda *gayri matluv* vahiy iddiasıyla ilgili yazdıklarına bkz.).

Bununla birlikte hiç beklemediğim bir kişinin, Gazali'nin Kıstasül Müstakim kitabında söylediğime çok yakın bir bölüm buldum. Kitapta sekizinci bölümü (s. 124-136) okuyun.⁴⁸ Savunulan şey aslında yalnızca Kuran'a başvurmaktır. Öbür her bilgi için Kuran'ın ölçüt olduğudur. Ama Gazali bunu bugünkü kitaplarda bulabileceğimiz biçimde savunmuyor. Çünkü birincisi, eskiden çürütülmesi gereken karşı savlar bugünküyle aynı değildi. İkincisi, ilk zamanlarda Peygamber Sünneti denen şeyi bugün anladığımız anlamıyla değil, herkesin bildiği varsayılan bir yaşanmışlık anlamında kullanmışlar. Ne yaşandığını herkes elbette bilmiyordu, hatta çoğunluk bile bilmiyordu. En azından bende oluşan izlenim bu. *Salât*la ilgili bulabildiğim bütün kaynaklara baktım, hâlâ da bakıyorum. *Salât*'ın tarihini araştırırken ilk farkına vardığım şeylerden biri aradığım bilginin önemli bir bölümünün *salât* sözcüğünün altında olmadığıydı. Yalnızca bu sözcüğü tararsam var olan bilginin yarısına, belki dörtte birine ulaşabiliyorum. Bunu *Salât* - 4/1 yazımda *salât*'ın farklı biçimlerini sıraladığım bölümlerde anlatmıştım. Çok değerli bilgiler, içinde *salât* sözcüğü hiç geçmeyen kaynaklarda da bulunabiliyor. Burada da buna benzer bir durum var. Eski kitaplarda "Kuran yeter" veya "yalnızca Kuran" gibi sözleri aramak boşuna. Bu bilgi eski kitaplarda varsa bizim bugün kullandığımız bu ifadelerle bulamayacağız. Konuyu araştırmak isteyenlere küçük bir not olarak düşünüyorum (ben araştırmıyorum).

Muhammed'den sonraki ikinci devlet başkanı Ömer İbn El Hattab, geleneksel kaynaklara bakılırsa hadis karşıtlarının ilkidir. "Ömer b. Abdulaziz [8yy] tarafından vurgulanan bir kavram olan Peygamber'in sünneti tabiri, dikkatlerden kaçmayacak şekilde Ömer b. el-Hattab'ın ölüm döşğinde belirttiği belirli tavsiyelere ilişkin rivayette geçmemektedir: Yani onun takipçileri, sorunlarla karşılaştıklarında, Kur'an'a, muhacirlere, ensara, çöl halkına ve son olarak ehli zimmeye başvurmalıdırlar (dikkati çektiği gibi kurra da -hala- geçmemektedir!). Bu rivayet tüm tarihsel kaynaklara yayılmış çok sayıda rivayette geçtiği gibi Ömer'in Peygamber'le ilgili hadislerin bırakın yazıyla sabitleştirilmesini, yayılması taraftarı bile olmadığı şeklindeki ünüyle de uyum içindedir."⁴⁹ Burada ilk ders, "Peygamber Sünneti" kavramının onun ölümünden üç, dört kuşak sonra ortaya çıkmasıdır. Yazılmasına izin vermemesinden Ömer'in hadislerin sözlü olarak aktarılmasını da onaylamadığını anlamak güç değildir. Nitekim Ebu Hureyre gibi "hadis küpü" denebilecek bazı kişilerin hadisleri sözlü olarak iletmesini yasakladığı rivayetler vardır. Bu çıkarımı abartılı buluyorsanız hadisleri kuşkucu yaklaşan bazı erken dönem bilginlerine bakalım.

Cahız (ö. 869), Dirar İbn Amr (ö. 815) ve Nazzam (ö. 845) bunlardan birkaçıdır. Bunlardan kimisi giderek daha az sayıda hadisin geçebileceği güvenilirlik ölçütleri koyduğu için bunlar hadisleri kategorik olarak reddetmeye çok yaklaşıyorlar diye düşünüyorum. Öyle ki, bir sonraki adımları hadisleri kategorik olarak reddetmeleri olacaktır çünkü akılcı

⁴⁸ <https://web.archive.org/web/20240229153332/http://ekitap.yek.gov.tr/Uploads/ProductsFiles/a925025d-7bf1-4ee7-b155-3cd18d208ca7.pdf>

⁴⁹ G.H.A. Juynboll (çev. Salih Özer), Hadis Tarihinin Yeniden İnşası, Ankara Okulu Yayınları, 2020, s. 59.

yorum okulları ilerleyen yüzyıllarda hadis derlemelerinin ortaya çıkması ve yayılmasına tepki veremeden yok olmuş. Hadis derlemelerinin yayılıp ünlenmesi Gazali'den de sonrasını buluyor⁵⁰ ve o yıllarda artık Mutezile kalmamıştır. Eserlerinin neredeyse hiçbiri günümüze ulaşmamış olan Mutezile grubunun haklarında yazılanlara bakılarak çoğunlukla hadis karşıtı oldukları söylenebilir.

Michael Cook'un The Opponents of the Writing of Traditions in Early Islam kitabında Kurancılığın başından beri var olduğu gerçeği farklı bir olgu üzerinden anlatılıyor: İlk dönemlerde hadisleri yazıya geçirme karşıtlığı. Bu karşıtlığın Yahudilikteki benzeriyle bir karşılaştırması için Mehmet Sait Toprak'ın Talmud ve Hadis kitabının ilgili bölümünü okuyabilirsiniz. Yazıya geçirmeye karşı çıkanlar elbette bizim bugün anladığımız anlamda "hadis inkarcısı" değillerdi ama öne sürdükleri gerekçelerin bazıları bugün Kurancıların bazı savlarıyla bire bir örtüşüyordu.

14. Yüzyıl bilgini İbn Haldun'un, Mukaddime'sinde bazı hadisleri aktarması onun gizli bir hadis karşıtı olduğunun anlaşılmasını önlüyor olabilir: "İslam'daki büyük tarihçiler geçmişe ait haberleri çok kapsamlı bir şekilde toplayıp bir araya getirmişler ve onları kitaplaştırarak muhafaza altına almışlardır. Bu konuda başkalarının hazırlan konanlar ise, tarihsel bilgileri uydurma rivayetlerle veya bizzat uydurdıkları yalanlarla birbirine karıştırmışlardır. Onlardan sonra gelen pek çok kişi de bu uydurma haberlere tabi olmuş, olayları ve durumları inceleyip değerlendirmeden, bunların gerçekliğini ve olabilirliğini gözden geçirmeden, atılması gerekenleri ayıklayıp atmadan, her şeyi duydukları şekilde bize nakletmişlerdir."⁵¹

Hadis ve Sünnet savunucularının en çok saygı duydukları bilginlerden İmam Şafi şöyle demiş: "Hz. Peygamber'in söylediği her şey ancak Kuran'dan anladığıdır."⁵² İmam Şafi'ye göre nebi Kuran'a aykırı bir şey söylemek şöyle dursun, Kuran'da bulunmayan bir haber bile getiremez. Bu, İmam Şafi'yi Kurancı yapar çünkü onlarla aynı şeyi savunuyor. Ama onu Kurancılar listesinde bulamıyoruz, tersine, hadis aktarıırken buluyoruz. Ama bunu ne niyetle yapıyor, bugünkü hadisçilerin mantığıyla mı yapıyor, orası bir araştırma konusu.

Mehmet Bağçivan, Modernleşmenin Tefsirde İki Komplikasyonu makalesinde İmam Şafi'nin (ö. 820) Cimaül İlm eserinde ilke olarak Kurancılıktan söz ettiğini aktarıyor.⁵³ Kendisi gibi hadis savunucusu olan Kamil Çakın'ın İlk Hicri Asırlarda Hadis Karşıtlığının Nedenleri makalesinde hadis karşıtlığının başından beri var olduğu bildiriliyor.⁵⁴ Elbette gerekçelerin meşru olmadığı ima ediliyor ama bunu kanıtlama gereği duyulmuyor. Tek dayanak, rekabeti kazanan yorum okulunun veya çoğunluğun gerçek Müslüman, öbürlerinin sahte veya karışık olduğu varsayımı.

⁵⁰ Örnek: "Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki'nin (ö. 458/1066) eserlerinde Kütüb-i Sitte'den sadece Sahîhayn ile Ebû Dâvûd'un es-Sünen'ini kaynak olarak kullanması diğerlerini görmediği kanaatini uyandırmaktadır. İbn Hazm'ın da İbn Mâce'nin es-Sünen'i ile Tirmizî'nin el-Câmi'u's-sahîh'ini görmemiş olması bu iki eserin V. (XI.) yüzyılda Endülüs'e ulaşmadığını göstermektedir." M. YAŞAR KANDEMİR, "KÜTÜB-i SİTTE", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kutub-i-sitte>.

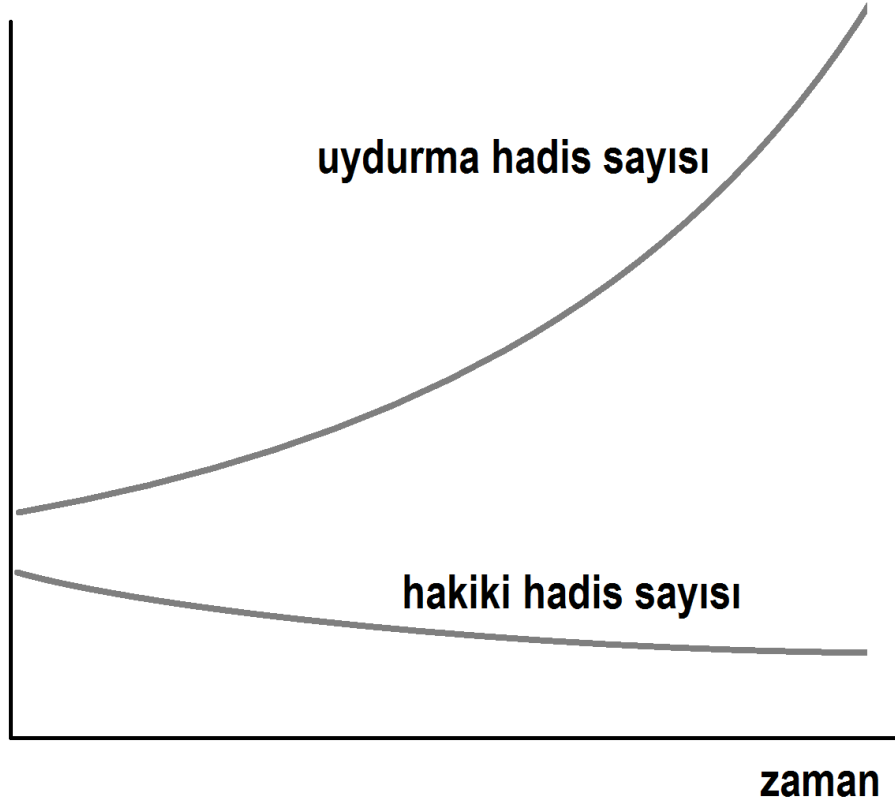
⁵¹ Mukaddime 1 (çev. Halil Kendir), Yeni Şafak, 2004, s.26.

⁵² Mennel-Kattan, Ulumul-Kur'an, 330'dan aktaran Hüseyin Atay, Kuran Araştırmaları – 5, 1995, s.47.

⁵³ Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8/1 (2021), 1-17.

⁵⁴ İlahiyat Akademi 7-8 (Aralık2018), 55-82.

12.-15. Yy'larda kıssacılar hakkında yazılan üç kitap, İbn El Cevzi'nin Kitab El Kussas Vel Müzekkirin, Ahmed İbn Teymiyye'nin Ehadis El Kussas ve Ebu Bekir El Suyuti'nin Tezhir El Havas Min Akazib El Kussas kitapları aslında örtülü hadis karşıtı kitaplardır. Evet, yazarlar bugünkü tanımıyla “hadis karşıtı” değildir ama uydurma olduğunu düşündükleri **bazı** hadislerin karşıtıdır ve bu hadislerin kıssacılar ve vaizlerce yayıldığından yakınırlar. Ve fakat bu yazarlar Muhammed'den en az beş yüz yıl sonra yaşamışlar. Hiç kuşku yok ki Muhammed'den iki yüz yıl sonra, daha hadisler yazıya geçirilmemişken yaşayanlar da uydurma olduklarını düşündükleri **bazı** hadislere karşıydılar. Ve daha Muhammed sağken uydurma olduğunu düşündüğü **bazı** hadislere karşı olanlar vardır. Burada bir örüntü görüyor muyuz? Bir an için aşağıdaki grafikteki senaryonun doğru olduğunu düşünelim.

Elimizde bu senaryonun olası olduğunu gösterecek belirtiler vardır, örnekleri *kussas* (kıssacılar) hakkında yazılanlardır. Zaman içinde hakiki sayılan hadis sayısı, önceleri uydurma sayılan hadis sayısını çoktan geçmiş olabilir. Çünkü birincisi; her bir kuşak geçmiş kendi perspektifinden görüyor. İkincisi; önceki kuşağın “hakiki” dediği hadise sonraki kuşağın “uydurma” demesi kadar, bir kuşağın uydurma bildiği hadisi sonraki kuşakların hakiki saymaya başlaması olasıdır. Bu, zamanımızda, gözümüzün önünde oluyor. İnternet ve sosyal medya pek çok ünlünün gerçekte söylemediği özdeyişlerle dolu. Bu kişiler öldükten sonra bunların düzeltilmesi daha da zor oluyor çünkü “ben bunu demedim” diyecek bir kişi kalmıyor. Mustafa Kemal’in yanında söylediklerini kaydeden kişiler ve kendi yazdığı kitaplar bulunmasına rağmen onun söylemediklerini ona yakıştıranlar daha yüz yıl geçmeden türedi. Muhammed’in yanında söylediklerini kaydeden hiç kimse yoktu ve kendi sözlerini içeren bir kitap yazmadı, gerisini siz

düşünün. Bu senaryoya göre elimizdeki hadislerin bir bölümünün hakiki olması da gerekmiyor. Yani tamamı uydurma olabilir. Çünkü dolaşıma girmiş olan hakiki sözler de aktarma zincirinde bozularak hakikiliğini yitirmiş olabilir.

Burada rekabet ve çatışma kavramlarına dönmeyi gerekli buluyorum. Yeni bir ahlaki öğreti, kendisine bir direnç oluşmasını sağlar. Müslümanlar askeri olarak üstün geldiklerinde bu direnç askeri olmaktan çıkıp kültürel düzeyde kalmıştır. İlk kuşaklardan beri ciddi fikir ayrılıkları olduğu, başka hiçbir bilginiz olmasa bile halifelerin öldürülmesinden ve Muaviye-Ali-Hariciye çatışmasından bellidir. Müslümanların hem kendi içlerinde fikir ayrılıkları var hem de boyunduruk altına aldıkları arasında mesaja direnenler var. Böyle bir ortamda Muhammed'in ne yapıp ne söylediğinin unutulmaya başlaması bazı tepkiler doğurur. Bunlardan birisi tefsir yazımının başlamasıdır. Çünkü Kuran'ın doğru yorumu giderek küçülen bir azınlığın zihninde kalmaktadır ve bu bilginin yiteceği kaygısı vardır. Bir diğeri Muhammed'in yapıp söylediklerinin kayda geçirilmesidir çünkü bunun da hakikisini bilenlerin sayısı hızla azalmaktadır. Yani hem tefsirin hem hadisin ortaya çıkması aslında yitirildiği anlaşılan bilgiyi kurtarmak amaçlıdır. Önce yitimin yaşanması gerekir ki kurtarma çabası başlasın. Çoğunluğun veya nitelikli çoğunluğun (yönetici, bilgin vb.) Kuran'ın doğru yorumunu bildiği, uyguladığı, Muhammed'in ne yaptığını hatırladığı bir ortamda tefsir de yazılmazdı, hadis de, siyer de. Ve fakat mesaja direnç var, farklı fikirler arasında rekabet var. Bir tefsir yazıldığında hemen rakip bir tefsir yazılacak. Bir hadis ağızlarda dolaşmaya başladığında hemen rakip hadisler, kişisel veya örgütsel gündeme uydurulmuş farklı sürümlerle ortaya çıkacak.

Gerçekle sahte arasındaki rekabetin çok güzel bir örneğini Yeni Ahit'te buluruz. Yeni Ahit'in büyük bölümünü oluşturan mektupları yazan, Hristiyanlığın kurucusu sayılan haham dönmesi Pavlus, havarilerle rekabet halindedir. Suriye'den İtalya'ya uzanan coğrafyadaki küçük İzacı topluluklara mektuplar yazarak onları havarilerin yolundan kendi yoluna çevirmeye çalıştığı Yeni Ahit'ten bellidir. Galatyalılar 1/6-9'dan ortalıkta farklı İncil'lerin gezdiği anlaşılır. 2. Korintliler 11/3-6 bölümünde Pavlus yine havarilerinkinden farklı bir İsa anlattığını söylüyor. Bunları yaparken havarileri politik hırsları olmakla suçluyor, tıpkı Kuran'daki çoktanrıcuların elçileri suçladıkları gibi. 2. Korintliler 12 ve 13 bölümlerinde havarilerle arasındaki çekişme yine seziliyor. Özellikle Galatyalılar 2'de havarilerle rekabeti iyice belirgindir. Bu satırlar cemaatten kovulmaya çalışılan birinin sözlerine çok benziyor. Elçilerin İşleri 11/22-26 ve 15/22-41 bölümleri okunursa Pavlus'la Barnabas'ın bir süre birlikte çalıştıkları ama daha sonra aralarında ayrılık çıktığı görülebilir. Havarilerle olan bu çekişmeyi Pavlus, yani İsa'yı bir kez bile görmemiş biri kazanmıştır. Havariler ve onların İncil'leri tarihin karanlığında yok olmuştur. Elimizdeki dört İncil, İsa'nın hadisîşerifleri niteliğindedir. Havarilerin sözleri bugün elimizde yoktur. Pavlus'un veya Dört İncil'in anlattığı İsa'ların en az birinin gerçek İsa olduğu öne sürülemez. Rakip İncil'lerin çoğunun yok olmuş olması, bunların hiç var olmadığı anlamına gelmez. Erken dönem hadis karşıtlarının kitaplarının bugün elimizde olmaması, bunların var olmadıkları anlamına gelmez. Yalnızca rekabeti kaybetmişlerdir. Şimdilik.

18 İsa'nın Hadisleri

Dört İncil dediğimiz İsa'nın hadis kitaplarıyla Muhammed'in hadisleri arasındaki benzerlik kadar fark da apaçıktır. İsa'nın gerçek sözleri korunmadığı için çoğunlukla yok olmuştur. Bu durumda elde hadislerinden başka bir şey yoktur ki onların da satır hesabına vurunca önemli bir bölümünün yanlış olduğunu biliyoruz. Kuran ise korunmuştur. Muhammed'e yakıştırılan sözlerin İsa'ya yakıştırılan sözlerden **daha da yanlış** olma olasılığı doğrudan Kuran'ın korunmuş olmasından kaynaklanır. Çünkü Muhammed'in doğru ve hakiki sözlerinden oluşan bir kitabı onaylayan sözler uydurmak veya aktarmak gereksiz ve amaçsız olacaktır. Bunun yerine ona alternatif bir şeyler öğreten, onda aradığını bulamayanları memnun edecek uydurmaların ise alıcısı çok olacaktır, deyim yerindeyse bunlar piyasanın talep ettiği sözler olacaktır.

İsa'nın durumu farklıdır. İsa'nın uyduruk sözlerinin alıcısının olabilmesi için onda bir parça doğruluk olması gerekir. Evet, Dört İncil dediğimiz kitaplar Bizans kralının düzenlediği "konsiller" olarak bilinen bozguncu pagan meclislerinin seçkisidir, daha gerçekçi içeriği olan İnciller sürümden kaldırılmıştır ama elde başka bir malzeme olmadığından dolayı hiçbir ikna ediciliği olmayan tamamen yalan kitaplar da düzülmüştür. Yani İsa'nın uyduruk hadislerinin içinde bir parça gerçeklik olması gerekir çünkü gerçek hadisler kral tarafından yasaklanmıştır. Oysa Muhammed'in gerçek hadisleri Kuran'da vardır ve Kuran yasaklanmamıştır. Kısacası, İsa'nın hadislerinin ayakta kalması ondaki doğruluğun varlığına bağlıyken, Muhammed'inkilerde tam tersi geçerlidir. İsa'nın hadisleri İsa'nın miras bıraktığı başka bir kitaba alternatif değildir. İşte bu, İncil'de ve genel olarak Kitabı Mukaddes'te doğruluk kırıntıları aramamızı makul ama aynısını hadislerde yapmamızı mantıksız kılan noktadır. Kuran'ı reddeden ama İsa'dan bir şeyler öğrenmek isteyenler için İsa'nın hadisleri bir tür zorunluluktur, Muhammed'in sözde hadisleri ise alternatif.

Bu da İncil'den bize göz kırpan hadis karşıtı bir uslamlama:

İncil, Yuhanna 21/25 "İsa'nın yaptığı daha başka çok şey vardır. Bunlar tek tek yazılsaydı, sanırım yazılan kitaplar dünyaya sığmazdı."

19 İsnat Zinciri Çaresizliği

İlk ve orta çağlarda hukuk yazılı belgelere değil sözlü tanıklıklara dayanırdı. Uygarlık ilerledikçe yazı ve belge öne çıktı ve yalan söylemek kolaylaştı ve yaygınlaştı. Yalan söylemeye korkulan ve yalanla gerçeğin keskin olarak ayrıldığı bir kültürde sözlü tanıklık ve içilen antlar yetmiştir. Günümüze yaklaştıkça yetmez olmuştur. İnsanların memleketini söylemesi güven vermez olduğunda devletlerin her başlına kimlik belgeleri verilmiştir. Bu belgelerin üzerinde yazan adlar da güvenilirlik sağlamak için yetmez olduğunda fotoğraf eklenmiştir. Fotoğraf da yetmez olduğunda çip eklenmiştir. Bu yazıyı yazdığım günlerde video kaydı bile kanıt olma niteliğini yitiriyor. Bu, güven kültüründen güvensizlik kültürüne doğru sürüp giden bir kaymadır. İnsan yitirdiği pek çok şeyi geriye bakarak anlar ve onu bazen sakarca çabalarla yeniden elde etmeye çalışır.

Muhammed'in ne söyleyip yaptığı söylentileri de bu yitim döngüsüne maruz kalmış olmalıdır. Birileri sahte anıların dolaşıma girdiğini fark ettiğinde sözde güvenilirlik

belgesi olarak “isnat” talep etmeye başlamıştır: “Hadisçiler ilk zamanlar isnat aramazlardı. Fitne kopunca ravilerinizin isimlerini söyleyin bakalım demeye başladılar. Bu şekilde Sünnet ehlinin hadisleri alınırken bidat ehlinin rivayetleri terk edildi.”⁵⁵ Terk edildiği sanıldı ama gerçekte tam tersi oldu. Sahte hadislerin dolaşımında olduğu geriye bakarak fark edilip önü alınmaya çalışıldığında artık çok geç kalınmıştı. Atı alan uydurukçular Üsküdar’ı çoktan geçmişti ve at izi it izine karışmıştı. Hiçbir izle⁵⁶ karışmasın diye korunmuş olan Kuran’a sahip olduğu için şükredenleri ve şükretmeyenleri ayırt edici bir yitimidir bu.

İsnat zincirlerinin uydurulmuş olması yüksek olasılıktır.⁵⁷ Bunu iki türlü açıklayabiliriz. İsnat bütünüyle uydurulmuş olabilir. Veya sonradan ortaya çıkan isnadın dayanağı olan kaynaklar bugün elimizde bulunmadığı için bilinmeyen isnatlar ortaya çıkmış gibi görünüyor. Ama bu ikinci olasılığı hadislerin lehine kullanmak zor. Çünkü bu kaynakların günümüze ulaşmaması var olan bilginin, hele Nebi’yle ilgili bilginin yitmiş olduğunu gösterir. Hakiki bilginin eksikliğini kurmaca senaryolarla doldurmak zor değildir. Kurmaca öykülerden bizi koruyacak tek şey tutarlılık sınavıdır. Yani Kuran’ın geçtiği, hadislerin geçemediği sınavı.

20 Eski Dünyada Bilgi

Medreselerde icazet sisteminin yerleşmesi, Kuran’ı herkesin anlayamayacağı kabulünün yerleşmesine yol açmış olabilir. İcazet veya el verme geleneğinde, eğitimini tamamlayan öğrenciye, öğreteceği dersi medrese öğretmeninin (müderris/profesör) yazdığı kitaptan öğretme yetkisi veriliyor. Yani öğretmen, öğrenciye “bu dersi benim yazdığım kitaptan öğretebilirsin” veya “benim yazdığım kitabı öğretebilirsin” demiş oluyor. Bir modern kuşağın insanları, kitap ortada dururken böyle bir izne neden gerek duyulduğunu sorabiliriz. Ortadoğu’da medreselerin etkin ve etkili olduğu on birinci ve on sekizinci yüzyıllar arasında, bugünkü gibi yerleşik yazılı kültür yoktu. Bir dersin anlatılmasında, metin ile metni kullanarak ders verecek olan kişinin bilgisi arasındaki fark, bugün düşünüldüğünden daha derindi. Bunun olası nedenlerinden biri, yazılan metnin bir tür özet olması olabilir. Bugün eğitim veya bilim metinlerinde sözcük ve sayfa ekonomisi pek yapılmıyor ve daha nesnel ve evrensel bir dil kullanılmaya çalışılıyor. Eski metinlerin bir başka niteliği, gönderme yapılan öbür bilgi alanlarına veya kişilere ayrıca yer verilmemesi olabilir. Bugün neye gönderme yapıldı ise dipnotta veya ek bölümlerinde yeterince açıklanıyor. Metnin buna benzer niteliklerinin yanında yazılış amacındaki farklılığı da göz önüne almalıyız. Bugün eğitim veya bilim metinlerinin neredeyse hepsi dünyanın hemen her yerinde o disipline giriş yapmış herkesin anlayabilmesi için yazılıyor, dar bir çevre için değil. Yaygın okur-yazarlığın olmadığı bir yaşamda medrese metinlerinin böyle bir düşünceyle yazılmadığı kesin gibidir. Okuryazar olmanın bile kişiyi sayılı seçkinlerden

⁵⁵ Muhammed Accac El Hatib, Usulül Hadis’ten aktaran Hasan Cirit, Halkın İslam Anlayışının Kaynakları, Çamlıca Yayınları 2002, s.93.

⁵⁶ Dedi ki: “Öyleyse senin amacın neydi; ey Samiri?” “Onların görmediklerini gördüm. Elçinin izinden bir tutam alarak attım. Böylesi benliğime daha güzel göründü!” 20:95-96

⁵⁷ Usman Ghani, ‘Abu Hurayra’ a Narrator of Hadith Revisited: An Examination into the Dichotomous Representations of an Important Figure in Hadith with special reference to Classical Islamic modes of criticism, University of Exeter Philosophy in Arab & Islamic Studies yüksek lisans tezi, 2011, s.13.

biri yaptığı bir ortamda, bir bilginin herhangi bir kitabını bırakın sokaktaki adamı, kendi alanı dışındakilerin bile okuyunca anlamalarının beklenmediği bellidir. Nitekim Orta Çağ'da yazılmış pek çok kitap için "hükümdarın okuması için yazıldı" denir; okuyacak kişilerin profili bugün olduğundan daha belirgindir. Batı'da bilimin kurumsallaşması ile kişilerden neredeyse bütünüyle bağımsız yazım biçimleri geliştirilmeye çalışıldı. Bilimadamları ve bilirkişiler bir makinanın dişlilerine benzemeye başladı. Bugün kendi alanındaki bilimsel veya eğitsel yayınları okuyan birinin yazar hakkında fazla bir şey bilmeye gerek duymaksızın okuduğunu anlayabileceği, yorumlayabileceği kabul ediliyor. Bugünkü metinlerde nesnellik görece ağır basıyor. Bugünkü kitaplar herkese uyan hazır giyime, o günkü kitaplar kişiye özel dikilmiş terzi işine benzetilebilir. İslam bilgini sayılan Orta Çağ kişileri metin ile metnin bilgisini içeren zihin arasındaki farkı ister istemez Kuran'a da yansıtırlarken biz bu öznel-nesnellik farkını gözden geçiriyor olabiliriz. Yani bir metnin nesnel ve evrensel olabileceği düşüncesi bugün bize tanıdık iken eski dünyaya yabancıydı. Muhammed'in zihninde var olanlarla elindeki (veya yazıp bıraktığı) metinde var olanlar arasında bir öznel perdesi, ancak kişisel deneyimle aşılabilecek bir tür gizem var sayılmış olabilir. Ama elçilik kavramını düşündüğümüzde, özellikle kitapsız elçilerin de var olduğunu düşündüğümüzde Kuran'a böyle bir niteliği yakıştırmamamız gerektiğini anlayabiliriz. Medrese öğretmenlerinin Kuran'ın yanında öğretmenine de gereksinim duyan bir ders kitabı olmadığını anlayabilmeleri gerekirdi. Andığım nedenlerden dolayı bunu bizim bugün anlamamız daha kolaydır. Bunların üstüne bir de Kuran'ın süresi dolmayacak, yerine yenisi gelmeyecek (2:66, 15:9, 18:27, 33:40) bir kitap olduğu bilgisi anımsanınca, bu kitabın açıklayıcı bir kişiye gerek duymaksızın anlaşılabilir, yorumlanabilir ve üzerinde uzmanlaşılabilir bir yasa kitabı olduğunu belki eski dünyanın kuşaklarından daha kolay görebileceğimiz düşüncesi makul bulunur. İcazet veya el verme sisteminin kötü olduğunu söylüyor veya kitapların okuyan herkesin anlayabileceği biçimde yazılmasını yeriyor değilim kesinlikle. Yalnızca eski dünya ile bugün arasında bir karşılaştırma yapıyorum.

Metinlerin nesnel ve evrensel olabileceği düşüncesi doğrudan hadislerle ilgili değil, Kuran'ı anlamak için ön koşul olarak ortaya sürülen geleneksel bilgiyle ilgilidir. Hadisler bu geleneksel bilgi birikiminin yalnızca bir parçasıdır ama önemli bir parçasıdır.

21 Hadislerdeki Yokluk

Hadis derlemelerinde var olanları eleştirmek bir şey, var olması gerekip de eksik olanları saptamak başka bir şey. Hadisleri savunanlardan olan Mustafa Öztürk'ün bildirdiğine göre hadisler Kuran'ın metin uzunluğu bakımından, yani son derece yüzeysel ve sık bir okumayla (yani aslında bu iyimser bir okuma demektir) yalnızca %4'ünü tefsir ediyor.⁵⁸ Kütüphanenizdeki Kütübü Sitte on bin sayfa mı? En iyimser tahminle 250 bin sayfa olması gerekiyordu. Kuran'ı birazcık okuduysanız ve ayetler arasındaki çapraz göndermelerinin farkındaysanız, hadis elçisi bu bağlantılar hakkında da azıcık bir şeyler söylemiş olsa 500 bin sayfa işten değil. Bu yokluğa birinci yazıda da dikkat çekmiştim. Aslında bu yokluk sayısal bir açıklama gerektirmiyor.

⁵⁸ Tefsirde Anakronizm, Ankara Okulu Yayınları, 2013, s.23.

Sözelimi hadislerde *salâtın* biçimiyle ilgili en önemsiz ayrıntıyı buluyoruz ama *salâtın* sonucu veya ne öğrettiğiyle ilgili fazla bir şey bulamıyoruz. Bu ilginçliğe *Salât-3* yazımda değinmişim. Muhammed'in örnekliği hadislerde bulunacaksa nasıl Kuran çalıştığı hakkında en küçük bir bilgi kırıntısı neden yoktur? Yirmi yılı aşan bir süre boyunca ve hiçbirimizin erişemeyeceği bir yoğunlukta çalışan bu zeki adam düz okuma dışında hiçbir şey yapmamış, hiçbir yöntem geliştirmemiş ve bu yöntemleri öğrencilerine göstermemiş olabilir mi? İzleyeceğimiz ilk ve en önemli örnekliği Kuran'ı nasıl çalıştığı, nasıl içtihat yaptığı olmaz mıydı? Ve hadislerde bu konuda en küçük bir bilgi kırıntısı yok, bunun yerine gece saat kaç kadar uyanık kaldığı, kaç rekat (!?) okuduğu, yere ne zaman kapandığı gibi şeyler var. Kuran'ı bilen kişi, *salâtın* (her ne ise) biçiminin amaç olmadığını ve asıl amacın yeryüzünde /ülkede şerefli, adil, gönençli bir yaşam sürmek olduğunu bilir. Hadis kitapları amaçla, hedefle ilgili çok az şey içermesine karşılık anlamsız, nedensiz biçimsellikle dolup taşıyor. Bu, şuna benziyor. Bir mühendislik kitabı alıyoruz ve içinde mühendislerin çabalarını, teorilerini, hesap yöntemlerini, projelerini, eserlerini, bilgi birikimini bulmak yerine fakültedeki derslere nasıl gidilir, ders nasıl dinlenir, ödev nasıl yapılır, te cetveli nasıl kullanılır gibi konular buluyoruz. Yani mühendisliğe girişin girişinin girişini. Mühendisliğin kendisi nerede? Bu "mühendislik" kitabını ciddiye almadığımız gibi *salâtın* ne olduğu konusunda hadislerle başvuramayız.

Hadislerde görmemiz gerekip de göremediğimiz bir başka önemli konu, insanların nasıl Müslüman olduklarıdır. Hadislerde Müslümanlığa geçişten çoğunlukla anlık bir karar gibi söz edilir. Aynı bugünkü gibi, birileri evlenebilmek için şipşak din değiştirip Müslüman olur. "Duyduk ve boyun eğdik" diyebilmek için 600 sayfalık büyük bir kitap olan Kuran'ın duyulması gerekir. Normalde bir süreç olması gereken bu geçişten sanki sözleşme imzalayıp takım değiştiriyormuş gibi söz edilir.⁵⁹ Erkeklerin Müslümanlığa geçişinin gereği olarak cerrahi bir işlem den söz edilmesi belki bu durumu açıklar. Bu kişilerin günlerce Kuran okuma oturumlarına katılıp sonunda ikna oldukları gün sünnetçi aradıklarını düşünmek gülünçtür. Hadisleri akılda tutan, ciddiye alıp nakledenler ancak ve ancak Muhammed'in öğrettiğinden hiçbir şey anlamamış olanlardır. İçerik incelendiğinde açıkça görülür ki altı veya daha fazla hadis kitabını yazanların Kuran'ı okuyup anlamış insanlar olmaları kesinlikle olanaksızdır. Kitabımukaddes'i de okumadıkları bellidir çünkü ondan kopya edilen pek çok hadis vardır. Bu kopyaların farkında olmaları daha da beter bir olasıktır.

"Hz. Peygamber'in vefatından sonra devletin başına kimin geçeceği meselesine Kur'ân-ı Kerim'de değinilmediği gibi Hz. Peygamber de bu meselede herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Bu nedenle sahabe bu konuda Kitap ve Sünnetin genel ilkelerinden hareketle ümmetin başına geçecek kişiyi seçme işine girişmiştir. Bu konuya dair görüş beyan eden M. Said Hatipoğlu, 'Kur'ân-ı Kerim'de, devlet yapısını ve idare teşkilatını tanzim eden açık hükümler yoktur. Vahiyle bildirilmemiş meselelerin hallini müşavereye bırakan emirlerden ayrı olarak Nisa sûresinin 58 ve 59. ayetlerinde, siyasi düstur mahiyetinde olan dört emir yer almaktadır.' Der. O, bu dört emiri, 'emanetleri ehline vermek', 'insanlar arasında adâletle hükmetmek', 'Allah'a, Peygambere ve mü'min emirlere itaat etmek' ve

⁵⁹ Örnekler: <https://sunnah.com/urn/417430>, <https://sunnah.com/nasai/26/146>.

‘ihtilaf halinde Allah’a ve Peygambere başvurmak’ şeklinde sıralar.”⁶⁰ Muhammed’den sonra kimin devlet başkanı ve/veya Müslümanların önderi olacağı gibi önemli bir sorunun hadislerde yanıtlanmamış olması, hadislerin “Kuran’da bulunmayan ayrıntıyı içerdiği” iddiasını çürütmeye yeter. Kuran’ın içermesi gerekip de içermeyişi ayrıntıların olduğunu (bu ‘Kuran eksiktir’ demektir ama böyle demeye çekiniyorlar) bir kez kabul ettiğinizde kendinizi ayrıntıları bozuk Tevrat’ta ararken bulabilirsiniz. Yeterince inanmışsanız Kuran’la çelişen “ayrıntılar” Kuran’a eklersiniz, tıpkı hadisleri okurken yaptığınız gibi. Ve pek çok “ayrıntının” bozuk Tevrat’ta da olmadığını göremezsiniz, tıpkı hadisleri okurken yaptığınız gibi.

Bir başka basit ama ilginç yokluk tarihlerdir. Sözüm ona Müslümanların bir takvimleri var ama nebinin bir iş yaptığı veya söz söylediği tarihi not almıyorlar. Hadislerin zaman ve yer kaydıyla aktarılmaması aktarıcıların ya bu işi önemsemediklerini ya da unuttuklarını gösterir. Her iki olasılık da onların ne iyi bir Müslüman ne de güvenilir bir aktarıcı olduklarını gösterir.

Hadislerde peygamberin yanlış bilinen kavramları düzelttiğini hiç görmeyiz. Ortada unutulmuş bir öğreti, bozularak tanınmaz hale gelmiş bir din var. Ama her nasılsa sahabe tartışmıyor, neden, nasıl diye sormuyor. Herkes neyin ne olduğunu biliyor, sözcükleri hiç yanlış anlamda kullanmıyorlar, olmayacak işleri hiç istemiyorlar, mantıksız veya yanlış soru hiç sormuyorlar. Bu durumun çok benzerini bugün fetva sitelerinde görebilirsiniz. Fetva siteleri hiç bir yanlış soruyu düzeltmeye çalışmazlar. Anlamsız veya anlaşılmayacak kadar kısa olan soruları bile soranın bilinçli olduğu varsayımıyla yanıtlarlar. Tartışma yoktur. Kuran metninden yargı çıkarma çok enderdir, o da aşırı ilkindir. Her sorunun yanıtı aşağı yukarı aynı uzunluktadır. Hadis elçisi de tıpkı böyle davranıyor. Gerçek yaşamda yanıtı ayaküstü verilemeyecek sorular vardır. Soran, yanıtı anlayamayacağı için geri çevrilmesi gereken sorular vardır. Birden çok yanıtı olan sorular vardır. Sorunun yanıtını doğru verseniz de soranın bunu anlamayacağının işaretlerini verdiği sorular vardır. [Yanlış soru](#) diye bir şey vardır ve çok yaygındır. Bunların örneklerini görmediyseniz çocukların ana-babalara sordukları sorularda görebilirsiniz. Ana-babalar bu soruları geçiştirirler ama Allah’ın elçisi yetişkinlere bu muameleyi yapmış olamaz. Yaptığını varsaysak bile verdiği yanıtlar kesinlikle ölçü alınacak sözler olmazdı.

Hadis derlemelerinde Muhammed’in hutbelerinin birinin bile yer almaması, hadislerin Kuran öğrencilerinin merak edeceği öncelikli konuları içermemesinin çarpıcı bir örneğidir. Düşünün, en kalabalık cemaatlerin karşısında yıllarca söylediklerini yazmamışlar. Bu kişilerin İslam’ın i’sini bile bildiklerinden emin olabilir misiniz? Bir ülkenin başbakanı konuşurken bir sürü televizyon kanalı canlı yayında bunu verir çünkü söyleyeceklerinin önemli olduğunu düşünürler veya düşünür gibi yaparlar. Bakanların, subayların, danışmanların da dinleyicisi olduğu hutbelere bu kadarcık bir ilgi bile göstermemeleri açıklanabilecek şey değildir. Hadis kitaplarında “elçinin Cuma hutbeleri” diye ayrı bir bölüm olmalıydı, hatta Diyanet’in yayınladığı hutbe kitapları gibi bunlar çok

⁶⁰ Mehmet Hanifi Yoldaş, “Kur’ân-ı Kerîm’de İmam Kavramı ve İlk Dönem Mezheplerin İmâmet Anlayışları”, Mesned: Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi, 10/1 (Bahar 2019): 243-278.

önemli sözlerin derlemeleri olarak ilgi çekmeliydi, bugün kelimesi kelimesine okunmalıydı. Ama hiçbir hadis kitabında “Allah Resulü”nün Cuma hutbesi yok. Goll!

Çok önemli kimi konuyu hadis kitaplarında bulamıyor olmamız bu kitapların gerçek durumu belgeleyen değil, politik bir gündeme hizmet eden bir çabanın sonucu olduğunu gösterir:

- Hadis savunucularının da “tarihin ilk anayasası” diye yere göğe sığdırmadıkları Medine Sözleşmesi hakkında hadislerde hiç bir tartışma yoktur.
- Hiç kimsenin anlamını bilmediği başlangıç harflerinin konuşulmamış olması, hadislerin bir tuzak olduğunu açık eden dev bir kırmızı bayraktır.
- Bütün elçilerin öğretisinin özü olan eşkoşma konusunda fazla bir şey yoktur. “Şunu yaparsam eş koşmuş olur muyum” benzeri bir soru bile yoktur.
- Doğrudan Kuran’ın anlaşılmasıyla ve uygulamasıyla ilgili, kimisi bugün de sorulan sorulardan hiç biri yoktur. Faiz ve rant konusu, evlatlığının eski karısıyla evlenmesi konusu, Muhammed’in ve öbür elçilerin yaptıkları hatalar, Muhammed’in benzetimli anlatımlar konusundaki fikri hiç konuşulmamış gibidir.

Hadislerdeki kişiler sanki bizim okuduğumuz Kuran’ı okumamışlardır, bizim takıldığımız yerlere veya başka yerlere hiç takılmamışlardır, Kitap’ı derinlemesine anlamaya çalışmamışlardır, uygulamalarının yönergelere uygunluğu konusunda hiç kuşkuya düşmemişlerdir. *Maun, kelale, ilaf, samed, beudeten* gibi Kuran’da bir kez geçen sözcüklerin anlamlarının çoğunlukla unutulmuş olması hadisleri aktaranların ve/veya yazarların Kuran’la hiç ilgileri olmadığını kanıtıdır. Hiçbiri bu sözcükleri sormamış, araştırmamış, hadis elçisinin bu sözcükler hakkında hiç bir şey söylememiş olmasını yadırgamamıştır. Benzer şekilde yazım hatası olması olası 20:63, 3:96 veya 48:24, 4:162, 5:69 ayetleri de konu edilmemiştir.⁶¹ Yusuf’un ana-babasının kendisinin önünde yere kapanmaları, Kehf suresindeki anlaşılmayanlar, Zülkarneyn’in kim olduğu gibi herkesin aklına takılan konular konu edilmemiştir. Gerçekte bunların hepsinin yaşanmış ve konuşulmuş olduğu kesindir. Tersine, bu ayetlerin hiç merak edilmediği, sorulmadığı, dolayısıyla anlamlarının bilinmediği yalanı uydurulmuştur.⁶² İlk bakışta birbiriyle çelişir görünen ama aslında çelişmediği kolaylıkla anlaşılabilir olan *hamr* (içki) ayetlerinin, Enfal 1 ve 41’in birbirini neshettiği iddiası gibi iddialar hadis aktaranların gerçekten Kitap’ı hiç anlamadıklarını veya sabote etmeye çalıştıklarını kanıtlar. Bu aldatma girişimini desteklemek üzere veya buna aldanmış olanlarca “nesih hadisleri” uydurulmuştur.

Çok önemli konuların yokluğunun yanı sıra hadis derlemelerinde “Allah Resulü”nün neyi hangi gerekçelerle yaptığının bilgisi de bulunmaz. Sulanan tarladan onda bir, sulanmayandan yirmide bir zekat alınmasını bir kural yapan hadis⁶³ ve benzerlerinde

⁶¹ Bu ayetlerin yanlış yazılmış olabileceğiyle ilgili yapılmış tartışmaların örneği için bkz. Jack Tannous, *The Making of the Medieval Middle East*, Princeton University Press, 2008, s.209-291.

⁶² Müsned, II, 178, 196; Buhârî, “Tefsîr”, 41; İbn Mâce, “Mukaddime”, 19; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 2, akt. ADEM YERİNDE, “MÜŞKİLÜ’L-KUR’ÂN”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muskilul-kuran> (03.01.2024); Jack Tannous, *The Making of the Medieval Middle East*, Princeton University Press, 2008, s.298.

⁶³ Buhari, Zekat 55/83 (1483). <https://sunnah.com/bukhari:1483>

yetkin çıkarımlar ve içtihatlar bulunmaz. Peygamber gerçekten bu kadarcık açıklamayla cemaatin bu buyruklara uymasını beklediye iyi bir yönetici değildir. Bu hadislerde Kuran'ın şura ilkesi de görülmez. Bu sayılara nasıl ulaşıldı? Bu sayılar Kuran'daki ilkenin doğasından mı doğuyor yoksa olumsal, yani yer ve zamana göre atanmış veya deneyimle ortaya çıkmış sayılar mıdır? Hiç bir bilgi yok. Öte yandan müçtehitlerin yetkin içtihatları böyle değildir. Ne yaptığını bilen müçtehitler eldeki verileri masaya koyar, kanıtları gösterir, yaptığı nedensellik bağlarını gösterir ve bunların ardından çıkarımı ortaya koyar. Yani çıkarıma giden yolu gösterir ki bu yolu gösterdikten sonra okuyucu da bu çıkarımı onaylayabilir veya karşı kanıt getirerek itiraz edebilir. Yargıtay'ın iyi kararlarında (bu çoğunlukla eski kararları demek oluyor) bunu görürüz. Kanıtlar sunulur ve çıkarım yapılır. Böylece kararı okuyanlar yargıçların o sonuca nasıl vardığını anlar. Zaten kıyas denen beceri de bu şekilde ortaya çıkar. Kıyas taklitle yapılamaz. Ancak anlayarak yapılabilir. Anlamak için ise içtihatlarla gerek duyulur. Oysa hadislerde içtihat yoktur, fetva vardır. Fetvalarda açıklama olmaz. Fetvalar dogmatiktir. Hadisin elçisi "ben onda bir dedim, onda bir oldu" diyor. Bunu hiçbir müçtehit yapmaz. Yargıçlar yapmaz. Muhammed böyle şeyler söylemiş olamaz. Söylemişse bile bu aktarımlar uzun açıklamaların (ictihatların) içinden bir iki cümleyi koparıp öksüzleştirdiği için kesinlikle dikkate alınamaz. Bu hadislerin bize sağladığı tek bilgi bunları aktaran kimselerin Muhammed'in uğraşlarıyla pek ilgileri olmadığı ve İslam'ın i'sini anlamadıklarıdır. Veya bu kişilerin Müslümanları kasıtlı olarak saptırmak isteyen kişiler olduklarıdır. Müslüman olan kişi Allah'ın görevlisi olduğunu düşündüğü kişinin sözlerini aktarırken yanlış yapma korkusuyla titremesi beklenir, nitekim bu yönde rivayetler de vardır. Bu kişilerin yolda gördüğü ünlü yazardan imza isteyen turist misali özdeyişler aktarmaları beklenemez.⁶⁴ Aktaranlara iyi gözle bakmaları da beklenemez.

Uzak bir ülkede kendi dillerinde çok iyi bir Kuran çevirisi bulan bir topluluk düşünün. Bunlar aylarca, yıllarca bu kitabı okusunlar ve ona iman etsinler. Ardından hadisçi misyonerler bu kitabı yazan (veya miras bırakan, sözcüklere takılmayalım) kişinin özgün sözlerini onlara öğretmeye gelsinler. Bu topluluk bu misyonerleri taşıyarak kovalarlardı. Çünkü o kitabı yazan kişiyle o sözleri söyleyen kişinin aynı kişi olabileceğini bir an bile düşünemezlerdi. Bu iki kitabı yazanların dikkate değer buldukları, sözünü ettikleri konular bile farklı. İftira edildiğini düşünürlerdi. Hadis savunucusunun bu senaryoya getireceği çürütmeyi biliyoruz: "Düşünemezlerdi çünkü Kuran'ı hadislerin yardımı olmadan okudular, ona göre yanlış anladılar." İşte buna [döngüsel mantık](#) deniyor. Hadisler ancak hadislerle doğrulanabiliyor! Şimdi Hadisleri Yalanlayan Hadisler bölümünü yeniden okuyabilirsiniz...

22 Kuran'ı Öğreten Peygamberin Kuran'dan Yanıt Vermemesi

Hadislerde "Resul"ün soruya Kuran'dan bölümler okuyarak yanıt vermesi yok denecek kadar enderdir. Muhammed'in soruları kendi sözleriyle yanıtlamaya gereksinimi olmamalı çünkü söylemek isteyeceği her şey Kitap'ta zaten var. Kitabı kusursuzca

⁶⁴ Bu konudaki rivayetler için Ignaz Goldziher'in İslam'da Hadisin Yeri Etrafında Mücadeleler (orj. Kaempfe um die Stellung des Hadis im Islam) makalesine bkz.

öğrenmiş bir ulak, kitabın öğretisini kitapta olmayan ifadelerle anlatmaya çalışıyorsa ya ulakta bir sıkıntı vardır, ya da öğrettiği kitapta. Doğrudan kitaptan parçalar okumak yerine kendi cümlelerini söylemeyi seçmesi bir elçinin yetkin olmadığını gösteren apaçık kanıtlardır. Bunu ancak bizim gibi, elçi olmayan kişiler yaparlar. Allah elçisi olması şöyle dursun bir kralın elçisi bile zorunlu olmadıkça bunu yapmaz. Zorunlu olması ise ancak kralın sözlerinin anlaşılmasında durumunda olabilir. Ama bu durum, elçinin açıklamasını zorunlu yapan durumdur ki bir daha nebi gelmeyeceğini bildiren Allah'ın kitabı için bu zorunluluk düşünülemez.

23 Söze Saplanmak Eylemi Iskalamaktır

Hadis kitaplarında ağırlık hadis elçisinin ne yaptığında değil ne söylediğindedir. Bu, gerçekten arınmaya çalışan bir toplum için bir sarı bayraktır. Çünkü gerçekten arınmaya çalışan toplum, örnek almak istediği bir kişinin öncelikle ve en çok ne yaptığını sorar, ne dediğini değil.

Muhammed'in ve yoldaşlarının söze yansımayan önemli kararlarını ve eylemlerini nasıl aktaracak olmaları da sorulabilir. Yöneticilerin bazı eylemleri vardır ki iki cümlelik bir özeti yapılamaz. Yine geniş bir bağlam bilgisi gerekir. Bugünden örnek vererek hükümet Abdullah Öcalan hakkında bir icraatta bulunduğunda, mesela terör suçlularının affıyla ilgili bir yasa tasarısı oluşturduğunda bu eylemin anlamını ancak Abdullah Öcalan'ı ve 1983'ten beri neler olduğunu bilen kişiler anlayabilirler. Veya Kenan Evren'in yargılanması için bir yasa değişikliği yaptığında veya bundan kaçındığında bunun ne anlama geldiğini ancak 1980'den beri neler olduğunu, hatta 1960'ta, 1997'de ve 2016'da neler olduğunu bilenler bilebilir. Veya Kaddafi'nin devrilmesine Türkiye'nin yardım etmesinin ne anlama geldiğini ancak 1970'leri hatırlayanlar bilebilir. Hükümet İstanbul Sözleşmesi'ni imzaladığında bunun anlamını 19. Yüzyıl'a kadar giden geniş bir modernleşme arka planını bilenler bilebilir. Yani bu "hadisleri" aktarabilecek olanlar yalnızca onlardır. Ama ortada aktarılacak tekil bir söz yoktur. Ancak "öncesinde bunlar bunlar olmuştu, bunun üzerine hükümet böyle karar verdi" biçiminde kaçınılmaz olarak yorum içerecek bir aktarım yapılabilir ki tarih kitapları bunlarla tıka basa doludur. AKP'nin veya Erdoğan'ın "Sünnet'ini" sonraki kuşaklara aktarmak isteyen kişiler bu olayları tarihsel arka planlarıyla, yani bağlamlarıyla anlatmak zorundadırlar. İcraatların ahlaki yönü ancak bu şekilde ortaya çıkabilir ve örnek alınacak kadar anlaşılabilir. Bu da verdiğim her bir örneğin binlerce sayfalık kitaplarla anlatılması demektir. Mustafa Kemal'in Söylev'inin hacmini hatırlayın ve üstelik pek çok konunun da üstünden atlamıştır. AKP'nin Sünnet'ini kayda geçirmek isteyenler ayrıntıya girmezlerse, yani eylemin bağlamını açıklamazlarsa gerçeklikle neredeyse hiçbir bağlantısı bulunmayan hayali bir örgüt veya kişi betimlemiş olurlar. Böylece sonraki kuşakların onu veya onları örnek almaları olanaklı olmaz. Hadis ravileri sözleri değil olayları anlatan bir aktarım yapamazlar, yapmak istememişlerdir veya yapmalarına izin verilmemiştir. Üçü de aynı kapıya çıkar. Bu nedenle hadis kitaplarında "Allah'ın elçisi" denen devlet başkanı olmuş kişinin ve onun kurmaylarının örnekliği bulunamaz.

24 Sahteliği Gösteren Kocaman Bir İşaret: “Resul”

Altı hadis kitabındaki hemen her hadiste Muhammed’den “Allah’ın resulü” diye söz edilir. Bu, o çağda hadis aktaran (“uyduran” demek daha doğru) kişilerin hemen hiçbirinin dikkatli bir Kuran öğrencisi olmadığını gösterir. Çünkü İnsanların arasında gezip dolaşan Muhammed’den Kuran’da *nebi* (haberci, ulak) olarak söz edilmiştir, *resul* (gönderi, elçi) değil. Bu tıpkı “Allahuekber” gibi bir işarettir. Kuran’da Allah’ın yüze yakın adından biri “ekber” değildir. Buna rağmen bu adın kullanılıyor, hatta Muhammed’in mesajının simgesi yapılıyor olması Cahiliye geleneğinin veya yoz kültürlerin çoğunluk vicdanında Kuran’ın mesajına baskın geldiğinin göstergesidir.

Muhammed, kendisine sürekli olarak “Allah’ın resulü” olarak seslenilseydi rahatsızlık duyardı ve onları düzeltirdi. Muhammed’in yukarıdaki inceliği anlamamış ve sahabeyi düzeltmemiş olması olası değildir.

Kuran’daki *resul* sözcüğüyle ilgili bir başka ilginçlik, gönderilen/gönderi anlamındaki bu sözcüğün hadisi kapsayamadığıdır. Kuran’da *resul* sözcüğü hem *nebi* (Muhammed) için hem de onun öğrettiği Kuran için kullanılıyor. Çünkü çok basit; ikisi de gönderilmiştir. Muhammed Kuran’ı yazmış ve sözel bir bütün olarak öğretmiştir ama hadisleri yazmamış ve Kuran’ın sözel bir devamı olarak öğretmemiştir. Bu durumda hadisler rusul/risal olmaz, yani gönderilen olmaz. Bu durumda hadisleri Allah’tan gelen bildirimler olarak kabul edenlerin 42:51 ayetinde açıklanan iki kanal dışında bir kanaldan Allah’ın insanlarla konuştuğunu öne sürmeleri gerekir.

25 Kötü Tefsirlerin Özellikleri

Bunların hatalarından biri hadisleri aktarmak değilse, hadisleri ayetlerin tartısında tartmadan aktarmaktır. Klasik usuldeki tefsirler başka bilginlerin görüşlerini aktarırken gerekçelerini sunmazlar, yani bunları birer içtihat olarak değil fetva olarak kabul ederler. Yaptıkları bu görüşleri yine ayetlerin tartısında tartmadan aktarmaktır. Yargıtay içtihatlarını okursanız dayanakları, kanıtları sunarlar ve mantıksal çıkarım yaparlar. Müftü veya padişah fetvalarında bu olmaz çünkü fetvaların işlevi farklıdır. Bundan dolayı tefsirlerde fetvaya yer yoktur, açıklamalar içtihat biçiminde yapılmalıdır. Fetva aktaran tefsirlerin yazarları başka bilginlerin görüşlerinin içinde yeğledikleri görüşleri güçlendirenin ne olduğunu da söylemezler, yani kendileri de içtihat yapmaz, fetva verirler. Nedenselliğin böylece kaybolması okurun gözünde hadislere gerek olduğu algısını güçlendirir. Kuran’ı gereği gibi okuyan, yani Kuran’ın kullandığı sözcüklerle söylersek *tilavet* eden kişi sürekli olarak ilgi ve nedensellik bağlantılarını arar. “Erimiş bakırı hem Süleyman hem Zülkarneyn kullanıyor, hmm, bu ikisi aynı kişi olabilir mi?” “Bazı suçları işleyen kadınlar bekleme süresi olmadan evden çıkarılıyor, hmm, ‘*daraba*’ bu olabilir mi?” “*El maun*, 3:92’deki *el bir* olabilir mi?” “Falanca bölümde barışçı çoktanrıçılarla iyi geçinin dedikten sonra başka bir bölümde Allah’ın dinini egemen kılan dek çoktanrıçılarla savaşmamız söyleniyor, bu ikincisindeki bağlam bilgisini atlıyor olabilir miyim?” Bunun gibi sorular yan yana olmayan ayetlerin arasında bağlantı kurmayı arayan, böylece görünen çelişkileri ve kopuklukları gidermeye çalışan, böylece tutarlı ve anlamlı bir bütüne ulaşmaya çalışan sorulardır. Tutarlı ve anlamlı bütünün özelliği neden-sonuç bağlarıyla şebekeye bağlanmamış hiçbir yargının, hiçbir doğrunun

bulunmamasıdır. Böyle bir bütünde her bir yargı, öbür bütün yargıları açıklar. Dolayısıyla her sorunun yanıtı şebekenin içindedir, bulunamıyorsa da içeride bir yerde olduğu bilinir, dış kaynaklara başvurulmaz. Bu tutarlı bilgi/yargı şebekesi Kuran da olabilir, evrenin yasalarının bütünü de. Böyle tutarlı bir bütün arayan öğrenciler yeni bir Kuran yorumuyla karşılaştıklarında bunu hemen Kuran'ın önceden bildikleri içeriğiyle ve yaşamdan bildikleri bilgilerle [karşılaştırırlar](#). Çözümünde hadislere başvuru sayısız sorunda Kuran öğrencileri bunun kesinlikle gereksiz ve yanlış olduğunu, çözümün Kuran'ın içinde cam gibi apaçık görüldüğünü bilir ve üzürlüdür. Olur olmaz her konuda hadise başvuran yorumcu tutarlı bir bütün aramaktan peşin olarak vazgeçmiş, o yüzden gözünün önündeki tutarlılığı göremeyen kişidir. Bu davranışın mecazî cezası bilginin ve bilgeliğin gittikçe karmaşıklaşmasıdır. Tutarlı bütün yalındır. Birbirinden bağımsız bilgi parçalarının uçuştugu bir evren karmaşıktır.

Klasik tefsirlerde gördüğümüz gibi Kitap'ı sırayla ayet ayet yorumlamak yanlış bir şey olmak zorunda değildir. Ama bunu yaparken sureler arası göndermeleri yoğun olarak yapmamak, ayet gruplarını birlikte değerlendirmemek, ayetleri sure bağlamında okumamak, dilbilgisine eğilmemek, sözcüklerin kök-türev ilişkisine eğilmemek (anlambilime eğilmemek), bir sözcüğü kitap boyunca takip etmemek tefsircinin kitap üzerinde yoğun çalışmadığını gösteren işaretlerdir. Biz bugün çalışırken bunları ister istemez yapıyoruz, yapmak zorunda kalıyoruz. Dahası, bilgisayar nedeniyle bunları bugün yapmak daha kolay. Bu yöntemleri kullanmayan tefsirciler Kuran'ı hadislerin ışığında anlamaya çalışırlar, dolayısıyla hadisler nasıl birbirinden kopuk, bağsamsız ve anlamlı bir bütün oluşturmayan sözlerse Kuran'ı da öyle bir sözler ve özdeyişler yığını olarak anlamaya çalışırlar. Yani tefsirlerin birinci özelliği olarak sunduğum bilginlerin görüşlerini tartışmadan aktarma özelliğiyle aynı kapıya çıkıyor. Hemen önündeki ayeti Kuran'ın bütünü kullanarak anlamaya çalışmadığı için ayete özdeyiş muamelesi yapıyor ve özdeyişi anlamak için dış kaynaklara başvurmak gereği duyuyor ve böylece hadislere, söylentilere kapıyı açıyor. Önceki benzetmeyi sürdürürsem ayetlere serseri göktaş muamelesi yapıyor. Ayetleri sırayla yorumlamak yanlış bir yöntem olmak zorunda değil ama bugün farklı okuma biçimlerini deneyimlemiş kuşağın bu tefsirlerden yararlanması son derece sınırlı olacaktır. Bilgimizi genişleten tefsirler bir konu veya kavram şebekesi kuracak, Kuran'ı bu konularla ve kavramlarla çalışacak tefsirler olacaktır. Sırayla okuma yapan klasik tefsircileri suçluyor değilim. Daha iyisini aramak, elimizdekine şükretmemek anlamına gelmiyor.

26 Türkçeyi İyi Kullanmamanın Maliyeti

Aktarılan bilginin -mişli geçmiş zamanla iletilmesi güzel ama terk edilmekte olan dilimizin bir özelliğidir. Birçok dilde bu ayrım bulunmaz. Bu ayrım bazen anlatımlara hız ve düzen kazandırır. Sözelimi tarih kitabı veya makalesi yazıyorsunuz. Birincil kaynaklara ulaşarak edindiğiniz bilgiyi -dili geçmiş, aktardığınız bilgiyi -mişli geçmişle anlatırsınız, okuyan herkes her bir bilgi parçasının nereden geldiğini hemencecik anlar. Sözelimi muhabirsınız, editörsünüz, haber yazıyorsunuz. Aynı ayrım sizin neye birinci elden tanık olup neyi yalnızca sorarak öğrendiğinizi okurun kolayca ayırt etmesini sağlar. Sözelimi mahkemede tanıklık veya bilirkişilik ediyorsunuz. Bu ayrım yargıcın sizin için neyin bilgi, neyin duyum olduğunu kolayca ayırt etmesini ve doğru karar vermesini sağlar. Bunlar

yapılmıyor elbette. –mişli geçmiş sokak dili dışında var olamıyor. “Resmi dil” veya “formel dil” adı altında saçma sapan, işlevsiz, anlamayı zorlaştıran bir kurallar dizisi izleniyor. Türkler Türkçenin nimetlerine şükretselerdi, hadisleri “Allah’ın Resulü şöyle demiş, şunu yapmış” diye çevirirlerdi. Böylece hadisler farklı bir uyanıklık düzeyinde okunur, haberin ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, bilmem kaçınıcı ağızdan aktarıldığı kafalara dank ederdi. Fazla bir şey söylemeden çok şey söylenmiş olurdu. “Ama Arapçada –mişli geçmiş yok” diye itiraz edecek olursanız, size “çeviriden uzak durun” derim, başka bir şey demem.

27 Kuran Ayrıntılıdır

Kuran’da gereken ayrıntının bulunmadığı gerekçesiyle hadisler olmadan uygulanamayacağını öne sürenler, elçileri inkar edenlere (hümanist, ateist, deist vb.) ne kadar yakın durduklarının ayırında değiller. Bu ikinci kesim diyor ki “idam cezası insanlık dışı, uygulamayız, bunun yerine müebbet veriyoruz”. Veya: “Faizsiz bir ekonomi düşleyemiyoruz, bu yasağı uygulamamız olanaksız.” Veya: “Bu kitapta kadın erkek eşitliği yok, biz bu kitabın gönderildiği toplumun düzeyini aştık, bugün uygulayamayız.” Beridekiler de diyor ki “bu kitap çok genel, bundan ne anlayacağımız belli değil.” Sözgelimi “bir işten boşaldığında yeni bir işe koyul”dan kastın ne olduğunu anlayamadıklarını öne sürüyorlar. Bu cümleyi açıklayıcı bir kılavuz olmalı ki bu kitabı uygulasınlar. Ayırında varamadıkları şeylerden biri şu: Yetenekli biri öyle bir kılavuz yazar ki ötedekiler de beridekiler de memnun olurlar ama Kuran’ı yeterli bulan Müslümanlar memnun olmazlar. Bu açıklayıcı kılavuzla beriki kamp Kuran’ın yolundan saptırılırken Kuran’ı izlediğini sanır, öteki kamp Kuran’ın yolunun dışında kalma “özgürlüğünü” kullanırken Tanrı’nın cezasından kurtulacağını sanır, en azından bu yaşamdaki cezasından. Herkes memnun, önce dünyada rezilliği ardından ateşi boylar. Şimdilik her iki kampı tek kılavuzda tatmin edebilecek bir dâhi yorumcu örneği veremiyorum ama her kamp için yazılan ayrı ayrı açıklayıcı kılavuzların örneği verilebilir. Tasavvuf önderlerinin yazdıkları herhalde en iyi örneklerdir. Hümanistlerin tasavvufu çok sevmelerinin, hatta tasavvufçulara “hümanist” demelerinin nedeni budur. Yaşar Nuri Öztürk’ün kaybolmuş kalabalıkları deizme çağırması küçük bir örnek olabilir. İlmihal kültürü küçük bir örnek olabilir. Kuran’ın yeterli ayrıntıya sahip olduğu konusunda diretenler, şu anda okumakta olduğunuz gibi açıklamalar elbette yapacaklar. “Kuran yeterliyse sen bunca kitabı niye yazıyorsun” demeyin; bu açıklamalar Kuran’ın ayrıntılandırılması değildir. Onun sınırları içinde kalarak ulaşılabilecek yargıların açıklamasıdır. Hani “yasa yeter, yönetmeliğe gerek yok” diyen bir mahkeme yargıcının gerekçeli karar metni gibi düşünebilirsiniz. Gerekçeli karar metni bir yönetmelik değildir, yönetmelik yerine geçmez, saf yasayla o yargıya nasıl ulaşıldığını açıklar.

28 “Madem Kuran Yeter, Kurancı Yorum Kitapları Niye Var?”

Ömer Seyfettin’in Kaşığı öyküsüne benzeterek anlatayım. Kaşığının, atın ne olduğunu bilmeyen biri “bu öyküyü anlamak için bu öykü yeter” demesin mi? Kaşığının ve atın ne olduğuna sözlükten, ansiklopediden bakacak olması bu öyküyü anlamak için kılavuz kitaplara gerek duymasını gerektirmez. Seyfettin’in bu öyküde ne anlattığını Seyfettin’e yakıştıran başka sözlerle açıklamaya çalışan, üstelik bunu yaparken Kaşığı’nın içeriğiyle

çelişen deliller sunan kişilerin olduğunu düşünün. Bu yorumları çürütmeye çalışmak için bir şeyler söylemek gerekmez mi? Kaşağı'da aslında neyin anlatıldığını yine öykünün içinde söylenenlere gönderme yaparak açıklayan biri boş bir iş mi yapmış olur? Öykünün içinde dilsel ve mantıksal şifreler bulunması, bu öyküyü belli bazı kitaplara ve belli bazı kişilerin açıklamalarına muhtaç mı yapar? At kullanmayan bir topluma atı anlatmak gerekmesi, bu öykünün kendini anlatamadığı anlamına mı gelir? Bunların üstüne bir de Seyfettin'in öykülerini sabote eden, yani bunların anlaşılmasını için çalışan kalabalıklar türediğini düşünün. At, kaşağı, seyis, ahır gibi kilit sözcüklerin anlamlarının çarpıtıldığını düşünün. Bunun nasıl yapılabileceğini açıklamaya gerek yok. "Kuran Yeter" kavramını anlamayanlar aslında işlerine gelmediği için anlamazdan geliyorlar. Yettiğini düşünsün veya düşünmesin, Kuran'ı birazcık çalışmış olan kişi Müslüman bir toplumda yoğun olarak Kuran yorumu üretileceğini, hatta bu işin soluk almak, yemek yemek kadar doğal ve sürekli bir iş olacağını bilir. Aslında Türkiye'de ve dünyada neden bu kadar az Kuran yorumu olduğunu sormaları gerekirdi ama o farkındalık düzeyine eremediler.

29 Tasavvuf ve Hadis Yakınlığı

Tasavvuf öğretilerini savunan söyleme baktığımızda hadislere yoğun olarak başvurulduğunu, hatta hadisîşeriflerle yetinmeyip "kutsî" hadislerin anıldığını görüyoruz. Buraya kadar hadislerin gerçek dışılığını büyük oranda kanıtlarıyla ortaya koydum. Hem savımı güçlendirecek bir belirti olarak hem de Peygamber'in örnekliğini Kitap'ın dışında aramanın yanlışlığını göstermek için günümüzdeki tasavvuf öğrencilerinin düştükleri hatadan kısaca söz edeceğim.

Tasavvuf, kökeni, kaynağı kesin olarak bilinmeyen bir öğretilerdir. Hatta öğretî sözcüğünü hak etmeyecek denli katışık, karmaşık ve dağınık bir bilgi ve deneyim yığınıdır. Belli bir kökeni olmadığı gibi tasavvufçuların kendilerinin bile tasavvufun pek çok yabancı kültürden etkilendiğini itiraf etmeleri bir sarı bayraktır. Bu etki, tasavvuf bilgisini fazladan bir temkin ve kuşkuculukla karşılamamızı gerektirir. Tasavvufta kişisel ve öznellik yoğundur. Tanıma ve formüle dökülemeyen deneyime yoğun olarak dayanılır. Tasavvufta göre Kuran yetmez, ama yanına eklenmesi gereken şey kitaplar değil, kılavuz kişilerdir. Bu demektir ki tasavvuf yoluna girmek isteyen kişinin önünde bir ders kitabı, bir müfredat, iyi tanımlanmış bir eğitim programı yoktur. Öğrencinin önünde neredeyse yalnızca esin verici kişilik örnekleri vardır. Bu örneklerin hemen hepsi eskiden yaşamıştır. Bu durum tasavvuf öğrencisini tıpkı hadislerde olduğu gibi bölük pörçük, aktarım zincirleriyle aşınmış ve nesnel bir doğrulama mekanizması bulamadığı bir bilgi yığınıyla baş başa bırakır. Tasavvuf öğrencisi bu yaklaşımda bir sorun görmeyince hadislerde de bir sorun görmeyecektir. Benzer biçimde, hadislerde sorun görmeyenler tasavvufta açık kapı bırakacaklardır. Müslüman halk kültüründe çoktan dışlanmış ve unutulmuş bulunan felsefeden veya sistemli düşünme bilgisinin nimetlerinden payını almış bulunanlar ise her iki bilgi kapısından aynı gerekçeyle uzak dururlar: **Bunlar bağlamını yitirmiş sözlerdir.** Söylenmiş olduklarını varsaysak bile bu sözleri doğru yapan ortamı ve koşulları bilmiyoruz. Tasavvufun içsel deneyime dayanıyor olması zaten başlı başına bir zorluktur. Bunun üzerine aradan geçen uzun zamanın ve aktarım zincirlerinin tozu da eklenince anlaşılmas ve dolayısıyla yol gösterici veya esin kaynağı olarak işe yaramaz bir sözler yığınıyla karşı karşıya kalırız. Aynı şey tasavvuf sınıfına sokulmayan eski Uzakdoğu veya

Yunan bilgelerinin sözleri için de kısmen geçerlidir. Tıpkı hadislerde olduğu gibi “sahih” olan ve olmayan rivayetler okuruz. Tıpkı Kuran’ı ve birbirini yalanlayan bolca hadis bulabildiğimiz gibi araştırmamızı sürdürdükçe birbirini tekfir eden tasavvuf önderleri buluruz. İddialar arasında gerçekliği aramak samanlıkta iğne aramaya benzer. Bir süre sonra bakarız ki bu araştırmaya tükettiğimiz zaman ve emek Kuran’ı incelemekten eksilttiğimiz zaman ve emek olmuştur ve geri dönsek bile zarar çoktan gerçekleşmiştir.

30 Hadis Savunucuları İslam’ı İyi Savunamazlar

Çünkü “Peygamber Sünneti”nin sınırlarını ve anlamını kesin belirleyen bir metin yoktur. Oysa Kuran’ın metni bellidir. Anlamı üzerindeki tartışmalarda hakem metindir. Metnin çokanlamlılığını beğenmiyorsanız bile en azından başının, sonunun belli olduğunu teslim edin. Bu bakımdan Kuran geceyle gündüz gibi farklıdır hadislerden. Peygamber Sünneti İslam’ın iki parçasından biri olduğunda, İslam’a yapılan saldırıların iki hedefinden biri olur. Anlamı ve sınırları belirli olmayan bir şeyi saldırılardan ve eleştirilerden korumak zordur. Sözgelimi “yaşayan Sünnet” eleştirildiğinde, yani Müslüman toplumun yapıp ettikleri eleştirildiğinde buna nasıl karşılık verilecektir? Bulanık, dipsiz bir kuyuya dalınacaktır ve sonu gelmeyen tartışmalara girilecektir. Çok basit bir örnek vermek gerekirse Allah’ın “*ekber*”liğine bir eleştiri getirildiğinde Müslümanların buna karşı bir savunma oluşturmaları çok zordur. Kuran’da “*ekber*” yoktur. Türkçesiyle, Allah’ın “daha büyük” diye bir adı yoktur. Oğlanların sünnet edilmesinin çoktanrı Mısır’ın bir geleneği olduğu ortaya konduğunda Müslümanlar kendilerini neyle savunacaklar? Bunlar Müslümanların yumuşak karnı diyebileceğimiz çok basit açıklarıdır ama düşmanlar şimdilik bu kanatlardan saldırmıyorlar. Bu bilgiler şimdilik ne Batı’da ne Müslümanlarda yaygın bir rahatsızlık olmadı. Ama saldırdıkları yerler var. Sözgelimi Muhammed’i art niyetli bir politikacı olmakla suçlarken neredeyse yalnızca onun uyduruk biyografisini kullanıyorlar. Kuran’ın metnini kullanıyor gibi görünüyorlar ama aslında onun metninin bütünüyle dışında olan biyografiyi ve iniş sırasını kullanıyor ve “Muhammed Mekke’de zayıfken barışçıl ve mülayim sureler yazdı, Medine’de cemaatini kurunca ültimatom veren, saldırmayı buyuran sureler yazdı” diyorlar. Bu saldırıya hadislerden diledikleri yardımı da alıyorlar. İşte bu gibi saldırılara Sünnet’e ve hadise sarılarak karşılık verilemez. Doğru tutum şudur: “Biz yalnızca Allah’ın elçisini, yani Kuran’ı savunuyoruz. Ona başka bir kitabı ortak koşmuyoruz. Ona atılan iftiralar, efsaneler ve tarih hipotezleri bizi bağlamıyor. Onun bizim savunmamıza da gereksinimi yoktur, bunu ancak kendimiz için, acıdığımız insanlar için yapıyoruz. Gerçeğe saldırmayı bırakırsanız bunun yararını siz görürsünüz. Gerçeğin ne bizim savunmamıza ne de sizinkine gereksinimi vardır.” Müslümanlar bu tutumu benimsediklerinde dinlerine karşı yapılan propagandanın onda dokuzu kurur. Buna göre kimin bilerek veya bilmeyerek “İsrail’in çıkarına” çalıştığını kendinize yeniden sorun lütfen.

31 Kişileri Tanrılaştırmanın Gözden Kaçan Sonucu

Telaşlanmayın, hadisseverlerin Muhammed’i Allah’a ortak koştuklarını öne sürmeyeceğim. Tanrılaştırmayı mecaz anlamda kullanıyorum. Yani insan olmaktan çıkarmak, hiç kimsede görülemeyecek olağanüstü pek çok özelliği aynı anda taşıdığını öne

sürmek anlamında. Öyle ki, aşırı yüceltilen bu kişileri tanımlamak için “dahi”, “kahraman” gibi sözcükler yetersiz kalıyor. Bir öndere gerçekte sahip olmadığı özellikler yakıştırmak o önderi izleyenlere zarar verir. Bu aynı zamanda o önderin ilk yoldaşlarına da haksızlıktır çünkü aslında onlar, yani arkasından giderek ona büyük değer biçmiş olanlar büyük bir iş başarmışlardır ama bu başarı salt önderin abartılı gücünün sonucu gibi gösterilmektedir.

Mustafa Kemal örneğini bu ülke iyi bilir. Ne başardıysa yardımcıları sayesinde, doğrularına ve ülkelerine öyle veya böyle ikna olmuş kişiler sayesinde, hatta kendisini hiç tanımamış ama buyruğunda çalışmış, buyruğuyla ölmüş kişiler sayesinde başarmıştır. Ve fakat onu tanrılaştıran bir kesim her başarıyı onun kişisel becerilerine bağlayarak onlara çok ayıp eder. Bu basit bir ayıptan çok fazlasıdır. Bu ülkenin çocuklarının özgüveni kalmadı. Çünkü o yıllarda her ne güzellik yaşandıysa tek kişilik bir çalışmanın eseri olduğu onlara belletildi. Onlar da “demek ki bizde bir numara yokmuş” dediler ve kurtulmak için bir Mustafa Kemal daha beklemeye başladılar. Gelmeyeceğini düşünenler batan gemiyi terk etmekten başka bir çözüm düşünemez oldular. Bunun ne büyük bir moral çöküşü olduğunu anlatmaya sözcüklerim yeterli gelmez. Oysa “bunu sen başardın, senin baban, deden başardı” mesajı alsalardı bu özgüven kazandıran, güç veren bir aşılama olurdu ve bugün geleceğe daha umutla bakan, mücadele gücü ve hırslı olan bir toplumumuz olurdu. Ne ironiktir ki tanrılaştırılan bu adamın gençliğe seslenişi olarak bilinen kısa metin en küçük bir “ben başardım” iması içermiyor, tersine “başarabilirsin, önder bekleme” diyor. Mustafa Kemal’i gerçekte olduğundan büyük gösterme işini bu toplumu sabote etmek için bilerek yapan da var ama çoğunluk farkına varamıyor.

İsa Peygamber tanrılaştırılarak kendisine haksızlık edilen önderlere bir başka örnek olabilir. İncil’lere inanacak olursak bu kişi Yahudilere ve Yahudi olmayanlara ahlaki öğüt vermiş, onları bozuk Tevrat’ın hakikisini veya onun doğru yorumunu izlemeye çağırılmış bir kişidir. Dört İncil’in her birinin son bölümlerine kadar edinilen bu izlenim Kuran’a aykırı da değildir. Son birer, ikişer sayfada ve özellikle kitap sırasına göre dördüncüsü olan Yuhanna’da öykü biraz fantastik bir özellik kazanır ve bu adamın ölüp dirildiğinden söz edilir. Bu son anormalliği öyküde nereye oturtacağımızı sorar ve kendi senaryolarımızı yazar, sorunu çözeriz, bu ayrı konu. Ama bu son anormalliği görmezden gelerek okuduğumuzda İncillerin İsa’sı tıpkı Eski Ahit’in peygamberleri gibi bir peygamberdir. Evet, “mucizeleri” vardır ama Eski Ahit peygamberlerinin de mucizeleri vardır. Bu karakter biraz da sonradan yazılan ve Dört İncil’e eklenen kitapların etkisiyle “tanrının oğlu” sayılmıştır. Bu, kendisine ve yoldaşlarına yapılan büyük bir haksızlıktır. Birincisi; bu kişi yarı tanrı olduğu anda onun ahlaki mesajı ikinci plana düşer. Adamın bir yönergesi var, “şöyle şöyle davranırsanız Allah sizi bağışlayacak” diyor. Konsillerin ve Kilise’nin yaptığı gibi “bu kişinin tanrı olduğunu kabul edenler bağışlanacak” dediğinizde bu mesajı örtmüş veya hafifletmiş olursunuz. Bu hem onun büyük sıkıntılara girerek verdiği emeklere hem de onu bugün izlemesi olası kişilere yapılmış bir haksızlıktır. Nitekim kilise Hristiyanlığı “inanmak” diye bir şey icat etmiştir, “yapmak”ı bastırmıştır. Bugün Müslümanlar olarak biz bile birkaç delinin kuyuya attığı bu taşı çıkarmakla [uğraşıyoruz](#). Dahası; bu kişiye tanrılık yakıştırmak onun öğretisinin yayılmasını sağlamış olan ilk yoldaşlarına haksızlıktır. Bu yoldaşları onu izlemeye ikna eden şey onun “mucizeleri” veya tanrılığı değildi. İsa’nın ilk izleyicileri onun Tevrat yorumlarına hayran kalan, onun öğretisini tutarlı bulan kişilerdi. Bunlar Tevrat’ı çalışıp duran ama ondaki çelişkileri çözemeyen, belki İsa onları uyandırana kadar çelişkilerin farkında bile

olamayan ama gerçeği, tutarlılığı, güzelliği arayan insanlardı. İsa'yı tanrı yapmak bu öyküyü hepimizin kendimizi onların yerine koyabileceğimiz insani bir öykü olmaktan çıkarır, Yüzüklerin Efendisi'ne veya Harry Potter'a çevirir. İsa'nın ilk bağlılarını da bir illüzyon gösterisi izlemiş ve kanmış avanaklara indirger. Oysa bu kişiler İsa'yı dinlemiş, tıpkı İsa'nın yaptığı gibi Tevrat'ı çalışmış, Tevrat'ı ve İsa'nın yorumlarını anlamış, anladığını uygulamış kişilerdir. İsa'nın örnekliğini izlemişlerdir. Bugün Hristiyanların İsa'nın veya havarilerin örnekliğini izleyebilmeleri gerekir ama mitoloji onlara bu mesajın ulaşmasına engel oluyor. Böylece çok farklı yönere dağılıyorlar, gerçeklikten uzaklaşıyorlar. Bozuk İncil'leri okuduğumuzda orada anlatılan ahlaki önderi görebiliyoruz. Gerçi epey bir parazit var, bir sahnede havrada vaaz veren adam bir sonraki sahnede biletsiz gösteri yapmaya başlıyor ama mesajı parazitten ayırt etmek olanaklı. Hele elimizde Kuran varsa daha da kolay. Hele hele Kuran'a da parazit karıştırma girişimlerinin en az birine uyanmış isek daha da kolay. Allah kendisi için bir şey istemez. Allah'ın egosu yoktur. "İsa'ya oğul demeyin" (4:171) diyorsa bu, insanlara, Hristiyanlara zarar verdiği içindir, Allah'ın ağırına gittiği için değil. Ona "oğul" demek, "tanrı" demek, onu olduğundan büyük göstermek onu örnek almayı ve izlemeyi olanaksız kıldığı için kötüdür.

İşte bugün gelenekçi söylemde Muhammed'in "örnekliği" adı altında yapılan, sonuçlarından biri bakımından Mustafa Kemal'e veya İsa'ya yapılandan çok da farksız değildir. Bu sonuç, o kahramanı izleme niyetinde olan insanları gerçekçilikten uzaklaştırmak, özgüvenlerini düşürmektir. Türk genci Mustafa Kemal'in olağanüstü biri olduğuna inanırsa onu örnek alamaz ve batan gemiyi yüzdürmeye çalışmak yerine kaçmaya çalışır. Hristiyan İsa'nın doğaüstü güçleri olduğuna inanırsa onun ahlaki mesajını izlemek yaşamının tek amacı haline gelemmez, "inanıyor" olmakla avunur. Müslüman, Muhammed'in Kuran'ı bizim yaptığımız gibi çalışarak anladığına inanamazsa, ona sürekli olarak kopya (*gayri matlûv* vahiy) verilmiş olduğuna, normalde hile sayılacak bir istihbaratın ve doğaüstü olayların eşlik ettiğine ve bu yolla başardığına inanırsa onu örnek alamaz. Hadis ve Sünnet savunucuları, kendi öne sürdükleri amacı bu nedenle gerçekleştiremezler.

Bakın, Cin Suresi'nde "Hayranlık veren Kuran'ı dinledik" diyorlar (72:1). "Nebi şöyle karizmatik bir adam, böyle mucizeler yaptı, gelecekte haberler verdi, falımıza baktı, bizi büyüledi" demiyorlar. Bütün odak okunan sözde. "Hayranlık veriyor" dedikleri kesinlikle Nebi değil, Nebi'nin okuduğu Kuran. Doğruya eriştiren Nebi değil, onun okuduğu Kuran. Demek ki aynı şekilde kim okusa aynı etkiyi yapacak. Bunu inkar etmek Kuran'ı inkar etmektir. Cinler bunları söyledikten hemen sonra kendi günahlarının derdine düşüyorlar, Nebi'yle ilgili tek söz yok. İşte bu, onu dinlemeye gelip de teslim olan herkesin durumunu gösteren bir örnektir. Evet, **dikkatleri Kuran'dan Sünnet'e yöneltmenin sonucu Nebi'yi örnek alamamaktır!**

32 “Hadis aktarıcılarına güvenmiyorsunuz da Kuran aktarıcılarına nasıl güveniyorsunuz?”

Hadis savunucularının çoğunun başvurduğu bu uslamlama çok önemli bir şeyi gözden kaçırıyor: Kuran’a onu bize ulaştıranlara güvendiğimiz için değil, kendisine güvendiğimiz için güveniyoruz. Kuran’ın metnine güveniyoruz, kişilere değil!

Belki de hadis savunucularının bu temel ayrıma sahip olmamalarına şaşdırmamak gerek. Çünkü bugün aktarmayı, kopyalamayı, yaymayı ve yaşatmayı sürdürdükleri rivayetlere inanacak olursak Muhammed, kişileri ve toplulukları Kuran’la değil, karizmasıyla ve mucizeleriyle ikna etti. Her siyer kitabında bulabileceğimiz bu örneklerden birkaçını “Hz. Muhammed’in Hayatı” yazılarımda verdim. Kuran’a güvenmiş birinin bu öykülerden rahatsız olması gerekir. Çünkü bu öykülerde Kuran, olmasa da olur bir figüran rolündedir. Sanki çağrıyı yapan Allah değildir, Muhammed onun elçisi değildir de Muhammed kendi karizmasıyla, kendi iradesiyle, kendi hırsıyla bir reform seferberliğine çıkmıştır, bu nedenle kendi becerilerini kullanmaktan başka bir olanağı olmamıştır (ateistlerden tanıdık geldi mi?). Benzer durumu namazın sözde tarihçesini anlatan gelenekçi kaynaklarda da görürüz. “Cahiliye Arapları namazı biliyorlardı” iddiasına göre *salâtı salât* yapan Kuran değildir. Bu kavramlaştırmaya göre Kuran veya onun yerini alabilecek bir elçi sözü hiç olmasa da yapılan işe *salât* denebilir. Öyleyse *salât*, içine konan her şeyi taşıyabilen bir boş kap oluyor. Demek ki bizim onun içini Kuran’la dolduracak olmamız zorunlu değil, rastlantılara kalmış, arızî, mümkün, olmasa da olur bir durum. Tam olarak Kuran’ı figüran yerine koymaları nedeniyle gelenekçiler Yahudilerin ve Hristiyanların dua törenlerine namaz diyorlar ve bunların Müslüman *salât*ından farkını ortaya koyamıyorlar. Oysa neredeyse hiç ilgisi yoktur; biri sözlü yakarıştır, öbürü vahiy çalışması.

Kuran’ın yazarı A olsun. Hadislerin yazarları ise B, C, D... Hadisleri yasa kaynağı olarak görenler, B’yi, C’yi, D’yi güvenilirlik sınavından geçirirler, bu, “hadis usulünün” bir parçasıdır. Oysa Kuran’ı yasa kaynağı olarak görenler A’yı güvenilirlik sınavından geçirmezler. Onlar metni güvenilirlik sınavından geçirir, onun yazarının A olma olasılığını değerlendirirler. İki farklı yaklaşımlardır, farklı arayışlardır, farklı mantıksal işlemlerdir.

Muhammed, “Kuran’ı ben yazmadım, ben onun yazarının elçisiyim” demiştir. Aynı şekilde Kuran yazmanları ve çoğaltıcıları “bunu biz yazmadık, biz Muhammed’in elçileriyiz” derler. Bu ikisi birbiriyle çelişen önermeler değildir. Bu nedenle Kuran’ı okuyan kişinin yazmanlara veya Muhammed’e güvenmesi gerekmez. Metnin kendisine ikna olur veya olmaz. İkna olanlara “Müslüman” diyoruz. Oysa hadiste böyle bir durum yoktur. Hadisler Muhammed’in **Kuran dışındaki sözleri** olma iddiasındadır. Bu demektir ki hadisin okurunu ikna edebilmesi, siyer öykülerindeki sahte Muhammed’in karizmasının ve mucizevi yeteneklerinin bugünkü karşılığıdır. Hatta şunu bile söyleyebiliriz: Hadislerin ikna başarısı, Kuran’ın başarısızlığı kadardır. Bence bunu herkes kendi vicdanında tartsın ve kendisini iknada neyin başarılı olduğunu sorsun.

33 Hadis “İlminden” Çıkış Yok

Hadis usulüyle ve hadis ilmiyle ilgili ansiklopedik düzeyde bilgi şudur: Hadisler hem aktarım zincirleri bakımından hem içerik bakımından sınırlıdır. Ve fakat uygulamada yalnızca birincisi olmuş, ikincisi boş verilmiştir. Şimdi tarihsel belgelere dayanarak bunu kanıtlamaya çalışmayacağım, buna hiç gerek yok. Çünkü mantıksal kanıt dağ gibi gözümüzün önünde. Medrese ve ilahiyat hocaları içinde hadis uzmanları vardır. Bunlar Kuran uzmanlarından veya kelam uzmanlarından veya tefsir uzmanlarından farklı kişilerdir. Oysa hadisi içerik bakımından sınamak için önce Kuran’ı bilmek gerekir. Ama bunlar Kuran uzmanı değiller, bu işi nasıl yapıyorlar? Bu işi en iyi yapacak kişiler hiç hadis çalışmamış ve ömürlerini Kuran’a adanmış kişilerdir. Hadisi değil herhangi bir şeyi Kuran’ın tartışında tartıp hakkını verecek olanlar onlardır. Ki ömrünü adamak şöyle dursun, birazcık yoğunlaşarak, ciddiye alarak Kuran çalışmış kişiler bunun ne boş bir iş olduğunu kısa sürede anlayıp kalıcı olarak vazgeçerler. Biraz da kısır döngü olarak böylece hadis ilmi, ancak Kuran’dan habersizlerin uğraşacağı bir alan olmaya mahkum olur.

Hadis ilmini yerden yere vuracak malzememiz bol ama asıl söyleyeceğim o değil. Hadislere gösterilen ilginin en büyük zararı Kuran’a ayrılacak sınırlı zaman, enerji ve dikkat sermayesini hadislerin emmesidir. Ben bunu ateizmi çürütme çabasına benzetiyorum. Ateizm misyonerleri, Müslümanların onları ciddiye almalarını, onlarla tartışmaya girmelerini isterler. Müslüman bu çağrıya karşılık verdiği anda zokayı yutmuştur ve rakip sahada oynamaktadır. Onlarla tartışmanın maliyetine bile değmeyecektir. Hadisleri okumanın, ayıklamanın, yorumlamanın maliyetine değmez. Çağrıya bir kez olumlu karşılık verdiğinizde bu maliyete katlandınız, sermayeden yediniz demektir. Benim bu sermayeye kısmen katlanmış olmam başkalarını uyarmak içindir (aslında hadisleri çürütmek için herhangi bir araştırma yapmadım, bulgular başka şeyleri araştırırken karşıma çıktı). Hadislerin bir tarih konusu olarak ait oldukları yere iade edilmeleriyle bu uyarı gerekliliği ortadan kalkacaktır. Aslında söylemek istediğimi atalar özlüce söylemişler: Bir deli bir kuyuya bir taş atar, çıkarmak için kırk akıllı kırk yıl uğraşır. Ben şunu ekleyeyim: O deli ateşe varır, taşı çıkaran akıllılar da Bahçe’ye.

34 Karataş Hadisi

Aslında hadis kavramını özetleyen şey, Karataş (*Hacerül Esved*) hadisidir. Kuran’a hiçbir şekilde uyumlulaştırılamayacak, apaçık aykırı bu öyküyü kabullenebilen bir zihin ve vicdanın tutarlıyla tutarsız ayırt edebileceği varsayılmaz. O taş bütün bir hadis külliyatını temsil eder. Muhammed’in hadislerle ilişkisi neyse o taşla ilişkisi odur. Çoktanrıci kültürün sayısız kalıntısı o taş için düzülen öyküde olduğu gibi İslam şemsiyesi altına sokulmaya çalışılmıştır. Ömer’e yakıştırılan söz ise bu yoz ve yıkıcı öğeleri açıkça reddetmeye vicdanı yetmeyen veya iktidar tehdidi ve can korkusuyla gerçeği söylemeye çekinenlerin bulmaya çalıştıkları sözde ara yolların örneğidir. Oysa gerçeğe sahtenin arası bulunmaz. Gerçek, onu tanıyan tek kişi bile olmasa gerçekliğinden bir şey yitirmez.

35 Çoğunluk Olmanın Zehirli Sıcaklığı

“Ümmetim batıl üzere icma etmez.” Ünlüdür bu hadis. Bir de şuna bakalım:

“Quod semper quod ubique quod ab omnibus fidelibus.”

Bu da Katolik Hristiyanların ilkelerinden biri. Türkçesi: “Her yerde her zaman herkesçe bağlı olunan.” Farklı seslerin duyulması karşısında kafa karışıklığı duyuluyor ise çoğunluğun dediğinin doğru olduğu ilkesidir. Bu çoğunluk elbette modern anlamda demokratik çoğunluk değil, bilginlerin çoğunluğu olacak. Bu da Müslüman kültüründeki *icmanın* bugün gelenekselcilerce anlaşılan biçimine, yani “alimlerin” sayısal çoğunluğuna körü körüne bağlılığa çok benziyor. Hristiyanlıktan Müslüman kültüre geçtiğini iddia etmiyorum. Bu, yanılgıda benzerliktir.

Gördüğünüz gibi yine karşımıza otorite çıktı. [Otorite safsatalarının](#) çeşitleri var, biliyorsunuz. Çoğunluk safsatası bunlardan biri. Bir diğeri yetkin olmayan otorite. Şimdi kurumsal hiyerarşide hiç kimsenin yetkin olmadığını öne sürecek değilim. Ama uzmanların, konum sahibi kişilerin bu konumlarından kaynaklanan yanlışlıkları olur. Bunların ayırdında olmak gerekir. Mustafa Öztürk’ün kitaplarını incelediğim yazıda buna “uzman yanlışlığı” adı vermiştim. Kalabalık olmak güzel şey. Güçlü olmak güzel şey. Hiyerarşidekilere güvenmek güzel şey. Uygur toplumunda herkes bunlara arkasını yaslayıp vicdan muhasebesi yapmayı bırakmakla sınıyor. Ya kalabalık olarak yanlış bir iş yapıyorsan ezilen azınlıkların çığlıkları kalabalığın onaylayıcı uğultusundan duyulmuyorsa? Ya güçlü olduğun için senin için de değerli olabilecek şeyleri kırıp döküyorsa? Ya önde gelenler emanet karşısında şımardılarsa? Peşin hükümlü yanıtlar vermeyelim ama soralım, sormayı unutuyoruz. Uygarlığın getirdiği işbölümü ve sonunda rahatlık, sağkalım dürtülerimizi köreltiyor. Yalnızca maddi değil ahlaki olarak da.

36 “Bunlar Hep İsrail’in Oyunu...” Tam Olarak Neler?

Hadislerin Yahudi Kökeni yazımda kaynağının Yahudi kitapları olduğu besbelli olan Kuran’a kesinlikle aykırı hadislere örnekler verdim. Bunları ben keşfetmedim, bu mesele “İsrailiyyat” olarak zaten biliniyor. Yani hadislerin pek çoğunun Yahudiliğin uydurması olduğu biliniyor. Bugün İsraili veya Batılı Yahudi politikacıların Müslümanları nasıl yargılayıp mahkum etmeye çalıştıklarını dikkate alırsak tarih çizgisinde ortaya şöyle bir resim çıkıyor:

Bir takım Yahudiler, İslam’ı sabote etmek için hadis uydurdular ve bu uydurukların ana akım İslam yorumuna girmesi için çalıştılar. Sonraki Yahudiler, bir takım atalarının uydurdukları bu hadislerdeki soykırımcılık, sübyancılık, saldırganlık gibi öğelerle Müslümanları suçladılar.

Yani ellerine üstüne “Müslüman” yazdıkları bir çorabı geçirdiler, bunu kukla gibi oynattılar. Sonra da bu çorabı göstererek “bakın Müslümanlar ne tehlikeli insanlar” diye tepelerine bindiler. Aynısını daha önce Hristiyanlara da yaptılar. Hristiyanlık Yahudiliğin devamıdır. Kurucusu olan Pavlus, İsa’yı “tanrının oğlu” yapan bir hahamdır. Yani Hristiyanlık hahamların kendi elleriyle yazdıkları dinin devamıdır. Bugün Hristiyanlığın dünyanın en saçma inancı olduğu propagandasını açık ve gizli olarak yapan da

Yahudilerdir. Şablon aynıdır. Aynı tuzağa tekrar tekrar düşmemek için şablonu iyi öğrenmek gerekir.

Propagandaları başarıya ulaşıyor. Kilise Reformu sonrasında maddeciliğin ve hazcılığın dibine vuran Batılılar Kitabımukaddes'in, yani hem Eski Ahit'in hem de Yeni Ahit'in elçi sözü olduğu düşüncesini iyice terk ediyorlar. Marvelous Quran kanalının yorumcusu Hany Atchan'ın da işaret ettiği⁶⁵ üzere bu dönüp dolaşıp yine Müslümanları vuracak çünkü Müslümanlar "Kuran'ın önceki kitapları onayladığı" yanılıgısına düştüler.⁶⁶ Kuran Kitabımukaddes'i onaylamışsa ve akılcı bir okumayla Kitabımukaddes'in saçma şeyler anlattığı anlaşılıyorsa, arkeolojik ve tarihsel bulgular da saçmalık izlenimini güçlendiriyorsa Kuran da aynı sanık sandalyesine oturtulacak demektir. Bazılarınız "o kadar da değil" diyecek ama "Kuran'ın önceki kitapları tasdik ettiği" iddiası Yahudilerin çıkarınadır, bu nedenle Müslüman olmuş görünen hahamların bu iddiayı güçlendirmeye çalışacaklarını kestirmek zor değildir. Çünkü öncekileri onaylaması demek, Kuran'ın basbayağı gereksiz bir kitap olduğu veya en azından Yahudiliğin hakiki ve orijinal din, sonrakilerin de onun taklidi veya en hafifinden "devamı" olduğu anlamına gelir. Bu kadar düz mantıksal çıkarımları yapamayanlar kalkıp hadis inkarcılığının "İsrail'in oyunu" olduğunu söylemesinler, ayıp ve gülünç oluyor.

37 Daniel W. Brown'dan Notlar

İslam Düşüncesinde Sünneti Yeniden Düşünmek (Rethinking Tradition In Islamic Thought) kitabında Brown bu tartışmada dikkate alınabilecek bazı şeyler söylüyor. Şerh düşmeden aktarıyorum. Burada yazarın görüşlerini savunmaya çalışmıyorum, yalnızca bu konuda içtenlikle doğru yargıyı arayanları dikkate almaları gereken yorumlarla tanıştırıyorum.⁶⁷

- 1) "İlk Müslümanlar Muhammed'in yoluna/Sünnet'ine sözgelimi halifelerin veya sahabenin yolları/Sünnet'leri üzerinde bir öncelik vermediler. Sünnet sözcüğü Muhammed'e özgü değildi. Dinsel yasanın kaynağı hakkında katı ayrımlar yoktu. Sözgelimi Muhammed'in Sünnet'inin yasa kaynağı olarak kullanılabileceği somutlaşmamıştı." (s.9)
- 2) 18. Yy'da çevrelerindeki toplumun çürümesi nedeniyle Müslüman reformcular soruna orijinal kaynaklar olan Kuran ve Sünnet'ten ayrılmak tanısı koydular. Sayed Ahmed Khan, Hristiyan kutsal kitabıyla Sünnet arasında kurduğu benzerliği "hadis eleştirisi" terimini İncil'e uygulayarak güçlendirdi. Kitabımukaddes'teki tutarsızlıklar ve bozulma onun genel karakterini açığa çıkararak, hakiki vahyi ve aktarıcının düştüğü notları metin içinde ayırt ederek açıklanabilir ve düzeltilebilir. Böylece, hem Kuran öncesi vahiy hem de Sünnet, Kuran'dan daha az güvenilir ve bozulmaya açıktır.

⁶⁵ "YT166 A Significant Threat to Islam and Why Your Children Are Not Immune to it"

<https://www.youtube.com/watch?v=8RhFaQxemT8>

⁶⁶ "Tasdik"ın gerçek anlamı ve Kuran'ın Tevrat ve İncil'le nasıl çelişip onları nasıl düzelttiğinin birkaç örneği için şu yazılarıma bkz: Hadislerin Yahudi ve Hristiyan Kökeni, Uzak Tanrı, Yahudi ve Hristiyan Kültürü.

⁶⁷ İngilizce orijinalinden çeviriyorum, Türkçe baskıda farklı olabilir.

Khan için Kuran'ın büyük mucizesi onun evrenselliğidir. İnsanın bilgisindeki artışa rağmen her kuşağın Kuran'ı güncel bulmasına çarpılmıştı. Kuran yorumları için hadislere fazla dayanmak bu evrensel ve ebedi niteliği riske atar. Hadis temelli yorum Kuran'ın anlamını belli bir tarihsel durumla sınırlar, böylece evrenselliğini örter. (s.44)

- 3) Kuran ile Sünnet arasında organik ilişki olduğu görüşüne meydan okumalar İslami düşünce tarihinde beklenmedik değildir. Şafi'nin bazı muhalifleri Kuran'ın her şeyi açıkladığını (16:89) ve yardımcıya gerek duymadığını öne sürdüler çünkü Şafi'nin merkezi savlarından birinin Kuran'ı müphemlikten kurtarma gereği idi. Çekrilevi, çalışmasını İslam'ın beş şart ve özellikle namaz/dua gibi bütün ayrıntılarının Kuran'da bulunabileceğini göstermeye adanmış. Öğrencilerinden biri Muhammed Ramazan yalnızca üç namaz buldu. (s.46)

Gulam Ahmed Pervez hadis vahiy temsil ediyorsa neden Allah'ın onu Kuran'ı koruduğu gibi korumadığını sorar. İki tür vahye neden bu denli farklı davranır? Kuransal vahiy söz konusu olduğunda Muhammed onun yazıda tam ve kusursuz olması için büyük çaba harcamıştır. Her sözcük hem belleğe hem kağıda işlenmiştir. Sözde vahiy içeren hadis ne yazılmış ne ezberlenmiş ne de toplanıp saklanmıştır. Örneğin zinanın cezası tanımlanmıştır ama alkol içmeye ceza belirlenmemiştir. Bu alkolün serbest olduğu anlamına mı gelir? Bu gibi ayrıntılar Nebi'ye ve artçılarına Sünnet'i oluşturmak üzere bırakılmıştır. Allah'ın niyeti bu gibi ayrıntıları koşula göre değiştirmeye izin vermektir. Ama sonradan Müslümanlar Gayrimüslimlerin ve kendi içlerindeki aykırıların eleştirisine uğradılar: Kuran'da bulunmayan buyruklar önemliyse Allah bunları neden kendisi belirlemedi? Ve Nebi hangi yetkiyle Kuran'da bulunmayan yasaları uyguladı? Bu gibi sıkıştırmalara karşı anarşiden çekinen ulema Sünnet'in vahiy olduğu düşüncesini benimsedi. (s.54-55)

- 4) Sıdkî, Sünnet'in yalnızca Nebi zamanında yaşayanlar için geçerli olduğuna on kanıt sunar, bir kaç: Nebi zamanında yazılmamıştır, sahabe korunması için hiçbir girişimde bulunmamıştır, harfi harfine aktarmamışlardır, Kuran'da yapıldığı gibi ezberlenmemiştir ve böylece kişiye göre farklı anımsanmıştır, Sünnet herkes için olsaydı insanlar onu dikkatle korur ve olabildiğince dolaşıma sokarlardı. (s.67)

...Bu hadis Nebi'nin ve sahabesinin birbirlerinden farklı düşündükleri durumlar olduğunu ve vahyin daha sonra sahabeyi haklı çıkardığını gösterir. Ayrıca vahiyle ilgisi olmayan kararları sahabeye birlikte vermesi gerekir. 8:67, 9:43, 66:1 gibi ayetlerde örneği var. Allah Muhammed'e her konuda ayrıntılı vahiy verecek idiyse neden sahabesine danışmasını buyurmuş olsun? (s.71)

- 5) Goldziher 19. Yüzyıl'ın tartışmasız en önemli hadis eleştirmeniydi. Hadisleri sistemli bir tarihsel ve eleştirel yöntemle tabi tutan ilk akademisyendi. Çalışması 1896'da yayınlandı. Joseph Schacht'ın Muhammedî İctihadın Kökenleri kitabı 1950'de yayınlandı. Goldziher gibi o da hadislerin hiç birinin veya çok azının Nebi kaynaklı olduğu sonucuna vardı. (s.85)

Nebi'nin kendisi bile o sağken kendisi hakkında yalanlar yayanlar bulunduğu farkındaydı. Bu, Buhari'deki bir hadiste açık edilmiştir. Sahabenin aralarında görüş ayrılığı ve tartışma olduğu belgelenmiştir. Örneğin Ayşe ve İbn Abbas'ın Ebu

Hureyre'yi eleştirdiği aktarılmıştır. Kimi sahabe kendisine ulaşan aktarımların gerçekliğini sorgulamıştır. Ömer iddiaya göre Fatima Bint Kays'ın bir aktarımından şüphelenmiştir. Ömer ayrıca üç sahabeyi hadis yaymasınlar diye Medine'den çıkartmamıştır. Ebu Hureyre Nebi'yle yalnızca üç yıl geçirmiştir ama en üretken hadis aktarıcısı olmuştur. Ebu Hureyre'nin kişiliği aleyhinde bol malzeme vardır, örneğin Ömer onu yalancılıkla suçlamıştır. Ayşe, Enes'i Nebi'nin sağlığında çocukken duyduklarını yaymakla suçlamıştır. Hasan Ömer'e ve Zübeyr'e yalancı demiştir.

Üçüncü Yüzyıl'da hadisler derlendiğinde hadis birikimi makul bir kurtarma umudu olmayacak kadar zarar görmüştü. Pervez bu durumla İncillerin bozukluğu arasında paralellik kurar. Müslümanlar İsa'nın ölümünden yüz yıl içinde kaydedilen İncillere güvenmiyorlarsa hadislerle karşı ne kadar daha güvenmez olmalıdırlar? (s.90)

Araştırmacılar hadis sahteciliğinin muazzam bir ölçekte gerçekleştiğinde uzlaşıyorlar. Hadis bilimi bu soruna bir tepki olarak aşamalı olarak gelişti. Müslüman kaynaklar ilk düzenli hadis derlemesini Emevi kralı Ömer'in zamanına yazıyorlar. Böyle bir derleme günümüze ulaşmamıştır. [...] Kimine göre hadis sahtecileri Nebi'nin zamanında bile etkindiler. Ömer'in halifelğinde sorun o kadar ciddileşti ki hadis aktarımını bütünüyle yasakladı. (s.94, 96, 99)

- 6) Örneğin Ayşe, ölülerin yas tutan yakınlar yüzünden acı çektikleri hadisi hakkında (ki klasik hadis derlemelerinin çoğunda vardır) Kuran'dan alıntı yaparak 'hiç kimse başkasının günahını yüklenmez' demiştir ve bu hadisi aktaranların Nebi'nin sözünü yanlış yorumladıklarını öne sürmüştür. İtirazları hadisin derlemelere katılmasını hiç engelleyememiştir. (s.117)
- 7) Pakistan'da yargıç Muhammed Şafi tarafından çıkarılan bir mahkeme kararında hadis Kuran'ın altında sayıldı. Şöyle dedi: "Kuran Peygamber'e boyun eğilmesini talep ettiğinde bu onun kadar dürüst, sabırlı, içten, adanmış ve sakin olmak anlamına gelir. Yapıp söylediğimiz her şeyin bire bir onunki gibi olması anlamına gelmez çünkü bu doğal değildir ve olanaksızdır. Yapmaya kalkarsak yaşam kesinlikle zor olur." Ayrıca "her müminin Kuran'ı kendi okuyup yorumlama hakkı olduğunu, hiçbir yorumun bağlayıcı sayılamayacağını" ekledi. Bu yorumu nedeniyle görevinden çabucak alındı. (s.135)

38 "Kuran Yeter" Düşüncesi Zaman Geçtikçe Yozlaşacaktır

Yozlaşmaya başlamıştır bile. Kuran'ı çevirisinden daha bir kez okumamış olanlar bile "ben hadislerle inanmıyorum, yalnızca Kuran'ı izlemek mantıklı geliyor" gibi şeyler söylemeye başladılar. Herkes her söylediğini ciddiye alarak söylemiyor elbette ama zaten bu da bir yozlaşma. Dinleyenler, duyanlar içinde bunu ciddiye alanlar var ve bu düşünce dünyamıza zarar veriyor. Hadisleri okumamış olmalarına değinmiyorum bile bakın, Kuran'ı okumamış olmalarına dikkat çekiyorum. Aslında Kurancılığı benimsediğini söyleyebilmek için her ikisinde de biraz zaman tüketmiş olmak, antiteze aşına olmak gerekiyor.

Her yeni düşünce akımı, her yeni davranış modeli yayıldıkça yozlaşma eğiliminde oluyor. Sosyal bilimlerin bu izlenimi doğrulayan bulguları var. Elçilerin öğretilerinin yayılması

da böyle oluyor. İsa'dan daha önce söz etmiştim. İsa'nın öğretisi ve öğretiyi benimseyenler, kurumsal Yahudiliğe ve Roma paganlığına karşıt olma özelliğiyle baskıya ve saldırıya uğramıştır. Ve fakat Roma paganlığının ve Yahudiliğin tutarsızlığı o denli güçlüdür ki İsa'nın mesajına direnmek zordur ve minicik azınlık yavaş da olsa genişler. Bu azınlık sosyal bilimcilerin kritik kütle veya kritik eşik dedikleri bir orana ulaştığında yayılma hızlanır ve kısa sürede nüfusun çoğunluğu öğretiyi benimser. Mesaj Bizans İmparatoru'na kadar ulaşır, kendisi Hristiyan olur ve gerisini biliyoruz. Ve fakat bu öyküde yine herkesin bildiği çok önemli bir olgu vardır, o da mesajın yayılırken bozulduğudur. Hristiyanlık devlet dini olabilmıştır çünkü Roma paganlığına doğrudan karşıt bir öğreti değildir. Yayılmanın hızlanması, mesajın doğru iletilebilmesinin önünde bir engeldir de. Her zorlukla bir kolaylık vardır ve kolay gelen şey (Ar. *dunya, acele*) kalıcı (Ar. *ahira, beka*) olmaz. İsa'nın öğretisini benimseyen nüfusun zamana bağlı bir grafiğini çizerek olursak S biçiminde bir eğri elde ederiz (bunun Pareto İlkesi'yle birlikte açıklanabileceğini düşünüyorum). Bu grafiğin genel olarak Ortadoğu'nun ve fethedilen ülkelerin, özel olarak da İran'ın Müslümanlaşması için de çizilebildiği öne sürülüyor.⁶⁸ Ne var ki bu grafiğin düşey eksenine "İsacı nüfus" mu diyeceğiz, "Hristiyan nüfus" mu diyeceğiz, işte püf noktası burası. Öyle görünüyor ki başlangıçta İsa'nın mesajını izleyen nüfus, eğri dikleştiğinde Hristiyan nüfusa dönüşmüştür. Yani mesajın yayılma hızıyla mesajın sadakatle kopyalanma başarısı ters orantılıdır. Bildik "kulaktan kulağa" ilkesi. Yeni bir şey söylemiyorum, bunu sosyal bilimciler iyi biliyorlar ve bizim kuşağımız bunun somut örneklerini bir ömre sığacak zaman dilimlerinde gördü, görüyor. "Kadınlar Günü"nü ne olduğunu bilen, hatırlayan kalmadı örneğin. Eskiden bunu Türkiye'de yalnızca solcular bilirdi. Bir anda herkes bilir oldu ama anlamını, kökenini unutarak. Hristiyan bayramlarının seküler kutlama günleri sanılarak kutlanması da örnek verilebilir. Tam bugünlerde basın şirketleri oligopolü insan kaynaklı küresel ısınma temalı bir beyin yıkama kampanyası yürütüyor. Kısa süre sonra herkes küresel ısınmayı sözde biliyor olacak ama aslında hiç kimse bilmiyor olacak. Çünkü gayet derin bilimsel, hatta tartışmalı kökenleri olan bir bilgiyi halka yayamaz, tabana ulaştıramazsınız, olanaksızdır. Bunu ancak mesajı aşırı basitleştirerek yapabilirsiniz, zaten bu da hemen her zaman yozlaşma demektir. Hele bireylerin kendilerini bilmekle sorumlu hissetmediği bir kültürde (bkz. [Uzmanlık Hurafesi](#) yazım) bu yozlaşma kaçınılmazdır. Dayanaklar, kökenler, en basit uslamlamalar bile bilinmeden yeni bilgi sözde benimsenecektir, yani bir slogana indirgenecektir. Hristiyanlıkta bu olmuştur, "Müslüman oldu" diye bilinen kalabalıklara aynısı olmuştur. Nitekim "Kuran yeter" mesajına aynı şey olacaktır ve olmaktadır.

Muaviye ayarındaki ikiyüzlüler, şerefsizler, türlü politik çıkar kovalayan çeşit çeşit kişi ve öbekler yükselen her ne varsa ona tutunurlar. Amerika'da Ahl El Quran adında Kurancı grup var, Yahudilerle arası iyidir.⁶⁹ İnternette İngilizce yayın yapan Kurancı kişi ve öbeklerin çoğu modernist düşünceyi sünger gibi emmiş olduklarını görüyorum ki Kurancılar için doğru bir genelleme olacak gibi görünüyor. Kurancılık, küresel politik gündemin önünde bir engel olan İslam'ı zayıflatmak isteyenleri umutlandırıyor. Bakın bir Hristiyan misyoner örgütü Diyanet'in hadisleri ayıklama projesini nasıl yorumluyor:

⁶⁸ Richard W. Bulliet, *Conversion to Islam in the Medieval Period*, Harvard University Press, 1979, *The Curve of Conversion in Iran* bölümü, s.16-32.

⁶⁹ <https://web.archive.org/web/20251105043810/https://ahl-alquran.com/English/main.php>

“Türklerin bu hadis ayıklama projesi İslam'ı akşamdan sabaha değiştirmeyecek. Ancak, Muhammed'in yaşamı ve kutsal metinlerin tarihselliği gibi ayrıntılı bir irdelemeden uzak tutulmuş tabu konuların eleştirel bir değerlendirmesine giden uzun bir yolculukta küçük ama değerli bir adım olabilir.”⁷⁰ Diyanet Kurancı olmaya uzak değildir.⁷¹ Ben buna popülerleşmeyle gelen yozlaşma diyorum. Siz isterseniz “sistem, kendine yönelen tehdidi ehlîleştiriyor” diyebilirsiniz. Yani yozlaşmayı budalalıkla veya cahillikle de açıklayabiliriz, kötü niyetle veya sabotajla da. Bunları bir madalyonun iki yüzü olarak görüyorum. Bugün sövenler, engellemeye kalkanlar yarın kazanan veya kazanıyor sandıkları takıma geçmek için pek kıvrak, pek atak olacaklar. Yükselen hisseyi satın alacaklar. Düşme belirtisi gördükleri anda satmak üzere.

Bu durum bizim Kurancı olmamızı engelleyecek değildir. Tektanrıci, İbrahim gibi, doğru bildiğini hiç kimseye onaylatmayı beklemez. İmanlı kişi, bugün kaybediyor gözüken takımda bulunmaktan telaşa kapılmaz. Kurancılık ayağa düştü diye Kurancılığından vazgeçecek olanlar, onu ayağa düşürenlerden çok farklı olmayacaklar. Hristiyanlığı pagan inanışlarının bir çorbasına çeviren kalabalığın içinde İsa'nın ne dediğini bilen ve izleyen bir azınlık vardı. Kısa vadeli çıkar için veya çoğunluğa uyum sağlama güdüsüyle veya korkuyla “teslim” olanların yanında Kuran'ı çalışan, konuyu bilen hakiki Müslümanlar da vardı. Yine de çabuk etkilenenleri ve kafa karışıklığı aşamasını tamamlamamış bulunanları bu gibi yazılarla uyarmayı gerekli buluyorum. Kurancılık “ayağa düşecek”, bilin ve bu sizi yıldırmasın diyorum. Kafası karışıkları kesinlikle aşağılamıyorum, ben de onlardandım.

39 Ben de Bir Hadis Yazdım!

Ebu Falan İbn Filan rivayet etti:

“Allah'ın elçisine gittim, Kuran'da olmayıp da bize anlattığı önemli şeyleri neden yazmadığını sordum. Okuma yazması olmadığını söyledi. ‘Ey Allah'ın elçisi, o zaman neden yazıcılara yazdırmadın’ diye sordum. Mürekkebin bittiğini söyledi. Ertesi gün bir sa’ mürekkep getirdim. Yazıcıların kağıdının bittiğini söyledi. Ertesi gün kendisine bir katır yükü parşömen getirdim. Yazıcıların kiminin sefere çıktığını, kimininse geçimle meşgul olduğunu söyledi. ‘O zaman okuma yazma öğrenip ben yazayım, benim zamanım var’ dedim ve üç ay çalışıp okuma yazma öğrendim. Kendisini adım adım takip edip söyleyeceği her önemli şeyi yazmak görevine başlamak üzere yanına gider gitmez beni çevrede sayısı hızla artan okuryazar Müslümanlara dağıtmak üzere Kuran kopyaları yazmakla görevlendirdi.” (icmayla zayıf sayılmıştır)

⁷⁰ <https://web.archive.org/web/20240121204306/https://www.lausanne.org/content/lga/2016-07/turkish-hadith-project>

⁷¹ <https://web.archive.org/web/20171218030047/http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/475909.aspx>